

**KAYSERİ İLİ “RAŞİT EFENDİ KÜTÜPHANESİ”NDE BULUNAN DERİ
CİLT KAPAKLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

ŞENER KÜÇÜKTEPE

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
EL SANATLARI ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

OCAK, 2015

**KAYSERİ İLİ “RAŞİT EFENDİ KÜTÜPHANESİ”NDE BULUNAN DERİ
CİLT KAPAKLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

ŞENER KÜÇÜKTEPE

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
EL SANATLARI ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

OCAK, 2015

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 72 (yetmiş iki) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Şener

Soyadı : KÜÇÜKTEPE

Bölümü : Dekoratif Ürünler Eğitimi Bilim Dalı

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : KAYSERİ İLİ “RAŞİT EFENDİ KÜTÜPHANESİ”NDE BULUNAN DERİ
CİLT KAPAKLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

İngilizce Adı : A STUDY ON LEATHER BINDER IN KAYSERİ

RASHID EFENDI LIBRARY

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Şener KÜÇÜKTEPE

İmza: .....

Jüri onay sayfası

Şener KÜÇÜKTEPE tarafından hazırlanan “**Kayseri İli “Raşit Efendi Kütüphanesi”nde Bulunan Deri Cilt Kapakları Üzerine Bir Araştırma**” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi El Sanatları Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Mediha GÜLER

El Sanatları Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi .....

Başkan: Prof. Dr. Mediha GÜLER

El Sanatları Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi .....

Üye: Yrd. Doç. Dr. H. Serpil ORTAÇ

El Sanatları Bölümü, Gazi Üniversitesi .....

Üye: Yrd. Doç. Dr. Meral BÜYÜKYAZICI

Kuyumculuk ve Mücevher Tasarımı Bölümü, Gazi Üniversitesi .....

Tez Savunma Tarihi: 31/03/2015

Bu tezin El Sanatları Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Servet KARABAĞ .....

Anneme ve Babama

TEŞEKKÜR

Türk kültür ve bilgi birikiminin temelini oluşturan ciltler, geçmiş ve gelecek arasındaki köprüyü kuran büyük bir mirastır. Sadece bizim değil insanlığın ortak mirası olan bu eserler bilim, sanat ve kültür araştırmaları konusunda en güvenilir kaynaklardır. Taşınabilir kültür varlıklarının başında gelmektedir. Bu eserler içerdikleri konulara göre de son derece önemli bilgi kaynaklarıdır. Kapları da deri ile korunup en güzel süsleme özellikleri ile zenginleştirilmiştir.

“Kayseri İli “Raşit Efendi Kütüphanesi”nde Bulunan Deri Cilt Kapakları Üzerine Bir Araştırma” adı altında hazırlanan bu çalışma, belgelemek, geliştirmek, cilt sanatının yaşatılması; kuşaklar arası bağlantının kurulması; Türk kültürü, sanatı, süslemesi ve tekniği hakkında bilgi vermektedir.

Çalışmalarımın her aşamasında yakın ilgi, bilgi ve önerileri ile beni yönlendiren, destekleyen, rehberliğinden yararlandığım saygıdeğer danışman hocam Sayın Prof. Dr. Mediha GÜLER’e, Raşit Efendi Kütüphanesi Müdürü Muhammed HIZARCI’ya, kütüphane memuru Hakan AKYÜZ’e ve diğer çalışanlarına, manevi desteklerini esirgemeyen Ayşe BAYRAM, Gözde TOKTAY, Sibel ÖZCAN BOZDOĞAN ve Vildan GENÇTÜRK’e çok teşekkür ederim.

Bana her zaman güç veren sevgili anneme, babama, aileme ve emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunarım.

**KAYSERİ İLİ “RAŞİT EFENDİ KÜTÜPHANESİ”NDE BULUNAN
DERİ CİLT KAPAKLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

(Yüksek Lisans Tezi)

Şener Küçüktepe

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ocak 2015

ÖZ

Bu çalışmada Kayseri İli “Raşit Efendi Kütüphanesi”nde yer alan Türk deri cilt sanatı ve süslemelerini içeren eser bilimsel yöntemlerle incelenmiştir. Bu amaçla yürütülen çalışmada derinin tarihsel gelişimi, ham derinin işlenmesi ve süsleme teknikleri, deri cilt sanatının tarihsel gelişimi, cilt çeşitleri ve cilt yapım aşaması analiz edilmiştir. Ciltçilik sanatının geleneksel özelliklerinin tanıtılması, korunması bu sanatın yaşatıldığını göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca inceleme esnasında her örneğin ölçüleri, kullanılan renk, malzeme, süsleme ve teknik özellikleri ile ilgili bilgi formları oluşturulmuştur. Toplanan bilgiler, bilgi formunda yüzyıla göre sıralanarak, konu ile ilgili literatür rehberliğinde değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler “sonuç ve tartışma” bölümünde sunulmuş ve buna bağlı olarak öneriler yapılmıştır.

Bilim Kodu :
Anahtar Kelimeler : Raşit, Kütüphane, Deri, Cilt, Sanat
Sayfa Adedi : 196
Danışman : Prof. Dr. Mediha GÜLER

A STUDY ON LEATHER BINDER IN KAYSERI

RASHID EFENDI LIBRARY

(M.S Thesis)

Şener Küçüktepe

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SHOOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

January 2015

ABSTRACT

In this study, opuses in Kayseri Rashid Efendi Library including art and decoration of Turkish leather binding are analysed with scientific methods. In this ongoing study, historical development of leather, processing of raw hide and decoration techniques, historical development of leather binder craft, binder types and the phases of making binder are analysed. Advertising and protection of the traditional characteristics of binder craft is important for the continuation of this craft. Moreover, during this study, information forms are prepared regarding the measures, colour, equipment, decoration and technical characteristics of each example. The collected information is evaluated under the guidance of the literature related to the issue by ranking to the centuries on the information forms. Acquired data is represented in the “conclusion and debate” chapter and proposals are brought forward depending on this.

Science Code :

Key Words : Rashis, Library, Leather, Binder, Craft

Page Number : 196

Supervisor : Prof. Dr. Mediha GULER

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Sayıtlar.....	4
1.5. Sınırlılıklar.....	4
1.6. Tanımlar.....	4
BÖLÜM II... ..	7
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	7
1. Kayseri İli Hakkında Genel Bilgi.....	7
1.1. Coğrafi Konum.....	7
1.2. Tarihçesi.....	8
1.3. Kayseri’de El Sanatları.....	10
2. Sanat ve El Sanatları Tanımı.....	10
2.1. El Sanatları Tarihçesi.....	11

3. Raşit Efendi Yazma Eserler Kütüphanesi	13
3.1. Tarihçesi	13
4. Geleneksel El Sanatlarında Dericilik	16
4.1. Derinin Tanımı.....	16
4.2. Deri Sanatının Tarihi Gelişimi	16
4.3. Derinin Elde Edilmesi	26
4.3.1. <i>Derinin Anatomik ve Histolojik Yapısı</i>	26
4.3.2. <i>Derinin Kimyasal Yapısı</i>	27
4.3.3. <i>Sepileme Öncesi Deri İşlem Basamakları</i>	28
4.3.4. <i>Sepileme (Tabaklama) Maddeleri</i>	28
4.3.4.1. <i>Bitkisel Sepileme Maddeleri</i>	29
4.3.4.2. <i>Madensel Sepileme Maddeleri</i>	29
4.3.4.3. <i>Bitkisel Olmayan Organik Sepileme Maddeleri</i>	30
4.3.4.4. <i>Sentetik Sepileme Maddeleri</i>	30
4.4. Deri Çeşitleri ve Özellikleri	30
4.5. Deri Sanatında Kullanılan Süsleme Teknikleri	32
4.5.1. <i>Deri Sanatında Kullanılan Yüzey Süsleme Teknikleri</i>	33
4.5.2. <i>Deri Sanatında Kullanılan Birleştirme Teknikleri</i>	40
5. Deri Cilt Sanatı.....	40
5.1. Deri Cilt Sanatı Tarihsel Gelişimi.....	41
5.2. Cilt Sanatında Kullanılan Üslûplar	50
5.3. Cildin Bölümleri ve Uygulanan Yapım Tekniği	52
5.4. Cilt Çeşitleri	54
5.4.1. <i>Murassa Cilt</i>	54
5.4.2. <i>Çârkûşe Cilt</i>	55
5.4.3. <i>Ebrulu Cilt</i>	56
5.4.4. <i>Kumaş Cilt</i>	56
5.4.5. <i>Deri Ciltler</i>	57

5.4.5.1. Şemseli Ciltler.....	57
5.5. Deri Cilt Sanatında Kullanılan Araç ve Gereçler	66
5.5.1. Deri Cilt Sanatında Kullanılan Araçlar.....	66
5.5.2. Deri Cilt Sanatında Kullanılan Gereçler	68
6. Mülemma Şemse Deri Cilt Yapım Analizi.....	69
7. İlgili Araştırmalar	77
BÖLÜM III.....	79
YÖNTEM.....	79
1.1. Araştırmanın Modeli.....	79
1.2. Evren ve Örneklem	79
1.3. Verilerin Toplanması	79
1.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	79
BÖLÜM IV	81
BULGULAR ve YORUMLAR	81
SONUÇ ve TARTIŞMA	87
KAYNAKLAR	91
EKLER.....	99
EK 1. Bilgi Formları	100

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Ciltlerin ait olduğu dönemler.....	81
Tablo 2. Cildin bölümleri.....	82
Tablo 3. Cilt çeşidi.....	83
Tablo 4. Cilt yapımında kullanılan deri çeşitleri	84
Tablo 5. Cilt yapımında kullanılan teknikler	84
Tablo 6. Cilt süslemede kullanılan motifler	85
Tablo 7. Cilt yapımında kullanılan derinin rengi.....	85
Tablo 8. Cilt süslemede kullanılan renkler.....	86

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.	Kayseri ili haritası	7
Şekil 2.	Raşit Efendi Kütüphanesi.....	13
Şekil 3.	Raşit Efendi Kütüphanesi iç planı.....	14
Şekil 4.	Raşit Efendi Kütüphanesi'nin "Ya Fettah" yazılı kapılı tokmağı.....	15
Şekil 5.	Geyik avı betimlemeli duvar resmi	16
Şekil 6.	Fransa'da Lascaux mağarasında bulunan avcılığı tasvir eden bir mağara resmi.....	17
Şekil 7.	Pazırık Kurganı'ndan deri applike örneği.....	18
Şekil 8.	Pazırık Kurganı'ndan deri applike örneği.....	19
Şekil 9.	Deri üzerine "Piri Reis Haritası".....	20
Şekil 10.	Deri kalkan.....	21
Şekil 11.	Surname-i Humayun'da derici esnafının geçidi.....	22
Şekil 12.	Sürre kesesi ve ayrıntısı	23
Şekil 13.	Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın ürettiği bot ve kadın ayakkabısı.....	24
Şekil 14.	Ham derinin dikey kesiti 1) Üst deri, 2)Öz deri, 3) Alt deri, 4) Kıl kımı, 5) Kıl, 6) Yağ bezi, 7) Ter bezi	26
Şekil 15.	Deri yakma tekniği ile pano	34
Şekil 16.	Deri applike pano	34
Şekil 17.	Kabartma tekniği ile yapılmış pano	35
Şekil 18.	Kakma Tekniği ile yapılmış deri Kur'an mahfazası (Topkapı Sarayı Müzesi).....	35

Şekil 19.	Deriden dival işi su matarası	36
Şekil 20.	Dikiş tekniği ile yapılmış obje	36
Şekil 21.	18. yüzyıla ait baskı tekniğinde yapılmış şemse örneği	37
Şekil 22.	Bir cönkün iç tarafındaki müşembek şemse	37
Şekil 23.	Deri kesim bıçağı ile süsleme tekniğinde yapılmış pano	38
Şekil 24.	Islatarak şekil verme tekniği ile yapılmış saat	39
Şekil 25.	Boyama tekniği ile yapılmış çanta örneği	39
Şekil 26.	Birleştirme tekniği kullanılarak yapılmış sandık	40
Şekil 27.	Uluburun batığında bulunan, dünyanın en eski kitabı iki açılır kapanır, şimşir kapaktan oluşan fildişi menteşeli yazı tableti	41
Şekil 28.	Karahoça’da, Alfred Von le Cog tarafından bulunan, Uygurlara ait deri cilt örnekleri (1 - 2), MS VII-VIII. yüzyıl	42
Şekil 29.	Memluk cilt örneği	43
Şekil 30.	1468 yılında hazırlanan “Fevâ’id el-Gıyâsiyye” adlı lake cilt kapağı	45
Şekil 31.	III. Murad’ın divanının murassa cildi	46
Şekil 32.	1558 yılına kadar olan dönemin konu edildiği minyatürlü “Arifi Süleymannamesi”	47
Şekil 33.	18. yüzyıl lake teknikle yapılmış kitap kapları	48
Şekil 34.	19. yüzyıl rokoko cilt kapağı örneği	49
Şekil 35.	İslam Seçen’e ait bir cilt örneği	50
Şekil 36.	Cilt Bölümleri	53
Şekil 37.	16. yüzyıl Kur’an-ı Kerim (Topkapı sarayı müzesi 2898 kayıtlı eser)	55
Şekil 38.	Çârkûşe cilt örneği	55
Şekil 39.	13. yüzyıla ait ebrulu cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 1026 numarada kayıtlı eser)	56
Şekil 40.	Kumaş kullanılarak yapılmış “Nusretname” adlı eserin kapağı	57
Şekil 41.	18. yüzyıla ait gömme şemse cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 555 numarada kayıtlı eser)	58

Şekil 42.	18. yüzyıla ait alttan ayırma şemse cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 1285 numarada kayıtlı eser).....	59
Şekil 43.	16. yüzyıla ait üstten ayırma şemse cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 289 numarada kayıtlı eser).....	59
Şekil 44.	18. yüzyıla ait yekşah şemse cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 503 numarada kayıtlı eser).....	60
Şekil 45.	15. yüzyıla ait yazma şemse cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 129 numarada kayıtlı eser).....	61
Şekil 46.	18. yüzyıla ait mülemma şemse cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 390 numarada kayıtlı eser).....	61
Şekil 47.	18. yüzyıla ait soğuk şemse cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 1302 numarada kayıtlı eser).....	62
Şekil 48.	18. yüzyıla ait mülevven şemse cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 594 numarada kayıtlı eser).....	63
Şekil 49.	15. yüzyıla ait müşembek katıa şemse iç kapak örneği (Topkapı Sarayı Müzesi).....	63
Şekil 50.	18. yüzyıla ait lake cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 27407 numarada kayıtlı eser).....	64
Şekil 51.	Zerdûzi ve simdûzi örneği.....	65
Şekil 52.	18. yüzyıla ait zilbahar şemse cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 26763 numarada kayıtlı eser).....	65
Şekil 53.	Cilt sanatında kullanılan araç-gereçler.....	67
Şekil 54.	Kâğıtların Formalar Haline Getirilmesi	70
Şekil 55.	Klasik kitap dikişinin yapılması.....	70
Şekil 56.	Bezin yapıştırılıp kurumaya bırakılması	71
Şekil 57.	İbrişim ipler kullanılarak şirazenin örülmesi	71
Şekil 58.	Kitap kapağının ölçüsünün alınması	72
Şekil 59.	Kapakların aletlerle oyulması	72
Şekil 60.	Derinin tıraşlanması ve derinin cama gerilmesi.....	73

Şekil 61.	Metal kalıplar	74
Şekil 62.	Kitap kapaklarına kalıp basılması	74
Şekil 63.	Kapakların jelâtinlenmesi	75
Şekil 64.	Altınla tezyinat yapılan kapaklar	75
Şekil 65.	Kapakların mengenede, metin bloğuna ıstaka yardımı ile bağlanması.....	76
Şekil 66.	Kitabın bitmiş hali.....	76

BÖLÜM I

GİRİŞ

Sanat, bazen düşüncelerin, amaçların, durumların, olayların, beceri ve düşünce gücünün kullanılarak ifade edilmesine ya da başkalarına iletilmesine yönelik yaratıcı bir etkinliktir (Keskiner, 1987, s. 25).

Türklerin sanat anlayışlarındaki önemli bir özellik, eserin estetiği kadar işlevi ve dayanıklı olmasıdır. Türklerde her sanat eseri, yaşanan hayat içinde bir ihtiyacın cevabı olarak ortaya çıkmış ve asırlara meydan okuyacak sağlamlıkta yapılması gaye edilmiştir (Birol, 2010, s. 32).

İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ortaya çıkan el sanatları, bulunduğu toplumun yaşayış özelliklerine ve doğa koşullarına uygun gelişmeler göstererek belirli bir kültürün özelliklerini yansıtır hale gelmiştir (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 15).

El sanatları, bir milletin yüzyıllar boyu süregelen yaşamı boyunca oluşan ve kuşaktan kuşağa aktarılan kültür ürünleridir (Arseven, 1984, s. 1970).

Geçmişten, günümüze Türk soylu halkların yaşamlarında önemli bir yeri olan dericilik sanatı bulunduğu coğrafyada değişiklikler göstermektedir.

Dericilik, insanlık tarihi kadar uzun bir geçmişe sahiptir. Türkler, dünyada dericiliğin ve deri sanatının ilerleyip yayılmasına çok büyük katkıda bulunmuşlardır. Derinin işlenmesi aşamasından başlayarak, ürüne dönüştürerek, ihtiyaca cevap verecek fonksiyonlar kazandırılması ve ürünlere kültür, sanat değeri taşıyan özelliklerin yüklenmesi gibi konularda, tarih içerisinde, her zaman üstün örnekler ortaya koymuşlardır. Bugün sahip olduğumuz,

kuşaklardan aktararak bizlere ulaşan müze, kütüphane ve koleksiyonlarda bulunan örneklerden vardığımız sonuçlarda bu düşünceyi doğrulamaktadır (Erkan, 1994, s. 1).

İnce işçilik ve güzel süslemeleri ile dikkati çeken bu örnekler; kitap kapları, hurçlar, sandıklar, keseler, giyim eşyası, kalkanlar, eyer ve at koşum takımları, kesici alet kılıfları, kapı perdeleri, Karagöz figürleri, kemerler, çantalar vb. gibi eserlerdir. Özellikle günümüze ulaşan ve her biri ayrı bir sanat haline gelen ciltler, kültür ve sanat değeri açısından kalıcı ve anlamlı belgelerdir (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 15).

Arseven (1984), eski el yazmalarının ciltleri, derinin yapısıyla son derece uyuşan ince işçilikleri ve güzel süslemesi ile dikkati çektiğini söylemiştir. Özen (1998), deri olarak meşin, sahtiyan, rak ve deve derisi kullanıldığını belirtmiştir. Binark (1975), deri ciltlerde uygulanan bütün üsluplarda klasik usul şemse cilt tarzıdır ve deri üzerine yapılan motiflerin bezeme şekline göre isimlendirilir demiştir.

Araştırmaya konu olan Kayseri İli “Raşit Efendi Kütüphanesi”nde yer alan deri ciltli eserlerin geleneksel deri sanatları açısından önemli bir örneklem grubu olduğu düşünülmektedir.

1.1. Problem Durumu

Kâğıdın bulunması ile hat, tezhip, minyatür ve cilt gibi el sanatlarının gelişmesi yazmaların ayrı bir önem kazanmasına neden olmuştur. Gerek yurt içi gerekse yurt dışındaki kütüphanelerde bulunan el yazması kitaplar, devrin yaşam tarzını, zevklerini, edebiyat anlayışını ve bilimsel çalışmalarını gösteren eserler olmuşlardır. Bu durum ise el yazmacılığını zamanla başlı başına bir uğraş ve bir sanat haline getirmiştir (Ağkurt, 2013, s. 3).

Yazma eserlerin önemli bir kısmı kütüphaneler, arşivler ve müzelerde muhafaza edilmektedir. 160 bin civarında eserle en çok yazma eser Kültür Bakanlığı’na bağlı kütüphanelerde bulunmaktadır (Odabaş, 2011, s. 149). Bu kütüphanelerden biride Kayseri ilinde bulunan “Raşit Efendi Kütüphanesi”dir.

Kayseri İli “Raşit Efendi Kütüphanesi”nde yer alan Türk deri cilt sanatı ve süslemelerini içeren eserlerin bilimsel yöntemlerle incelenmesi; ciltçilik sanatının geleneksel özelliklerinin tanıtılması, korunması bu sanatın yaşatıldığını göstermesi açısından önemlidir.

Türk kültüründe, okumaya verilen değerin bir belirtisi olarak kitap süslemelerinin, Türk süsleme sanatlarının içerisinde çok önemli bir yer tuttuğunu gösterir. El yazması kitapların deri ciltlerinde yapılan süslemeler, dönemin süsleme sanatları hakkında bilgi edinmek açısından ayrıca önemli belgelerdir.

Bu araştırmada, ciltçilik sanatında deri cilt tasarımlarının gelişim sürecinin örnekler verilerek açıklığa kavuşturulması, cildi oluşturan bölümler, cilt üzerinde yapılan süsleme, cilt yapımında kullanılan teknikler, kullanılan malzeme, renk ve kompozisyon açısından incelenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

“Raşit Efendi Kütüphanesi”nde bulunan el yapımı olan deri ciltli eserleri incelemek ve bu eserlere ait bilgileri oluşturmak; cilt sanatlarının günümüze kadar olan gelişimini göstermektir.

Bu amaç çerçevesinde araştırma kapsamında şu sorulara cevap aranmıştır. Kayseri İli “Raşit Efendi Kütüphanesi”nde bulunan;

Deri cilt kapaklarının yapıldıkları dönemlere göre geleneksel cilt çeşitleri nelerdir?

Deri cilt kapaklarının yapım tekniklerinde kullanılan araç ve gereçler nelerdir?

Deri cilt kapaklarının teknik özellikleri, süsleme ve kompozisyon özellikleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Kayseri İli “Raşit Efendi Kütüphanesi”nde bulunan deri cilt kapaklarını incelemek, araştırmak, belgelemek, geliştirmek ve tanıtmak üzere planlanan bu araştırma cilt sanatının yaşatılması; kuşaklar arası bağlantının kurulması; Türk kültürü, sanatı, süslemesi açısından önemli ve faydalı olacaktır.

1.4. Sayıtlar

Araştırma için verilen yöntem ve teknikler araştırmanın amacına hizmet eder niteliktedir.

Cilt Sanatı hakkında literatür taraması ile elde edilen kaynaklar geçerli ve güvenilir niteliktedir.

Veri toplama araçları, tespit edilen amaçlara ulaşmamızı sağlayacak niteliktedir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma Kayseri ili Raşit Efendi Kütüphanesi'nde bulunan 15. ve 19. yüzyıllar arası el yazması 40 adet deri cilt kapağı ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Ahar: Un, nişasta pişmiş ya da yumurta akı ile kâğıda cila vurulması (İnay, 2006, s. 122).

Bezeme: Herhangi bir yüzeyi süslemek için üzerine boyalı, boyasız düz ya da kabartma olarak yapılan güzel biçimlere denir (Kılıçkan, 2004, s. 68).

Bitkisel Motif: Süslemenin en yaygın bir kolu olup, zengin ayrıntılar halinde bulunan motiflerden oluşur (Erkan, 1994, s. 12). Bitkisel motifler; yapraklar, stilize çiçekler, yarı üsluplaşmış bitkiler, natüralist bitkiler, ağaçlar olarak gruplanabilirler (Özkeçeci ve Özkeçeci 2014, s. 69).

Bordür: Pervaz ve kenar suları şeklinde yapılan süsleme (Keskiner, 2011, s. 104).

Bulut Motifi: Türk sanatında kullanılan ve tabiattaki örneklerinin üsluplaştırılmasıyla elde edilen temel motiflerden biridir (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2014, s. 335).

Cilt: Kitaba geçirilen deri, bez, plastik veya kâğıtla kaplı bulunan mukavva kapak, kap (Arıtan, 1992, s. 1).

Cilbend: Yazma kitapların ciltlerini korumak için kullanılan kutu (Güleç, 2007, s. 80).

Cetvel: Yazma kitaplarda ve levhalarda yazıyla kenarı ayırmak üzere altınla çekilen çizgilere verilen ad (Coşkun, 2004, s. 4).

Dabbağ: Deriyi işleyen kimse (Ateş, 2010, s. 5).

Dendan: Farça diş demektir. Yazıda “sin” harfinin ve yan yana gelen harflerin yuvarlak çanaklarına denir. Süslemede yarım daireye yakın bir form olan dendan çok kullanılan ana unsurlardan biridir (Güleç, 2007, s. 85).

Destesenk: Ezme işleminde kullanılan, billur veya mermerden yapılan alettir (Mavili, 2002, s. 89).

Ehl-i Hiref: Hiref, hurfet kelimesinin çoğulu olup “sanatlar, meslekler” anlamına gelir. Sanat erbabının toplu olarak isimlerinden ve ücretlerinden bahseden kayıtlarda rastlanan ehl-i hiref deyişimi de sanat ehli, sanatkar anlamındadır (Erkan, 1994, s. 14).

El Yazması: Elle yazılan kitaplara verilen ad (Coşkun, 2004, s. 7).

Fisinaj: Deri işleminin son aşamasıdır. Derinin parlaklığının, cildinin esnekliğinin, yırtılma direncinin ve kalitesinin belirlenmesinde önemli payı olan son rötuş (Mete, 2008, s. 9).

Geçme: Geometrik çizgilerle birbiri içinden geçen süslemeler (Güleç, 2007, s. 93).

Geometrik Motif: Üçgen, kare, daire, dikdörtgen gibi geometrik formların birleşmesinden meydana gelirler (Keskiner, 2011, s. 5).

Hatai: Muhtelif çiçeklerin dikine kesitinin, anatomik çizgilerinin üsluplaştırılmasıyla ortaya çıkan şekildir (Biol ve Derman, 2011, s. 65).

Histoloji: Canlıların dokularını inceleyen bilim dalı ve doku bilimidir (Özdemir, 2004, s. 16).

İstinsah: Nüshasını çıkarmak, kopya etmek (Mavili, 2002, s. 91).

Lak: Vernik, cila ve organik çözücüler içerisinde çözücünün buharlaştırılması ile ve kimyasal değişikliklerle hemen hemen şeffaf sert esnek parlak bir koruyucu film oluşturan maddedir (Özdemir, 2004, s. 19).

Motif: Bezemeyi oluşturan öğelerden her birine verilen addır (Kılıçkan, 2004, s. 72).

Mücellid: Cilt yapan kişilere verilen ad (Demirağ, 2007, s. 6).

Müellif: Kitabı yazan kişi (Mavili, 2002, s. 95).

Natüralist Çiçekler: Doğal görünümüleriyle resmedilen çiçekler (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2014, s. 86).

Palmet: Palmiye yapraklarından esinlenerek yapılan bezeme türüdür (Kılıçkan, 2004, s. 73).

Penç: Bitki kaynaklı olup, herhangi bir çiçeğin kuşbakışı görüntüsünün, üsluplaştırılarak çizilmesiyle elde edilmiştir (Biol ve Derman, 2011, s. 47).

Rumî: Hayvanların kanat, bacak ve bedenlerinden stilize edilerek meydana gelmiş bir süsleme motifi (Keskiner, 2011, s. 106).

Stilize: Üsluplandırılmış (Biol, 2010, s. 14).

Sepi: Ham derinin kullanılır hale gelmesi için yapılan işlemdir (Erkan, 1994, s. 17).

Tabaklama: Kimyasal maddeler ve fiziksel işlemlerle ham deriyi işlemektir (Mete, 2008, s. 11).

Tahrir: Motiflerin ve çeşitli bezeme unsurlarının çevrelerine siyah veya koyu renklerle çizilen ince çizgiler, kontur (Güleç, 2007, s. 146).

Tanen: Derinin tabaklanması için kullanılan tadı buruk bir maddedir (Mete, 2008, s. 12).

Tığ: Cild ve tezhip işlerinde, bezemelerin dışı doğru ok gibi çıkan, ucu sivri kısımları (Biol, 2010, s.201).

Tıraşlamak: Derinin et tarafından ince parçalar keserek, derinin kalınlığını azaltmaya veya düzeltme işlemidir (Özdemir, 2004, s. 25).

Üslup: Tavr, tarz. Bir devre veya sanatçıya özgü sanat anlayışı. Bir eserin teknik, renk, kompozisyon biçim ve anlatım bakımından kendine has özellikleri (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2014, s. 341).

Yarı Üsluplaşmış Çiçekler: Tabiattaki görünümüne yakın bir şekilde stilize edilmesiyle ortaya çıkar (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2014, s. 84).

Zencirek: Küçük zincir. Sayfa kenarlarına uygulanan bir bezeme olup geçme'de denir (İnay, 2006, s. 127).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1. Kayseri İli Hakkında Genel Bilgi

1.1. Coğrafi Konum

Kayseri, İç Anadolu'nun güney bölümü ile Toros Dağlarının birbirine yaklaştığı bir yerde Orta Kızılırmak bölümünde yer alır. Doğu ve kuzeydoğusu Sivas, kuzeyi Yozgat, batısı Nevşehir, güneybatısı Niğde, güneyi ise Adana ve Kahramanmaraş illeri ile çevrilidir.

Şekil 1. Kayseri ili haritası (<http://www.kayserikulturturizm.gov.tr>).

İlin en önemli ve en yüksek dağı 3.916 metre yüksekliğindeki Erciyes Dağıdır. Dağcılık sporu ve kış turizmi açısından önemli bir yeri vardır (<http://www.kayserikulturturizm.gov.tr>). Diğer önemli dağlar; Aladağ (3.735 m), Dumanlı Dağları (3.024 m), Binboğa Dağı (2.856 m), Hınzır Dağı (2.500 m), Bakırdağ (2.462 m), Tahtalı Dağı (2.100 m), Soğanlı Dağı (2.100 m), Rostan Dağı (2.100 m), Beydağı (2.054 m), Kızılviran Dağı (1.950 m), Aygörmez Dağı (1.950 m), Hodul Dağı (1.937 m) ve Koramaz (1.900 m) Dağıdır (http://www.kayserikent.com/list/list.asp?ktgr_id=636).

İlin önemli akarsularının başında Kızılırmak gelmektedir. Kızılırmak Nehrinin 128 kilometrelik bölümü Kayseri il sınırları içerisinde yer almaktadır (<http://www.kayseritb.org.tr>). Kızılırmak'ın kolları olarak Sarımsaklı Suyu (55 km), Kestuvan Suyu (48 km) ve Değirmendere Suyu (32 km) bulunmaktadır. Diğer önemli akarsuları Zamantı (250 km) ve Sarız Çayı (60 km) Seyhan Nehrinin kolu durumundadır (<http://www.kayserikulturturizm.gov.tr>).

1.2. Tarihçesi

Kayseri ovasında tarih öncesi ve tarih çağlarındaki yerleşmeyle ilgili en önemli bilgiler, Kültepe Höyüğü'nde (Kaniş-Karum) yapılan kazılar sonucu elde edilmiştir. Bu höyük, İç Anadolu'daki en büyük höyüklerden biri olup, eldeki bilgilere göre, yalnız Kayseri'nin değil, Anadolu'nun da geçmişini aydınlatması bakımından çok önemli bir yerleşmedir. (<http://www.kayseri.bel.tr/web2/uploads/eDergiler/kayseri/>).

Kayseri ve yöresinde yapılan bilimsel çalışmalar ışığında, yerleşmenin başlangıcı M.Ö. 3000 yılın ortalarına kadar uzanmaktadır. Kültepe ise M.Ö. 4000 yıllarından (Kalkolitik Çağ) başlayarak Roma Devri sonuna kadar daima yerleşim merkezi olmuştur. Kültepe'den başka, Yahyalının Eğriköy ve İncesu höyükleri de aynı devir yerleşmelerine işaret etmektedir (<http://www.kayseri.bel.tr/web2/uploads/eDergiler/kay-tas-kul-var-env>).

Bugünkü Kayseri'nin ilk yerleşim bölgesi Eskişehir de denilen bölgede kurulan M.Ö. XI. yüzyıl ortalarında Kaniş'e paralel olarak, yöredeki en önemli yerleşme olarak Mazaka tarih alanına çıkar. Mazaka Tabal Krallığı'nın kurulduğu yerdir. Tabal Krallığı'nın yıkılmasından sonra, bölge, Kilikya, Med ve Pers yönetimine girmiştir (<http://www.kayseri.bel.tr/web2/uploads/eDergiler/kayseri-ansiklopedisi-cilt1>)

Pers ve Lidyalıları yenmesiyle birlikte, M.Ö. 550'de bütün Anadolu ve Mazaka da Pers hakimiyetine girmiş ve Kapadokya'nın büyük satraplığının merkezi yapılmıştır. Makedonyalı İskender yönetiminden sonra yörede kurulan Kapadokya Krallığı döneminde adı "Eusebia" olarak değiştirilmiştir (<http://www.kayseri.bel.tr/web2/uploads/eDergiler/>).

Kapadokya'nın Roma'ya bağlanmasından sonra İmparator Augustus zamanında ona izafeten "Caeseria" (Kaseria) olarak adlandırılmıştır (M.Ö. I. yüzyıl). M.S. III. yüzyılda Sasanilerin saldırısına uğrayan Kayseri, çeşitli dönemler geçirmiştir. Şehir IV. yüzyılda tamamen Hıristiyanlaşmıştır (<http://www.kayseri.bel.tr/web2/uploads/eDergiler/kay-tas-kul-var-env>). Roma İmparatoru Theodosius zamanında oldukça zarar gören kent Justinianus zamanında ise tekrar büyük imar görmüş, Roma dönemi surları daraltılarak çevrilmiştir (<http://www.kayseri.bel.tr/web2/uploads/eDergiler/kayseri-ansiklopedisi-cilt1>).

Kayseri Bizanslıların elinde iken VII. Yüzyıldan itibaren kısa sürelerle (690-785 yıllarında) Araplar tarafından zapt edilmiştir. 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Selçuklulara tâbi Danişmentliler tarafından fethedilen şehir, 1127 yılında ise beyliğin başkenti olmuştur. 1169 yılından itibaren Anadolu Selçukluları, Kayseri ve civarındaki bütün kaleleri alarak buraları Selçuklu Devleti'ne dâhil etmiştir (<http://www.kayseriden.biz/icerik.asp?ICID=72>).

Kayseri, 1243 yılında Moğol istilasına uğramış, 1335 yılına dek, önceleri kısmen Selçuklulara tâbi olmakla birlikte esasen Moğol-İlhanlı hâkimiyetinde kalmıştır. Moğollar bu tarihler arasında Anadolu'da büyük katliamlar yaparak bölgeyi yağmalamışlardır (<http://www.kayseri.bel.tr/web2/uploads/eDergiler/kay-tas-kul-var-env>). 1330'dan itibaren, Eretnaoğulları Beyliği'ne daha sonra XV. yüzyıl başlarından itibaren Karamanoğullarının idaresi altına girmiş ve Karamanoğulları, Dulkadiroğulları arasında pek çok kez el değiştirmiştir (http://www.kayserikent.com/list/list.asp?ktgr_id=636). Nihayet 1463 yılında Fatih Sultan Mehmet şehri Karamanoğulları'ndan alarak Osmanlılara bağlamıştır. Osmanlı idaresine katılan Kayseri, yeni teşkil eden Karaman eyaletine bir liva olarak bağlanmıştır (<http://www.kayseri.bel.tr/web2/uploads/eDergiler/kayseri-ansiklopedisi-cilt1>).

XIX. yüzyılda Osmanlı büyük reformlara sahne olmuş birçok alanda yenilikler görülmüştür. İdari reformlar sonucunda 1867'de yürürlüğe giren Vilâyet Nizamnamesi'yle Kayseri Sancağı, Ankara Vilayeti'ne bağlanmıştır. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanından sonra yine Ankara'ya bağlı olan Kayseri'nin 2 kazası, 1 nahiyesi ve 181 köyü bulunmaktaydı (<http://www.kayseri.bel.tr/web2/uploads/eDergiler/kayseri>). Bu dönemde müstakil bir

mutasarrıflık olan Kayseri, Cumhuriyetle birlikte 1924 Anayasası çerçevesinde "vilayet" olmuştur. 1928'de Kayseri; Merkez, İncesu, Bünyan, Develi, Aziziye (Pınarbaşı) olmak üzere 5 kaza, 21 nahiye ve 314 köyden ibarettir (<http://www.kayserikulturturizm.gov.tr>). Bugün ise, Kayseri ilinde Akkışla, Bünyan, Develi, Felahiye, Hacılar, İncesu, Kocasinan, Melikgazi, Özvatan, Pınarbaşı, Sarıoğlan, Sarız, Talas, Tomarza, Yahyalı ve Yeşilhisar olmak üzere 16 ilçe, 46 kasaba (belde) ve 441 köy bulunmaktadır (<http://www.kayseritb.org.tr>).

1.3. Kayseri’de El Sanatları

El sanatları, kültürel varlığımızın en önemli göstergelerinden biridir. Ülkemizin birçok yerinde olduğu gibi Kayseri’de de "babadan oğula" ya da "ustadan çırağa" geçerek yüzlerce yıldır sürdürüle gelmiş kimi el sanatları, günümüzde de halen varlığını korumaktadır. Ancak teknolojik gelişim ve sanayileşmenin etkisiyle fason üretime dönüşen birçok ihtiyaç maddesinin gündelik hayatta daha çok tercih edilir hale gelmesi, bu ürünlere dair el sanatlarının bazılarını da tamamen yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır. Kayseri’de üretilen el dokuması halılar, soğanlı bebekleri, dericilik, el yapımı bakır malzemeler değerini hala korumaktadır.

2. Sanat ve El Sanatları Tanımı

Sanat; bir insan işi bir insan yaratması olarak, yine insanın kendini anlattığı bir alandır. Bir başka deyimle, insan kendini ifade etme yolundan biridir (Mülayim, 1995, s. 17).

Sanat; insanların duygu ve düşüncelerini, heyecanlarını ve ruhsal dengelerini başkalarına aktarabilmesi duygu ve düşüncelerini biçimlendirmesidir (Züber, 1982, s. 13).

Sanat; içinde bulunduğu topluluğa ayna tutarak, insanları gerçeklerle yüz yüze getirir. Bu aynada toplumun gelenekleri, tarihi, inanışları, felsefesi, kültür seviyesi; kısaca maddi, manevi bütün dünyası seyredilir. Onun için sanat eserlerinin önemli görevlerinden biri de, birçok konuda gelecek kuşaklara belge teşkil etmesidir (Biol, 2010, s. 15).

El sanatları, bir milletin yüzyıllar boyu süregelen yaşamı boyunca oluşan ve kuşaktan kuşaa aktarılan kültür ürünleridir (Arseven, 1984, s. 1970).

El sanatları, bireyin bilgi ve becerilerine dayanan genellikle doğal hammaddelerin kullanıldığı el ve basit aletler dışında makine gücüne ihtiyaç duyulmadan yapılan ve toplumun kültürüne, gelenek ve göreneklerini folklorik özelliklerini taşıyan yapan kişinin zevk ve becerisini yansıtan, gelir sağlayıcı üretime yönelik etkinliklerdir (Özdemir ve Yetim 1997, s. 91).

2.1. El Sanatları Tarihçesi

Asırlar boyu toplumun yaşam zevki öyküsü sanat anlayışı ve el becerisiyle bütünleşerek insan ruhunun derinliklerinden eserlerine inerek aksettiğini gördüğümüz Türk el sanatlarının başka milletlere nasip olmayan çok zengin muhteşem bir geçmişi vardır (Başlangıç, 1984, s. 97).

Birçok uygarlığın beşiği olan Anadolu, bu uygarlıkların kültürlerini her köşesinde hala taşımaktadır. İşte bu nedenle Anadolu süsleme ve el sanatları kökleri çok eskilere gitmekte ve bu özellik onlara evrensel boyutlar kazandırarak ilgiyi daha da artırmaktadır.

Anadolu'da el sanatları Asya'da İran ile Irak'a göç eden Büyük Selçuklular ve onlara etki eden Hun, Göktürk, Uygur Gazne, Karahanlı, gibi Türk devletlerinin sanatlarından kaynaklanmıştır. Hitit Frig, Yunan Roma, Bizans sanatları gibi Anadolu uygarlıklarından beslenmiştir. Türklerin Anadolu'ya Asya' dan taşıdıkları geleneksel sanatları geçtikleri İslami çevrede gördükleri ile serpilmiştir (Barışta, 1988, s. 1).

Türk ulusunun, sosyo-ekonomik yaşamında geleneksel kuramların etkisi göçebe yaşamadan yerleşik yaşama geçişte görülmeye başlamıştır (Çiçek, 2010, s. 14). Anadolu'ya gelen bu topluluklar kendilerine özgü gelenek-görenek ve el sanatlarını da birlikte getirmişlerdir. Halk sanatları konusunda dünyanın hiçbir ulusu binlerce yıllık bir kültür birikimine, Anadolu kadar zengin kaynaklara sahip değildir.

XI. yüzyıl sonlarına doğru, Türkler Anadolu'ya geldiklerinde, yerli halkın elinde bulunan sanat ve ticaret yaşamına girmişlerdir. Bu dönemde sanat ve ticaretle uğraşanlar örgütlenmeye başlamışlardır (Çiçek, 2010, s. 14).

Ülkemizde XVII. yüzyıl ortalarından başlayacak savaş sanayinin ise yabancıların eline geçtiği görülmektedir. Bu nedenle dönemin sanayi ürünlerini oluşturan el emeğine dayalı üretim azalmıştır. Çoğu yörelerde el tezgâhı üretimler kendi yöreleri dışında

gereksinimlere kapanmış oldu. Bunların yerine dış alım merkezleri açılmaya başlandı (Ateş, 2010, s. 17).

Tanzimat döneminde Türkler daha çok devlet memurluğuna yöneldi. Kapitülasyon denilen yabancı imtiyazlardan Fransızların dışında diğer ülkelerinde yararlanmaya başlamaları sonucu vergi veremeyen yabancılar ile vergi ödeyen Türk küçük sanatçıları rekabet edemez duruma girdiler. Böylece Osmanlı dönemi küçük sanatla uğraşanları haklı olarak eski durumunu koruyamamıştır (Çiçek, 2010, s. 14).

Bu dönemde Avrupa’da makine sanayinin gelişmesi 1830’lu yıllardan itibaren el sanatlarında durum kötüleşmeye başlamıştır.

İşte o yıllardan başlayarak makineleşme ve getirdiği endüstri ile ülke çıkarları açısından el emeğine dayalı üretimi birbirinden ayıramayacağımız için el sanatları ürünleri kırsal alanda toplumun kendi gereksinmesi için yapılan üretimler olmaya terk etmiştir (Öztürk, 1998, s. 16–22).

Cumhuriyet’in ilanını takiben küçük sanat ve sanayinin gelişmesi önem kazanmış, zengin kültür mirasının yeniden ihya edilmesi için konun üzerine önemle eğilmiştir. Bilahare Kültür Bakanlığı, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığının da konuya sahip çıkmaları neticesi el sanatının yeniden canlandırılması ve ihyası çalışmaları hız kazanmıştır (Ateş, 2010, s. 17).

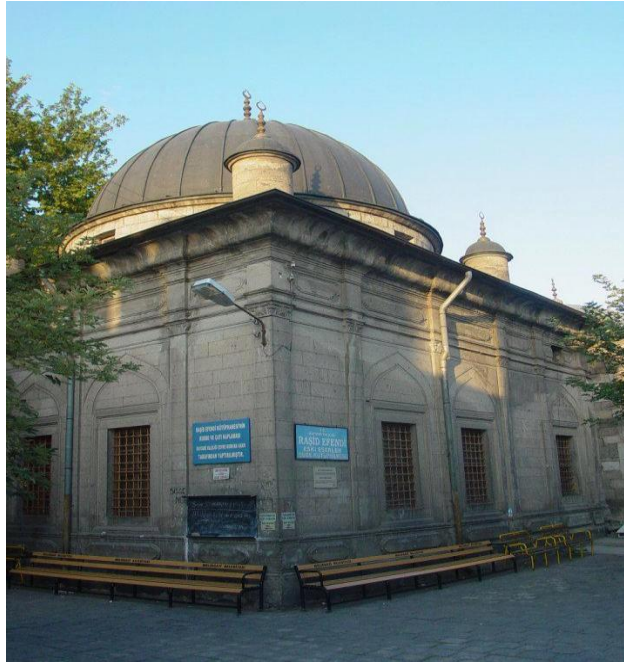
Bugün “sanat” ve “el sanatı” adı altında Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığının yanında Milli Savunma Bakanlığı (beceri kursları), Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (çeşitli branşlarda meslek kursları), Adalet Bakanlığı (ceza ve tevkif evlerinde mesleki ve teknik kurslar), Turizm Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (beceri kazandırma kursları), KOSGEP, ihracat Birlikleri, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Bankalar, Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu, Belediyeler gibi farklı kuruluşlarda da kurslar açılarak eğitim ve konuyla ilgili çalışmalar yapılmaktadır (Kahveci, 1998, s. 387-388).

3. Raşit Efendi Yazma Eserler Kütüphanesi

3.1. Tarihçesi

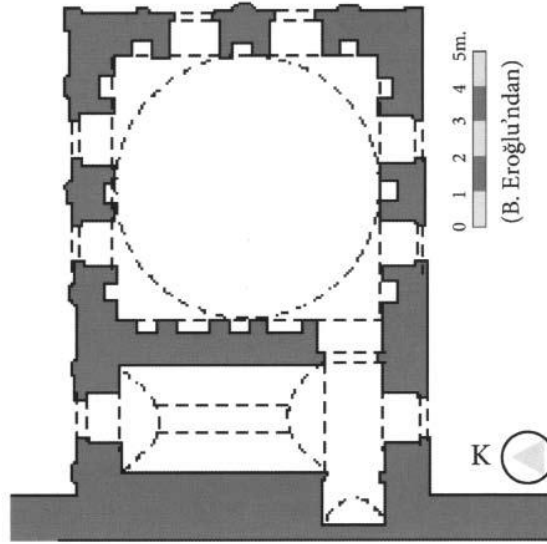
Yazma eserlerin önemli bir kısmı kütüphaneler, arşivler ve müzelerde muhafaza edilmektedir. Önemli olan kısmı kamu kuruluşlarının elinde bulunan yazma eserlerin bir kısmı ise, özel işletmeler ve kişilerin elinde bulunmaktadır. Kamu kuruluşları içinde 160 bin civarında eserle en çok yazma eser Kültür Bakanlığı'na bağlı kütüphanelerde bulunmaktadır (Odabaş, 2011, s. 149). Bu yazma eser kütüphanelerinden biri de Raşit Efendi Yazma Eserler Kütüphanesidir.

Kütüphaneyi inşa ettiren ve çok sayıda kitap vakfeden Reis-ül Küttab Mehmet Raşit Efendi Koca Ağazade Sipahi Cafer Fevzi Efendi'nin oğlu olarak 1753 yılında Kayseri'nin Isbıdın (Bağpınar) köyünde doğmuştur (Ecer, 1979, s. 83). 1787'de karşılığı bugün Dışişleri Bakanı olan Reis-ül Küttap'lığa getirilmiş, iki defa azledildiği bu göreve üçüncü defa tekrar getirilmiş, bu seferki azli kendisini çok üzmüş, bu üzüntüyle 1797'de vefat etmiştir (Aslan, 2007, s. 41).

Şekil 2. Raşit Efendi Kütüphanesi.

1796 yılında Reis-ül Küttab Mehmet Raşit Efendi tarafından yaptırılarak hizmete açılmıştır (Karabulut, 2009, s. 126). Halen “Raşit Efendi Yazma Eserler Kütüphanesi” adıyla hizmet vermekte olan bu kütüphane, Kayseri için değil, çevredeki diğer iller için olduğu kadar yurdumuzun bütünü içinde önemli bir merkez durumundadır (Aslan, 2007, s. 42).

Şekil 3. Raşit Efendi Kütüphanesi iç planı (Özbek ve Arslan, 2008, s. 360).

Yapı bir Danişmentli eseri olan Kayseri Ulu Camii'nin (Cami-i Kebir) güneydoğu köşesine bitişik olarak inşa edilmiştir. Eserin tamamında düzgün kesme taş kullanılmıştır (Özbek ve Arslan, 2008, s. 360). Kütüphane, 7.10 x 3 m² lik bir giriş kısmı ile 7.10 x 7.10 m² lik bir okuyucu salonundan ibaret olup üzeri yarımküme ile kapatılmıştır (<http://www.yazmakutup.gov.tr>). Alt pencereler hizasında, pencere aralarında dolap nişleri yer almaktadır. Kütüphanenin dış cephesinde 18. yüzyılın mimari özelliklerinden biri olarak kalın silmeler gözlenir. İlk inşa edildiğinde kütüphaneye giriş cami içinden sağlanmaktaymış. Caminin güneyindeki Mahkeme Hanı yıkılınca kütüphanenin güney cephesine şimdiki giriş kapısı açılmıştır (Özbek ve Arslan, 2008, s. 360). Kapı uzun bir koridora açılmaktadır. Koridorun sağ tarafında yer alan kapı camiye, sol tarafındaki kapı ise okuma salonuna açılır. Okuma salonunun piriç üzerine altın yıldız kaplı müşebbek olarak “Ya Fettah” yazılı kapı tokmakları dikkati çeker (Cunbur, 1969, s. 186). Kare şeklinde yapılmış okuma salonunun kubbesi ve duvarları kalem işleri ile süslenmiştir (<http://www.yazmakutup.gov.tr>).

Şekil 4. Raşit Efendi Kütüphanesi'nin “Ya Fettah” yazılı kapılı tokmağı.

Raşit Efendi, ilk kurulduğunda kendi kütüphanesine 925 cilt yazma ve 18 cilt de İbrahim Müteferrika baskısı olmak üzere toplam 943 cilt kitap hediye edilmiştir (<http://www.eprints.rclis.org>). Bu kitapların hepsi ciltli olup özel kılıflar (zarflar) içerisine konulmuştur (Karabulut, 2009, s. 126). Bu kitaplara ilave olarak, daha önceleri faaliyet gösteren Hacı Halil Efendi, Kara Mustafa Paşa ve Erkiletli Mehmet Paşa Kütüphanelerinden aktarılan toplam 289 adet kitap Raşit Efendi Kütüphanesine devredilmiştir. Kütüphanenin giderlerini karşılamak üzere kütüphane idaresine ait Raşit Efendi tarafından bir de vakıf kurulmuştur (Karadağ, 1992, s. 54).

Raşit Efendi Kütüphanesinde; Türk tezhip ile ciltçilik, minyatür ve hattatlık sanatının tüm inceliklerini gösteren ve içeren, nüshaları az bulunan el yazması ve nadir kitapların en güzel örnekleri bir arada bulunmaktadır. Bunun yanında çok kıymetli basma eserleri de içeren kütüphane koleksiyonu zamanla geliştirilerek bugünkü durumuna ulaştırılmıştır (Sakin, 2012, s. 432).

Bugün kütüphanede 2004 adet yazma eser, 6076 baskılı eser bulunmaktadır. Bunların yanı sıra 146 adet danışma kaynağı vardır (<http://www.yazmakutup.gov.tr>).

4. Geleneksel El Sanatlarında Dericilik

4.1. Derinin Tanımı

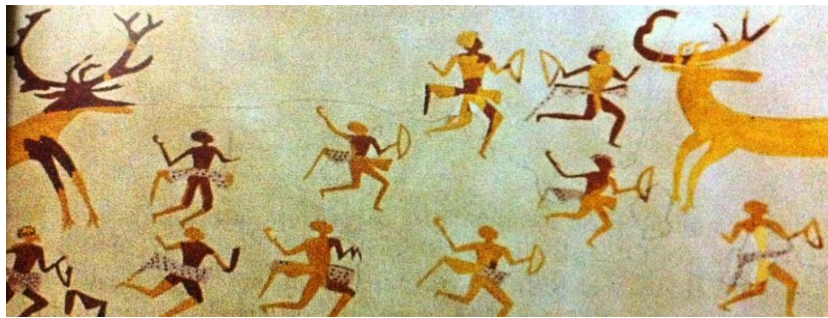
Deri; hayvan vücudunu tüy, kıl ve pulla kaplayan örtüdür. Hayvanın vücudunu dış etkilere karşı koruyan deri; ırk, cins, yaş, mevsim, beslenme ve bakım şartlarına göre yapısında değişiklikler gösteren bir özelliğe sahiptir (Gökçesu, 2002, s. 15).

Deri, büyük olgun hayvan gövdelerini kaplayan oldukça kalın, sert, dayanıklı ve esnek örtüdür. Kılı ve yünü giderilmiş ham hayvan derisi, teknik yöntemlerle uygun şekilde işlendiği takdirde, birçok alanda kullanılmaya elverişli değerli madde niteliği kazanmaktadır (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 69).

Hayvanlardan yüzülen ve tabakhanelerde işlenmeye hazır olan baş, kuyruk ve bacaklarla birlikte bir bütün oluşturan deriye “ham deri” belli bir amaç için işlenerek, kullanılabilir duruma getirilen ham deriye ise “mamül deri” denmektedir (Gökçesu, 2002, s. 15).

4.2. Deri Sanatının Tarihi Gelişimi

İnsanoğlu var olduğu andan itibaren sürekli olarak kendine yarar sağlayacak nesnelere arayışı ve bu nesnelere keşfetme çabasında olmuştur. Prehistorik dönemden itibaren kullanılan post, kürk ve kabaca işlenmiş deriler ile insan giyim ve günlük hayattaki çeşitli eşyaları üretebildiğine göre, deri kullanımının, insanlık tarihi kadar eski olduğu söylenilebilir (Işık, Koizhaiganova ve Cireli, 2013, s. 2).

Şekil 5. Geyik avı betimlemeli duvar resmi (Yelmen, 2005, s. 21).

Paleolitik ve Mezolitik devirde kabaca islenen deri, Neolitik devirde yerleşik hayata geçilince, hayvanların evcilleştirilmesi sonucunda, bilinçli olarak islenmeye başlanmıştır. M.Ö. III. binde yazının icadı ile dericilik konusunda belgelere sahip olunmuştur (Yıldız, 1993, s. 1).

Uygarlığın beşiği olan Anadolu'da Hitit, Frig, Lidya, İyon, Grek, Urartu gibi yerleşik uygarlıkların yanı sıra Asur, Pers, Mısır gibi geçici uygarlıkların da yaşadığı bilinmektedir. (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 27). Günümüze kadar gelebilen deri kalıntılarına, sadece Mısır gibi kuru çöl iklimine sahip bölgeler ile soğuk iklimi sayesinde donmuş örnekler verebilen yerlerde rastlanılabilmektedir. Bu az sayıda buluntu dışında mağara resimleri ve mezar duvarlarındaki tasvirler bizi aydınlatmaktadır (Yıldız, 1993, s. 1). Coğrafi konumu, akarsuları ve iklimi ile erken tarihlerden itibaren ileri bir uygarlık düzeyine ulaşan Mezopotamya, M.Ö. III. binden itibaren deriyi işlemeyi öğrenip geliştirmiştir (Işık, Koizhaiganova ve Cireli, 2013, s. 2).

Şekil 6. Fransa'da Lascaux mağarasında bulunan avcılığı tasvir eden bir mağara resmi
(Bora, 2012, s. 6).

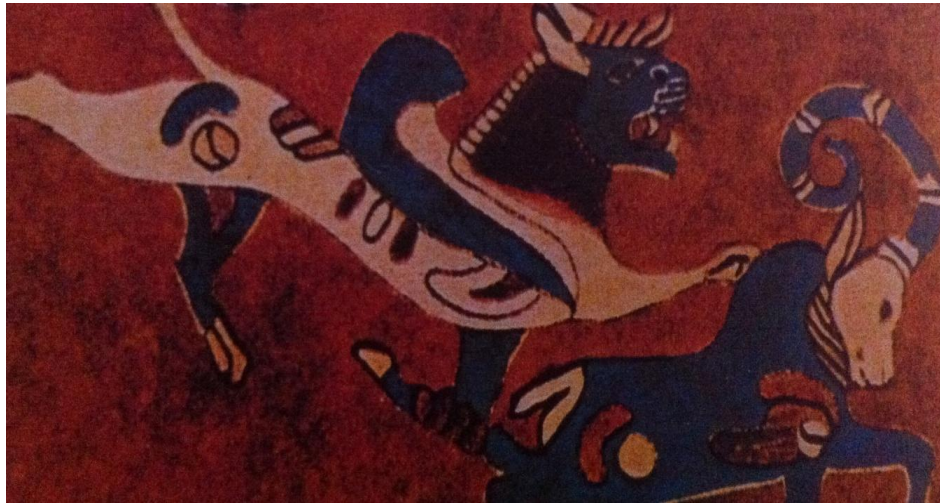
Deri yazı malzemesi olarak Mezopotamya'da M.Ö. I. binde kullanılmıştır. Bu kullanım devamlılık göstermiş ve böylece doğduğu kentin Bergama (Pergamon) adı verilen Bergama Kağıdı "Pergaminai Karte" daha sonra parşömen olarak isimlendirilmiştir (Yıldız, 1993, s. 128). Parşömen yani deri üzerine yazı yazmak yaygınlaşmıştır. Parşömen

Anadolu, Yunan ve Roma dünyasında kâğıdın bulunuşuna kadar en çok kullanılan yazı malzemesi olmuştur (Bora, 2012, s. 10).

M.Ö. 2000-1200 yılları arasında en parlak dönemini yaşayan Hititlerde, alüminyum ile tabaklama sanatının çok geliştiği ve bu yöntemle üretilen ürünlerin ihtiyaç malları arasında yer aldığı tarihi kaynaklarda bildirilmektedir (Özdemir, 2004, s. 32).

Bitkisel sepilemenin Anadolu'dan Girit'e oradan da Yunanlılara ulaştığı söylenmektedir. Bunun yanı sıra eski Yunan eserlerinde İyonyalılar'ın yüksek nitelikte sağlam deriler yaptıklarından bahsedilmektedir. Daha sonra Romalılar'da da deri giysi ve sandaletler toplum hayatında çok önemli bir yere sahip olmuştur (Bora, 2012, s. 10).

Orta Asya Türk kültüründe karşımıza çıkan deri örnekleri ise Hunlar'a ait kurganlardan elde edilmiştir. İslam öncesi Türk sanatı olarak adlandırabileceğimiz bu döneme ait sanat yapıtları, toplulukların yaşayış gereksinimlerini karşılayan fonksiyonel ürünlerdir (Diyarbakirli 1972, s. 243). Pazırık kurganlarında, eğer koşum takımları, deri ve keçeden yapılmış örtüler, deriden mataralar, deriden applike süslemeler, kap kacak gibi hepside hayvan figürleri ve bitki motifleriyle süslü olarak birçok gündelik eşya ve kült eşyası bulunmuştur (Aslanapa, 1993, s.11). Leningrad Ermitage müzesinde saklanan bu eserler arasında halı, kumaş gibi çok zengin tekstil işleri yanında atlı araba, keçe üzerine ince ve renkli deriler yapıştırmak suretiyle eyer örtüleri vardır (Aslanapa, 1984, s. 1).

Şekil 7. Pazırık Kurganı'ndan deri applike örneği (Yelmen, 2005, s. 154).

Hun kurganlarının dışında Göktürk, Uygur gibi Türk topluluklarına ait kurganlarda da deriden yapılmış eşyalar ele geçirilmiştir. Orta Asya'da kemer, çizme, çanta gibi deri aksesuarlar, bozkır yaşantısına uygun biçimde yapılmıştır. Bu aksesuarlar üzerinde hayvan figürleri, geometrik ve bitkisel motifler işlenmiştir (Özdemir, 2007, s. 68).

Şekil 8. Pazırık Kurganı'ndan deri applike örneği (Yelmen, 2005, s. 154).

Anadolu'ya Selçukluların, ilk girdikleri tarih 1071 Malazgirt Savaşı'dır. Daha önce Anadolu'ya göçmüş Türklerle, Malazgirt Savaşı sonrası yerleşmiş Türkler, deri işlemeciliğini Anadolu'ya taşımışlar ve diğer bölgelere de yaymışlardır. Böylece Anadolu Türk dericiliği, geniş bir coğrafyada farklı kültürlerin ortak potasında gelişimine devam etmiştir (Bora, 2012, s. 13). Anadolu Selçukluları devrinde Anadolu'da ilk sanat kurumunun, debbağlık ve deri işçiliği alanında geliştiğini ve bu gelişmeyi başlatan kişinin de pir konumunda olan Ahi Evran Nasirüddin Mahmut (1172-1262) olduğu bilinmektedir (Tekin, 1992, s. 4).

XIII. yüzyılın Anadolu'yu dolaşmış Saint Quentinli Simon adlı bir papaz, Anadolu tarımının yanı sıra hayvancılığın ilişkin geniş bilgiler verir; yetiştirilen küçükbaş hayvanları, bunlardan sağlanan yünün ve kılın değerlendirilmesini aktarır. Hayvancılık bu denli yaygın olduğuna, hayvansal ürünler bu denli iyi biçimde değerlendirildiğine göre, bilinen deri ürünlerinden yola çıkarak (giysi, ayakkabı, kemer), Anadolu toprakları üzerinde deri işlemenin de yüksek düzeylerde bilinebildiği ve gelişmiş olduğu rahatlıkla söylenebilir. Nitekim o dönemlerde yaşamış İbni Batuta'nın ve Kaşgarlı Mahmut'un yapıtlarında bol miktarda deriden yapılmış eşyaların adlarına rastlıyor olmamız bunun ayrı bir kanıtıdır (Dağtaş, 2007, s. 23).

Anadolu Selçukluları ve Beylikler döneminde sanat anlayışı, her alanda sanat eserleri yaratılmasına tutku düzeyinde ilgi duyulması, malzeme, proje ve dekorasyonda özgünlük arayışlarını doruğa çıkarmıştır (Bora, 2012, s. 13). Sanat ve sanatkârlar; sultanlar, beyler ve yüksek zümreye mensup kişilerce himaye edilmeleri biçiminde gelişmiştir. Bu dönemin belirgin özellikleri nedeniyle, deri işleciliğinde ve kullanım alanlarında da önemli gelişmeler olmuştur (Sakaoğlu ve Akbayar, 2002, s. 80).

Bu uzun süreçte sosyo-kültürel yapıya bağlı olarak, derinin kullanım alanı genişleyip, tasarımları da çoğalmıştır. Selçuklular döneminde başlayan ahilik örgütü ve kuralları Osmanlı döneminde de devam etmiştir (Köksal, 2007, s. 10).

Osmanlı Devleti'nin ordu gereksinimlerinin karşılanmasında, dericilik önemli bir yer tutmuştur. Deri stratejik bir savaş malzemesi olarak kabul edilmiş olduğundan devletin izni olmadan ihraç edilmesi yasaklanmıştır. Bu nedenle debbağlar tarafından işlenen deriler, öncelikle tersane, cephane, tophane ve mehterhane gibi askeri kurumların ihtiyacının karşılanmasında kullanılmıştır (Hülagü, 2002, s. 1).

Şekil 9. Deri üzerine “Piri Reis Haritası” (Dağtaş, 2007, s. 55).

Askerlerin giydiği ayakkabı, çizme, yelek ve silah teçhizatından, hayvanların eğer ve koşum takımlarına kadar, tüm ihtiyaçları, dericiler tarafından karşılanmıştır. Aynı süreçte deri haritacılık alanında da kullanılmıştır. Bu bilgi ve birikim gerektiren iş kolu, çok ciddi mesleki disipline sahip olarak faaliyet göstermiştir (Bora, 2012, s. 14). Osmanlının yükseliş döneminde, dericilik hızla gelişmiş, önemli bir meslek olan dericilik özellikle İstanbul, Manisa, Bursa, Edirne, Tuzla, Göynük, Kayseri, Çeşme, Burdur, Ankara, Manisa, Tokat, Konya, Diyarbakır ve Urfa gibi şehirlerin ticari hayatında etkili olmuştur (Dağtaş, 2007, s. 30).

Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar gelen hükümdarlar ve sadrazamlar Ahilik kurumuna büyük önem vermiş ve onlardan yararlanmışlardır. Fatih devri döneminde Ahilere gösterilen alaka azalmış XVII. yüzyılın başlarından itibaren Ahi teşkilatının görevleri Lonca kurumlarına geçmeye başlar. Ancak Lonca sistemine geçişin en son dericilik dünyasında olduğu söylenebilir (Yelmen, 2005, s. 215).

İstanbul'da dericiliğin, geniş ve anlamlı bir şekilde düzenlenmesinin Fatih Sultan Mehmet'le birlikte başlamış olduğu bilinmektedir. Türk dericiliği, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun yükseliş döneminde hızla gelişti. 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden sonra Balkan ülkelerine seferler düzenlemeyi düşünüyordu (Mete, 2008, s. 47)

Şekil 10. Deri kalkan (Yelmen, 2005, s. 275).

O devrin savaş malzemeleri içinde deri, birinci derecede gerekliydi. Böyle olmakla beraber, gerekli miktarda, çeşitte ve kalitede mamul deri bulma zorluğu yaşıyordu. Fatih bu sorunu çözmek için surların dışında bol miktarda yer altı sularının çıktığı bölge olan Kazlıçeşmeyi İstanbul tabakhaneleri için uygun bir mahal olarak tayin etti (Yelmen, 2005, s. 216). Fermanlar Kazlıçeşme’de 360 adet debbağhane (tabakhane) inşa edildiğini belgelemektedir. Aynı alanda 33 adet de salhane yapılmıştır. Fatih’in deri işlemeciliğine ve deri mamül yapımına bu kadar önem vermesinin nedeni ordunun gereksinimlerini karşılayacak savaş sanayi kurma amacıdır (Dağtaş, 2007, s. 30-31).

Osmanlı kalkanları, bakır, demir veya hayvan derisinden yapılmıştır. Ayrıca, derinin çoğunlukla barutluk, kütüklük, fişeklik, silah muhafazaları gibi silah donanımlarında kullanıldığı görülmektedir (Özdemir, 2007, s. 71).

Şekil 11. Surname-i Humayun’da derici esnafının geçidi (Yelmen, 2005, s. 241).

Osmanlı döneminde debbağhanelerin her biri birer fabrika halinde ikişer üçer katlı büyük binalardı her debbağhane bir ustanın idaresi altındaydı her birinde çok büyük kuyular büyük kazanlar ve aletler bulunurdu (Güler, 1995, s. 60).

XVI. yüzyıl seyyahlarından J. Chesneau ile yine XVII. Yüzyıl seyyahı Tavernier ve meşhur Türk seyyahı Evliya Çelebi'nin Seyahatnamelerinde, Osmanlı devri debagatı ve deri işçiliği hakkında uzun uzun izahlar bulunmaktadır (Çığ, 2011, s. 243). Seyahatnamesinde İstanbul'dan bahsederken, İstanbul'un 12 semtinde 700 tabakhane olduğunu, buralarda 3000 kişinin çalıştığını ve bunların dükkânlarında her renk sahtiyan derinin bulunduğundan bahseder (Bora, 2012, s. 15).

Osmanlıların deri işlemede ve boyamada çağdaşlarına göre ileri bir tekniğe sahip oldukları tarihsel bir gerçektir. Türk dericileri deri sepilemesinde geliştirdikleri özel formül ve yöntemleriyle, kırmızı sahtiyan olarak tanınan deriyi ilk bulanlardır (Özdemir, 2004, s. 48).

Sahtiyan bir Türk işlentisi deri teknolojisidir. Yüzyıllar boyunca Avrupa'ya ihraç edilmiş olan sahtiyanın işleme yöntemini, elde etmek için Avrupalılar casusluk yapmışlar ve pek çok derici, doktor, seyyah araştırmacı adı altında ülkemize gelip gitmiştir. V.C. Lamp adında bir uzman bu mamulleri elde etmeyi başarmış ve karşılığında 100 İngiliz altını ve 1 altın madalya kazanmıştır (Yelmen, 2005, s. 228).

Şekil 12. Sürre kesesi ve ayrıntısı (Büyükyazıcı, 2007, s. 39).

İnce işçilik ve güzel süslemeleri ile dikkati çeken bu örnekler, kitap kapları, hurçlar, değişik sandıklar, kâseler, sofraltı, giyim eşyası, kalkanlar, eyer ve at koşum takımları, kesici alet kılıfları, kapı perdeleri, karagöz figürleri, kemerler, çantalar vb. gibi eserlerdir (Can ve Gün, 2012, s. 138).

XVIII. yüzyıldan itibaren batının sanayileşme alanında gösterdiği devamlı gelişme ve doğudaki gerileme, bütün sanayi şubelerimizde olduğu gibi dericilikte de hızlı bir çöküntü yaratmış ve XIX. yüzyılın başlangıcında tabakhaneler birer birer kapılarını kapamaya başlamıştır (Dağtaş, 2007, s. 33).

II. Mahmut ordunun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Beykoz'daki tabakhaneyi 1812 yılında sahibinden satın alarak devletleştirmiş ve "Tabakhane-i Klevehane-i Amire" adı ile orduya devretmiştir (Güler, 1995, s. 72). 1826 yılına kadar ordu için palaska, çizme, kütüklükler ve koşum takımları imal edilmiştir. Aynı yıl ilave edilen bir tesis ile ilk defa keçi derisinden yeni tip el yapımı askeri kundura üretimine başlanmıştır (Özdemir, 2007, s. 78). 1846 yılında, işletme 40 beygirlik bir buhar makinesi, iki buhar kazanı, iki taş değirmen ve 70 deri kuyusu ilave edilerek genişletilir (Güler, 1995, s. 73). 1856 yılında Beykoz Fabrikasının ürünleri Paris Fuarında sergilenmiştir. 1933 yılında işletme Sümerbank'a devredilir ve 3460 sayılı kanuna göre "Sümerbank deri ve kundura sanayi müessesesi" adını almıştır. 1968 yılında da suni kösele üretimi yapılmaya başlanmıştır (Özdemir, 2007, s. 78). 185 yıllık geçmişi ile deri sektörüne hizmet veren bu kurum 1993 yılından bu yana Sümerbank Deri ve Kundura Sanayi adıyla her çeşit ürünle katkı sağlamaya devam etmiş ancak 2003 yılı itibarıyla bazı özelleştirme girişimleri sonucu özel sektöre devretmiştir (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 56).

Şekil 13. Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın ürettiği bot ve kadın ayakkabısı (Yelmen, 2005, s. 261).

Tanzimat'tan sonra debbağlık sisteminde yapılan değişiklikler, Avrupa'da gelişen sanayi ve derinin ihracı gibi nedenlerden dolayı Osmanlı dericiliğinde aynı parlaklığı görmek mümkün olmamıştır (Hülagü, 2002, s. 1).

Cumhuriyetin ilk yıllarında babadan oğula geçen ve lonca karakterini muhafaza eden bir işkolu olarak kalmış, ancak kalkınma programlarında belirlenen çeşitli özendirici ve destekleyici tedbirler sayesinde kabuk değiştirmeye başlamıştır.

Yaşanan birçok olumsuzluklara rağmen Türk toplumunda dericilik sanayi bugüne kadar varlığını koruyabilmiş, tekstil sanayindeki gelişmelere rağmen vazgeçilmez bir sanayi kolu olmaya devam etmiştir. Türk dericiliği, modern deri fabrikaları ile debbağhane devrini kapatmıştır. Köklü bir tarihsel geçmişe sahip olan deri ve deri sanayinin, 1970'lerden itibaren ülkemizde tekrar önemini giderek artırmıştır (Bora, 2012, s. 21). Deri sanayinin ihtiyacı olan teknik bilgiyi sağlamak için 1973 yılında İstanbul'da Pendik Dericilik Araştırma ve Eğitim Enstitüsü kurulmuştur (Gökçesu, 2002, s. 13).

Türk deri sektörünün 1980'li yıllarda geçirdiği yapısal değişiklik, deri üretimini olumsuz yönde etkilemiştir. Deri tabakçılığı ve üretimi arasında kullanılan bazı kimyasal maddelerin yarattığı olası çevre kirliliği riski, bu tür sanayilerin çok daha güvenli üretim birimlerinde yapılması gerektiğini ortaya çıkarmıştır (Bora, 2012, s. 21). Yıllardan ve hatta asırlardan bu yana Kazlıçeşme bölgesinde kurulu bulunan Türk Deri Sektörü tabakhaneleri, bu haklı istek sonucu, üretim yerlerini değiştirme kararı almışlardır (Çiçek, 2010, s. 23). Bu amaçla 1986 yılında başlatılan Tuzla Organize Deri Sanayi Bölgesi projesi, 1992 yılında hazır duruma gelmiş ve deri üretim birimleri yavaş yavaş bu sanayi bölgesine taşınmaya başlamıştır. 1992 yılında Tuzla Organize Deri Sanayi Bölgesini faaliyete geçirmiştir (Özdemir, 2007, s. 79).

Dericilik büyük mücadelelerden sonra çağdaş yörüngesine oturarak bugünkü seviyesine ulaşmıştır. Deri sektörü, bugün çeşitli kullanım eşyaları, ham ve yardımcı maddelerden yararlanarak, gelişen teknolojinin ışığı altında günün modası ve gereklerine uygun biçimde imal etme mücadelesi vermektedir (Güler, 2008, s. 201).

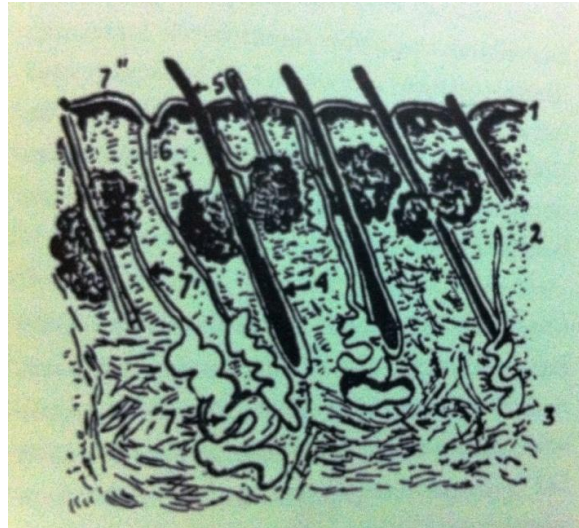
4.3. Derinin Elde Edilmesi

Deri; suda bir müddet bırakılıp sonra kurutulduğunda sert ve kırılğan olmayan ve hatta aksine olarak yumuşak, bükülebilir özellik gösteren, soğuk suyun etkisiyle bozuşmayan ve suda kaynatıldığında tutkallaşma peyda etmeyen hayvan derisine denir (Öncü, 1968, s. 18). Deri, çevre koşullarına göre ter ve yağ bezleri yardımıyla vücut sıcaklığını dengeler. Bu çok yönlü görevleri nedeniyle derinin karmaşık bir histolojik, kimyasal ve diğer özellikleri vardır (Harmancıoğlu ve Dikmelik, 1993, s. 1).

4.3.1. Derinin Anatomik ve Histolojik Yapısı

Derinin yapısı incelendiğinde üç ana katmandan oluştuğu görülmektedir (Berkün ve Artan, 1999, s. 295). Bunlardan en üst kısımda olana üst deri (epidermis) denmekte ve genel olarak toplam deri kalınlığının %1'ini, üst derinin altındaki yer olan öz deri (corium) tabakası da genel deri kalınlığının % 85'ni oluşturmaktadır. Derinin en alt tabakasına ise alt deri (subcutis) denmekte ve derinin % 15'ini oluşturmaktadır (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 70).

Epidermis tabakası; en dışta, daima az veya çok kıllarla örtülü, sert ve hemen, tamamen ölmüş hücrelerden ibarettir (Berkün ve Artan, 1999, s. 295).

Şekil 14. Ham derinin dikey kesiti 1) Üst deri, 2)Öz deri, 3) Alt deri, 4) Kıl kımı, 5)Kıl, 6) Yağ bezi, 7) Ter bezi (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 71).

Öz Deri (Corium), deri imalatında yararlanılan ve lif demetlerinden oluşan kuvvetli bir bağ dokudur (Gökçesu, 2002, s. 16).

Alt tabaka; gevşek ve süngere benzeyen deri imalatında faydasız, dericilikte et katı adı verilen hayvanı gövdesine bağlayan kısmı oluşturmaktadır (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 71). Bünyesinde su, protein, yağ, mineral, tuz içeren derinin en önemli maddesi; derinin temel taşı olan proteinlerdir. Bunlar deriye esneklik kazandırarak, yırtılmamasını sağlar (Gökçesu, 2002, s. 16).

4.3.2. Derinin Kimyasal Yapısı

Deri, üretiminde kullanılan memeli hayvanların cinsine göre farklılıklar göstermekle birlikte temelde aynı yapıdadır (Toptaş, 1993, s. 1).

Hayvan derisi, proteinler yanında az miktarda yağ ve mineral maddeleri ile oldukça fazla miktarda sudan meydana gelir. Bu maddelerinin her birinin payı deri türleri, ırka, yaşa, cinsiyete ve yaşam koşullarına göre farklılık gösterir. Her şeye rağmen proteinler, gerek canlı hayvan derisinin fonksiyonları için, gerekse üretim prosesleri açısından en önemli kısmı teşkil eder. Kimyasal birleşimi;

%45-55 karbon

%16-19 Azot

%19-25 Oksijen

%6-8 Hidrojen

%05-2.1 Kükürt-fosfor demir veya brom, klor, vardır (Toptaş, 1993, s. 14).

Ham derilerinin karakteristik niteliği üzerinde özellikle protein maddelerinin büyük etkisi vardır. Bu protein maddelerinden en önemlisi kollajendir (Katlı, 1998, s. 40).

Kollagen maddesi; ham derinin sepilme olayından sonra deri haline giren kısımdır. Kollagen 70° C sıcak suda yavaş yavaş erimeye başlar ve jelatin haline gelir. Soğuk suda, seyreltik alkali, asit ve tuz çözeltilerinde kollagen çözünme eseri göstermeksizin şişer. Şişme özelliği, dericilik tekniğinde çok büyük bir önem taşır (Öncü, 1968, s. 39).

4.3.3. Sepileme Öncesi Deri İşlem Basamakları

Deriyi işleme, deriyi terbiye etme sanatının, tabaklığın, sepiciliğin bir diğer adıdır. Deri, üzerindeki tüyler-kıllar alınmadan ve tüyler alındıktan sonra olmak üzere iki şekilde kullanılır. Geyik, kaplan, koyun, tiftik keçisi vs. gibi yumuşak tüylü, terbiye edilmiş hayvan derilerine post denir. Deriler, tüyleri alınmadan giyim kuşam işlerinde kullanılmışlarsa bunlara da kürk denir (Dağtaş, 2007, s. 11).

Canlı hayvandaki derinin fonksiyonları çok yönlüdür. Deri vücudu örter ve korur. Vücudun ısı ve nem bilançosunu düzenler. Deri tabaklayıcısının görevi kolay bozulabilen yani çürüme özelliğine sahip kimyasal maddelerle işleme tabi tutmak sureti ve uygun fisinaj teknikleri ile çok çeşitli özelliklere sahip mamul deriye dönüştürmektir (Katlı, 1998, s. 42).

Deri sepilme sonucunda bozulmaya karşı direnç kazanmaktadır. Derinin kesimden hemen sonra, mikrobiyolojik bozulmasının önlenmesi için koruma önlemleri alınmaktadır. Deri işleme sektörü, ham deriyi çeşitli fiziksel, kimyasal işlemlerden geçirdikten sonra makineler yardımı ile çeşitli alanlarda kullanıma hazır hale getirmektedir. Derileri üretim yerine gelinceye kadar, sepilme maddesinin yapısı ve reaktivitesi kollogenin yapısı ve reaktivitesi Deri oluşum kriterleri geçen sürede koruyabilmek için aşağıda açıklanan yöntemler uygulanmaktadır (Bora, 2012, s. 32).

Kesimden önce basınçlı su püskürterek hayvanların üzerinde bulunan kir ve pisliklerin giderilmesi, böylece deride meydana gelebilecek bakteri faaliyetlerinin önlenmesi gerekir. Hayvanların yüzülmelerinden sonra ham derilerin soğuması ve varsa bulaşmış kanın uzaklaştırılması sağlanır. Zaman kaybedilmeden konservasyon işlemine geçilir (Öncü, 1968, s. 45). Ardından kıllar gevşetilmek, deriyi temizlemek ve yüzeyini pürüzsüzleştirmek amacıyla kireç, sodyum, sülfür ve su çözeltisine batırılır. Bu karışımı kıl köklerini ve üst tabakayı eriterek deriden ayrılmasını sağlar. Üzerinde kalan etler makineyle alınır ve deri yıkanır. Koyun derisi gibi küçük deriler, kireç ve sodyum sülfürden oluşan bir macunla sıvanarak ayrıca yumuşatılır (Katlı, 1998, s. 43).

4.3.4. Sepileme (Tabaklama) Maddeleri

Sepileme maddeleri genel olarak elde edildikleri kaynaklara göre;

Bitkisel sepilme maddeleri,

Madensel sepilme maddeleri,

Bitkisel olmayan organik sepileme maddeleri,

Sentetik sepileme maddeleri olmak üzere dört grup altında incelenir (Öncü, 1968, s. 18-20).

4.3.4.1. Bitkisel Sepileme Maddeleri

Değişik bitkilerin yaprak, kabuk, gövde, kök ve meyvelerinin salgılarında tabii tanen değişik oranlarda bulunur. Buna göre bitkisel sepileyiciler buldukları bitkiye veya bitkide buldukları yer ve bölgelere göre sınıflandırılırlar. Tanen miktarı (sepi maddeleri) bitkilerin farklı kısımlarında daha yüksek oranda bulunur. Bitkinin yaşına ve mevsime göre tanen miktarı değişir (Toptaş, 1993, s. 237).

Bitkisel sepileyicileri altı sınıfa ayırmak mümkündür (Bora, 2012, s. 36).

Kabuğundan Sepileme Maddesi Elde Edilen Bitkiler; Meşe, ladin, mimoza, çam, malet, söğüt, huştur.

Odun Kısımından Sepileme Maddesi Elde Edilen Bitkiler; Quebrache, meşe, kestane, urunday'dır.

Tohumlarından (meyvelerinden) Sepileme Maddesi Elde Edilen Bitkiler; Meşe palamudu, divi divi, myrobalan, algarobilladır.

Yapraklarından Sepileme Maddesi Elde Edilen Bitkiler; Tabak ve boyacı sumacı, gampirdir.

Köklerinden Sepileme Maddesi Elde Edilen Bitkiler; Badan, kermek, canaigredir.

Mazılar; Mazı meşeleridir.

4.3.4.2. Madensel Sepileme Maddeleri

Ham deriyi mamul deri haline getiren yani; sepileme özelliğine malik bulunan birçok madensel bileşikler (madensel tuzlar) vardır. Bunlar arasında pratik bakımdan önemli ve öteden beri kullanılan potasyum şapları ve son zamanlarda keşfedilen krom tuzlarıdır (Öncü, 1968, s. 19).

Sepileme sıvısında sadece birkaç saat bekletildikten sonra deri yıkanır kalan suyun atılması için sıkılır. Eğer deri kalın ya da pürüzlüyse, sadece dıştaki kullanılmak üzere iki tabakaya ayrılır.

Kurutulduktan sonra fiçıda boyama, püskürtme ya da fırçayla boyama yöntemiyle boyanır; yağlanarak yumuşak, dayanıklı, su geçirmez duruma getirilir. Boyanan ve yağlanan deri kuruması için gerilerek ya da gerilmeden havayla, kimi zaman da özel fırınlarda kurutulur (Katlı, 1998, s. 44).

4.3.4.3. Bitkisel Olmayan Organik Sepileme Maddeleri

Organik yapıda olan sepi maddeleri grubunda, balık yağları, yumurta sarısı yağları gibi özel yağlarla beraber formalin ve kinon maddeleri vardır. Buradaki yağlar diğer yağlardan farklı olarak ham deri ile muamele olunduğlarında onu sepilerler ve çözülmemeyen mamul deri maddesi meydana getirirler (Öncü, 1968, s. 20).

4.3.4.4. Sentetik Sepileme Maddeleri

Bu tip tabaklama maddeleri aromatik olup, bitkisel tabaklama maddelerinin yapısı örnek alınarak yapay olarak üretilmiştir. Ayrıca yardımcı maddeler mevcuttur. Bilinenler basyantan, tanigan ve ırgatan ürünleridir (Katlı, 1998, s. 43).

4.4. Deri Çeşitleri ve Özellikleri

Deri, kalitesine ve kullanılacağı yere göre fisinaj aşamasında işlem görmekte ve bunun sonucunda çeşitli isimler almaktadır (Gökçesu, 2002, s. 18).

Kösele: Büyükbaş hayvan derilerinin sepilenmesinde elde edilen sert, sıkı tutumlu ve tabii renkte derilerdir (Güler, 1994, s. 52).

Sabunlu Kösele: Orta ağırlıkta düzgün sırcalı ham sığır derilerinin bitkisel tanenlerle ve organik debbağlayıcıların sepilendikten sonra belirli oranda yağlanmış ve yüz tarafı perdahlanmış olan tabii renkte, yumuşak tutumlu, elastiki bir köseledir (Güler, 1994, s. 52).

Kromlu Kösele: Ağır sığır ve manda ham derilerinin krom tuzları ile sepilenmesinden sonra, yağlı ve yağsız olarak yapılan (mavi veya yeşilimtırak) renkte, sert tutumlu, bükülebilir ve elastiki bir köseledir (Güler, 1994, s. 52).

Kayışlı Kösele: Ağır ham sığır derileri bitkisel tanenler ve diğer organik debbağlayıcılar tek başına veya arada kullanılarak sepilendikten sonra, özel suretle yağlanarak elde olunan, kropon halinde, tabii renkte ve sıkı tutumlu bir köseledir (Güler, 1994, s. 52).

Ak Deri: Üstüne yazı yazılabilecek şekilde ponza taşıyla, özenle perdahlanmış ceylan, koyun ve keçi derileridir (Özdemir, 2004, s. 88).

Davul Derisi: Dana, domuz ve eşek derileri, kılları ve yağları temizlendikten sonra sünger taşı ve tebeşir tozu ile ovulur, gerilerek havada kurutulur. Şeffaf ve sert bir hale gelen deri müzik aletleri ve dekoratif süslemelerde kullanılır (Gökçesu, 2002, s.19).

Domuz Derisi: Çok sağlam kendinden desenli, lüks ve dayanıklı bir deridir. Süet ve elbiselik yapımında kullanıldığı gibi çanta ve bavul yapımında kullanılır (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 79).

Fantezi Deriler: Antilop (ceylan), yılan, timsah, kertenkele derilerinin yağla sepilenmesi ile elde edilen derilerdir. Çanta, kemer, ayakkabı, giyim eşyaları ve çeşitli aksesuarlarda kullanılır. Bu derilerden yapılan eşyalar pahalı fakat son derece dayanıklıdır (Gökçesu, 2002, s. 20).

Güderi: Geyik, koyun, kuzu veya kuzu süet yarmasının yağla sepilenmesinden elde edilir. Yumuşak esnek ve mat görünümlüdür. Giysi ve eldiven yapımında kullanılır (Özdemir, 2004, s. 89).

Glase: Oğlak ve kuzu derilerinin sepilenmesinden elde edilen, yumuşak tutumlu ince ve zarif derilerdir. Eldiven, çanta ve yumuşak kadın ayakkabısı yapımında kullanılır (Gökçesu, 2002, s. 20).

Maroken: Küçükbaş hayvan derilerinin bilhassa keçi derisinin sepilenmesiyle elde edilir. Daha sonra çok açık renk olduğundan, istenilen renge boyanır. En önemli özelliği yüzeyinin girintili çıkıntılı oluşudur. Yüzeyindeki bu görüntü baskı ile yapılır (Gökçesu, 2002, s. 18-19).

Meşin: Bitkisel sepilenmeyle hazırlanmış kalın koyun derisidir. Ayakkabı astarı yapımında, maroken ve saraçlık işlerinde kullanılan, doğal renkte ya da boyanmış ince yumuşak elastiki deridir (Özdemir, 2004, s. 90).

Napa: Küçük ve büyükbaş hayvan derilerinin genellikle krom tuzuyla sepilenmesinden elde edilir. Sırçası düzgün veya tanecikli, ince, yumuşak, esnek ve mukavemetli, çeşitli renkleri olan derilerdir. Kuzu napa, koyun napa, keçi napa, dana napa, sığır napa, domuz napa gibi çeşitleri vardır (Gökçesu, 2002, s. 20).

Nubuk: Süete benzeyen, sığır derilerinin kromla sepilenmesi ile elde edilen ince ve yumuşak tutumlu derilerdir. Sırça yüzeyleri hafif zımparalanmıştır (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 80).

Rugan: Büyük ve küçükbaş hayvan derilerinden elde edilir. Derinin bir yüzü cilalanmaktadır. Parlak ve yumuşak olması ayrıca suyu geçirmemesi en önemli özelliğidir. Zamanla yüzeyinin çatlaması istenmeyen özelliklerindedir. Ayakkabı, çizme, kemer ve konfeksiyon sanayinde kullanılır (Gökçesu, 2002, s. 19).

Sahtiyan (keçi derisi) : Keçi derilerinin bitkisel tanenlerle sepilenmesinden elde edilen doğal renkli veya boyanmış, yumuşak, işlenmiş derilerdir. İnce ve cilalıdır (Özdemir, 2004, s. 91).

Süet: Genç sığır, dana, malak derileriyle keçi, oğlak, koyun ve kuzu derilerinin kromlu tuzlarla sepilenmesinden elde edilen yumuşak, kadife tutumlu, çeşitli renklerde derilerdir. Sığır süet, dana süet, malak süet, keçi ve oğlak süet gibi tipleri vardır (Gökçesu, 2002, s. 19).

Vaketa: İnce meşin denilen bu deriler, büyükbaş hayvan derilerinin sepilendikten sonra yağlanmak ve fırça tarafı perdahlanmak suretiyle elde edilen tabii renkte veya sırçadan boyanmış yumuşak tutumlu derilerdir (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 81).

Vidala: Büyükbaş hayvan derilerinin krom tuzları ile sepilenmesinden elde edilen, türlü renklerde ve yumuşak tutumlu derilerdir. Çanta, kemer ve ayakkabı yapımında kullanılır (Gökçesu, 2002, s. 20).

Yapay Suni Deriler: Dış görünüş bakımından tabii deriye benzer ve suya karşı dayanıklıdır. Mobilyacılıkta, çanta, ayakkabı yapımında kullanılır (Özdemir, 2004, s. 91). Suni derilerin yapımında; pamuklu kumaşlar, bitkisel lifler, deri imalatından artan deri talaşları ile hint yağı ve kauçuk seluloz asetatı gibi kimyasal maddelerle yoğrulur, sıkıştırılır sıcak presle düzleştirilip deri desenleri verilir (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 81).

4.5. Deri Sanatında Kullanılan Süsleme Teknikleri

Yüzyıllardır kullanılan, organik bir malzeme olan derinin sağlamlığı, yumuşaklığı, bezeme unsurlarının kolaylıkla tatbik edilebilmesi, birçok tekniğin uygulanabilmesine olanak

vermektedir. Deri ürünler insanoğlunun gelişmesine paralel olarak giyimden çadıra, dekorasyondan sanat eserlerine kadar sayısız alanda yerini almıştır (Kanbay, 1993, s. 82-88).

Deri sanatlarının günümüze ulaşabilen ve nitelikli örneklerine göre deri eserlerin hazırlanmasında yüzey süsleme ve birleştirme teknikleri olmak üzere iki bölümde incelenir.

4.5.1. Deri Sanatında Kullanılan Yüzey Süsleme Teknikleri

İnsanlar ilk çağlardan itibaren günümüze kadar farklı malzemelerden yararlanarak çeşitli teknikler geliştirmiş, deri işleri ve süsleme sanatlarını yaratmışlardır (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 99).

Deri, kullanışlılığı ve koruyuculuğu nedeniyle, birçok eşya ve aksesuar yapımında kullanılmaktadır. Ayrıca süsleme farklı malzemelerle birlikte çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır (Gökçesu, 2002, s. 70).

Derinin yumuşaklığı nedeniyle kolay işlenebilir olması, kumaşta olduğu gibi bezeme motiflerinin en ince detaylarına kadar çok değişik tekniklerle uygulanabilmiştir (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 99). Orta Asya, Selçuklu ve Osmanlı dönemleri gibi Türk tarihinin önemli evrelerinde, çağının özelliğini yansıtacak biçimde gelişmiş ve bu deri ürünlerinin tasarımındaki süsleme öğeleri, Türk-İslam sanatının çini, seramik, ahşap gibi diğer sanat dallarında görülen motiflerle örtüşmektedir (Özdemir, 2004, s. 110).

Bu teknikler aşağıda açıklanmıştır:

Yakma (Dağlama) Tekniği: Kızgın uçlarla tahta ya da deri yüzeyin yakılmasıyla uygulanan bir tekniktir (Alpaslan, 2000, s. 226).

Yakma yapılan süslemeler üç değişik şekilde yapılmaktadır. Birincisi yakma makinesi ile olandır. Desen özelliğine göre yakma makinesinin kızgın ucu ile noktalar halinde çizgi oluşturarak veya daireler çizerek yakma işlemi yapılır. İkinci yöntemde kızdırılmış sivri uçlarla yakmaktır. Üçüncü ve son yöntem ise alevde yakmaktır. Kesilmiş olan deri parçaları alev tutularak, kenarlarının yakılması veya geniş yüzeylerde belirli kısımlara makinelerden alev püskürtülerek, yüzeyde yanıklar oluşturması tekniğidir (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 132).

Şekil 15. Deri yakma tekniği ile pano (Köprübaşı, 2014).

Aplike: Bir malzemenin üzerine aynı ya da farklı özellikteki diğer bir malzemenin kesilerek, yapıştırılarak elde ve makinede çeşitli işleme teknikleriyle tutturulmasıdır. Aplike işleminde girintisi fazla olmayan desenler tercih edilmelidir. Elde ve makinede dikilerek yapılır (Gökçesu, 2002, s. 77).

Şekil 16. Deri applike pano (Köprübaşı, 2014).

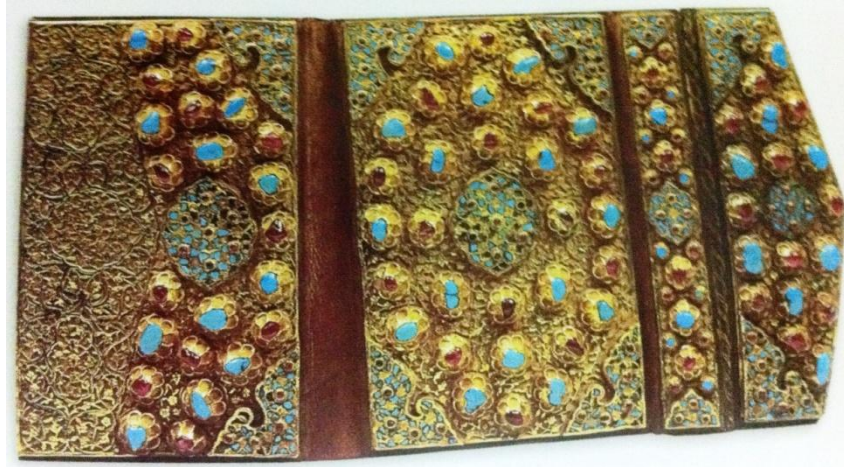
Kabartma Tekniği: Bir biçim ya da süslemenin düz yüzey üzerindeki çıkıntısına “kabartma” denmektedir (Özdemir, 2004, s. 114).

Alçak ve yüksek rölyef olmak üzere ikiye ayrılır. Yüzey üzerine yükseltilecek yapıyorsa yüksek rölyef, çöktürülerek yapıyorsa alçak rölyef adını alır. Üzeri işlenebilir malzemeleri şekillendirme olarak da tanımlanabilir.

Şekil 17. Kabartma tekniği ile yapılmış pano.

Kakma (Gömme) Tekniği: Deri süslemede, oyulan bölümlere farklı renkte deri, değerli taşlar yapıştırılarak uygulanır (Alpaslan, 2000, s. 226). Özellikle ciltçilikte oyma tekniği ile birlikte desene derinlik kazandırmak amacıyla yapılmaktadır (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 116).

Şekil 18. Kakma Tekniği ile yapılmış deri Kur'an mahfazası (Topkapı Sarayı Müzesi) (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 118).

İşleme Tekniği: Çeşitli dokuma, deri ve diğer kumaşlar üzerine iğne veya özel araçla, elde veya makinede çeşitli iplikler kullanılarak (ipek, yün, sim, rafya, sırim vb.) oluşturulan süsleme olarak tanımlayabiliriz (Gökçesu, 2002, s. 73).

Şekil 19. Deriden dival işi su matarası (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 49).

Dikiş Tekniği: Çeşitli dikiş teknikleri uygulanarak yapılan deri yüzey süslemeleridir. Bunun için değişik iplikler, sırim, sicim vb. malzemeler kullanılmaktadır (Özdemir, 2004, s. 123).

Şekil 20. Dikiş tekniği ile yapılmış obje (Köprübaşı, 2014).

Baskı Tekniği: Baskı tekniği olarak adlandırılan çalışmalar baskıyı oluşturacak kalıp ve basılacak düz bir yüzeyi (kumaş, deri, kâğıt vb.) gerektirir. Tahta, metal, taş gibi dayanıklı bir malzeme üzerine desenin oyulmasıdır (Gökçesu, 2002, s. 87).

Dericilik alanında kliőe baskı, yaldızlı baskı, boyalı baskı ve kabartma baskı teknikleri kullanılmaktadır. Ancak en çok tercih edileni metal baskı tekniğidir. Metal kalıpların boyanarak ya da kızdırılarak basılması ile yapılan desenlemelerdir (zdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 134).

Şekil 21. 18. yüzyıla ait baskı tekniğinde yapılmış şemse rneği.

Oyma-Yapıştırma Tekniği; bir maddeyi, desene uygun olarak kesip-oyarak ayrı bir yzeeye yapıştırma tekniği, Türk süsleme sanatlarında çok kullanılmıştır (Alpaslan, 2000, s. 226).

Şekil 22. Bir cnkn i tarafındaki müşembek şemse (Derman, 2012, s. 156).

Kâğıt veya deriden yapılan katı' tekniğinde; oyulan motife “dişi oyma”, motif oyulduktan sonra çıkan parçalara “erkek oyma” adı verilmektedir (Güler, 2008, s. 194). Hem oyulup çıkartılan, hem de kalan bölüm ayrı ayrı zeminlerde kullanılabilir (Alpaslan, 2000, s. 226).

Linol İşleme Tekniği: Desenin özelliğine göre linol oyma uçlarını kullanarak, desen belirgin hale getirilir. Desen, oyma uçlarıyla deriyi kazıyarak oluşturulur. Linol oyma tekniği genellikle düz hatlar elde etmede konturlamada kullanılır (Gökçesu, 2002, s. 86).

Deri Kesim Bıçağı ile Süsleme Tekniği: Deri yüzeyindeki desen oluşturmada grift kısımların deri kesim bıçağı ile çizilerek belirginleştirilmesidir. Hazırlanan desen deriye çizilir ve çizilen desenin üzerinden kesim bıçağı ile hafifçe kesilir.

Şekil 23. Deri kesim bıçağı ile süsleme tekniğinde yapılmış pano.

Islatarak Şekil Verme Tekniği: Su içinde ıslatılan derinin elde istenilen forma sokulması ile oluşturulan tekniktir. Mask ve rölyef çalışmaları bu teknikle yapılmaktadır. Bugün mask çalışmaları ile çanta, sigaralık, saat, kemer vb. gibi ürünler yapılmaktadır (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 148).

Şekil 24. Islatarak şekil verme tekniği ile yapılmış saat.

Boyama Tekniği: Deri yüzey süslemede en çok kullanılan ve tercih edilen tekniklerden biri boyama tekniğidir. Deri üzerine anilinli boya kumaş ve deri boyaları guaj ve cam boyaları ile değişik boyama tekniklerinde (lekeleme, püskürtme ve daldırma) uygulamalar yapılmaktadır. Yaygın olarak kumaşlarda uygulanan batık tekniği de parşömen davul derisine kolaylıkla uygulama yapılmaktadır (Güler, 2008, s. 203).

Şekil 25. Boyama tekniği ile yapılmış çanta örneği (Köprübaşı, 2014).

4.5.2. Deri Sanatında Kullanılan Birleştirme Teknikleri

Derilerin birleştirilmesinde yapıştırma, elde dikme, makinede dikme, zımba ile birleştirme olmak üzere dört farklı teknik uygulanmaktadır. Elle dikerek birleştirme tekniğinde pamuk, keten, floş vb. gibi ipliklerin yanı sıra sıırım, makine kayışı vb. gibi gereçlerle çeşitli örgü ve dikiş teknikleri bir arada kullanılmaktadır (Özdemir, 2004, s. 132).

Şekil 26. Birleştirme tekniği kullanılarak yapılmış sandık
(Kayabaşı ve Özdemir, 2007, s. 152).

5. Deri Cilt Sanatı

Cilt kelimesi Arapça kökenli olup deri anlamına gelmektedir. Ancak kitap sanatlarında cilt, bir mecmua ya da kitabın yapraklarını dağılmaktan koruyan ve sırayla bir araya toplamak için ince tahtadan, deriden veya üzerine deri, kâğıt ve bez gibi malzemeler kaplı mukavvadan yapılan kaplara verilen genel isimdir (Arseven, 1984, s. 341). Yazma cildi yıpranmadan koruyan cildbend adı verilen kitap kabı içinde muhafaza edilir (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2014, s. 220). Bu sanata “ciltçilik” denir (Arıtan, 1992, s. 1). Cilt kelimesinden türeyen “mücellit” bu işle uğraşan kişiyi, “mücellitlik” kitabın ciltlenmesini, “mücellithane” ise işin yapıldığı atölyeyi tanımlamaktadır (Bora, 2012, s. 50).

5.1. Deri Cilt Sanatı Tarihsel Gelişimi

Eskiçağlarda yazılar ağaç, kil tablet, çanak-çömlek parçaları, tas, maden, keten bezi, fildişi, kemik, hayvan kabuk ve organları, papirüs ve parşömen üzerine yazılmaktaydı (Maraşlı, 2005, s. 42). Bunlardan papirüs rulosu M.Ö. VI ve IV. yüzyıldan itibaren kullanılırken, bir taraftan da günümüz kitap sekline daha yakın olan ve birbirine deri şerit veya iplerle tutturulmuş, üzeri balmumu kaplı ağaç levha, fildişi, metal tablet veya levhalar kullanılmaktaydı (Yıldız, 2000, s. 213).

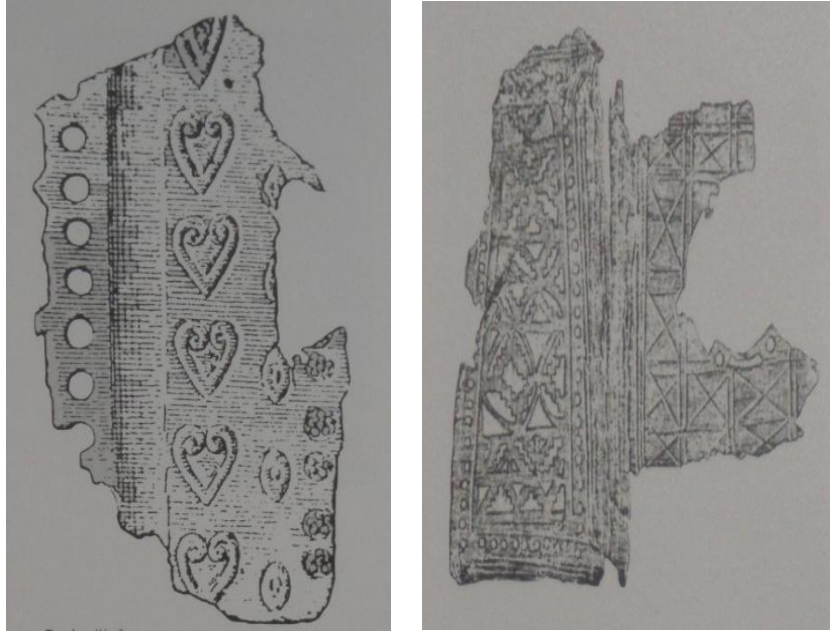

Şekil 27. Uluburun batığında bulunan, dünyanın en eski kitabı iki açılır kapanır, şimşir kapaktan oluşan fildişi menteşeli yazı tableti (Bora, 2012, s. 51).

Antik dönemlerde gerçek anlamda ciltlemenin, papirüs yapraklarından oluşan kordeks'e uygulandığı bilinmektedir (Arıtan, 2010, s. 177). Papirüs yapraklarının kenarlarının uçları, zamlı parşömen şeritler ile sağlamlaştırılıyor, formalar halinde katlanarak konuyordu. Sonra da hepsi birden delinerek, alt, orta ve üst kısımlarından ip ya da deri şeritler geçirilerek tutturuluyordu. Bu iplerle tutturulmuş kitap, deriden bir kutuya konuyordu. Bunun üzerine tahta kılıf geçirildiği de oluyordu (Yıldız, 1993, s. 236). Daha sonra Orta Asya'da kâğıdın kullanılmaya başlaması ile ciltçilik de gelişmeye başlamış ve bir sanat kolu haline gelmiştir (Erkan, 1994, s. 26).

Cilt sanatının Ortaçağların ilk zamanlarından beri Mısır'da ve Doğu Türkistan'da, bilhassa Uygur Türklerinin yaşadığı sahada uygulandığı bilinmektedir (Bora, 2012, s. 51). Bilinen

ilk Türk ciltleri Doğu Türkistan'da Uygur Türklerine aittir. Turfan, Karahoço, Biş Balıg gibi Türk şehirlerinde ele geçen kitap resimleri ve kitap ciltleri VII-VIII. yüzyıllarda bu sanatın Uygur Türkleri arasında ne derece ilerlemiş olduğunu açıkça gösterir (Binark, 1975, s. 1).

Şekil 28. Karahoça'da, Alfred Von le Cog tarafından bulunan, Uygurlara ait deri cilt örnekleri (1 - 2), MS VII-VIII. yüzyıl. (Bora, 2012, s. 52).

A. Von Lecoq, Karahoçu kazılarında bulduğu Mani dinine ait el yazmaları arasındaki iki cilt parçası üzerinde arkeoloji delillerine dayanarak yaptığı araştırmalar sonucu bu parçaların VII-VIII. yüzyıllara ait olabileceğini, üzerindeki süslemelerin Mısır'ın Kıptî ciltleri süslemeleri ile sıkı bir ilgisi bulunduğunu ortaya koymuştur (Bora, 2012, s. 52). Bu parçaların dış yüzey süslemeleri kesme tekniği ile bıçakla yapılmış geometrik biçimlerdir. İç yüzeylerine ise yıldızlı deri kaplanmış, damga hakkedilmiş ve oyulmuştur (Binark, 1975, s. 1).

Ciltler, deri bıçakla oyularak, altına da yıldızlı deri yapıştırılarak yapılmışlardır. Gerek bu, gerekse daha sonraki yüzyıllardan kalan ciltler, sanat tarihçilerince, diğer doğu milletleri ciltlerinden daha üstün sanat eseri sayılmaktadır. Bu ciltlerle Mısır ciltlerindeki bezemeler arasında benzerlik bulanlar vardır (Arıtan, 2010, s. 178).

Cilt Sanatı Türklerin İslamiyet'e girmesinden sonra büyük bir gelişme göstermiştir. Bu gelişmenin sebeplerinden biri, yazı ve kitabın Müslüman Türklerce mukaddes sayılmasıydı. Özellikle dini kitaplar belden yukarı seviyedeki yerlerde korunmaktaydı. Yazı ve kitaba verilen bu özel ilgi onun tezyinine ve ciltlenmesine de ayrı bir önem verilmesini sağlamıştır (Binark, 1975, s. 4).

İslam Sanatı'nda bilinen ilk ciltler VIII- IX. yüzyılda parşömen üzerine kûfi hatla yazılmış Kur'ân nüshalarına aittir. Bu örneklerde deri tahta iskelet üzerine geçirilmiş ve deri üzerine ucu sivri aletle geometrik bezeme yapılmıştır. Cildin derisi üzerine ucu sivri soğuk veya sıcak aletle geometrik, bitkisel, figürlü bezemelerin yapılması İslam Cilt Sanatı'nda VIII-XV. yüzyıllar arasında yaygındır (Maraşlı, 2005, s. 44). İslam cildindeki bu gelişmeler XII. yüzyıla kadar Fatimiler, Gazneliler ve Büyük Selçuklularla devam etmiştir. XI. Yüzyılın sonlarından itibaren Selçukluların Anadolu'ya hâkim olmalarıyla birlikte cilt sanatının en güzel örnekleri burada meydana getirilmiştir (Aritan, 2002, s. 933).

Şekil 29. Memluk cilt örneği (Küçük, 2008, s. 10).

XIII. yüzyılda Anadolu'da Selçuklu üslubu hâkim olmuştur (Aslanapa, 1982, s. 12). O dönemin uygarlık ve sanat merkezi olarak bilinen Selçuklu devletinin başkenti, Konya'da her dalda olduğu gibi cilt sanatından da önemli örnekler üretilmiştir (Hülagü, 2002, s. 2). Selçuklular, ciltçilikte de "Rumî üslûbu" geliştirmişlerdir (Maraşlı, 2005, s. 45). Anadolu

Selçuklu cildinde de diğer İslam ciltlerinde olan arka ve ön kapaklar, mikleb, sertâb ve sırt bölümleri vardır (Bora, 2012, s. 55). Ciltlerin derileri genellikle kahverenginin tonlarında olup, az da olsa siyah renkli deriler de görülmektedir. Şemse yuvarlaktır ve içinde rumî veya geometrik desenler vardır (Özen, 1998, s. 17). Fark, cildin iskeletinde değil, bunların uygulanması ve süslemesindedir. Anadolu Selçuklu ciltlerinin en önemli özelliklerinden biri, ön ve arka kapak süslemelerinin farklı olmasıdır (Maraşlı, 2005, s. 45).

Örneğin, ön kapakta geometrik bir tezyinat görülürken, arka kapakta oval bir şemse kullanılması veya tamamen rumîli, yıldızlı bir kapağın arkası yuvarlak gibi farklı süslemeler bulunduğu tespit edilmiştir. Anadolu Selçuklu ciltlerinde, Türk sanatında bulunan motiflerin hemen hepsi kullanılmıştır. Ciltlerde kullanılan tezyinat, hendesi (geometrik), rumî, nebati (hatai, bitkisel), geçme ve grift örgüler, çeşitli ara dolgusu yanında ayrıca hat (yazı) da sıkça kullanılmıştır (Bora, 2012, s. 56).

Selçuklu ciltlerinin önemli bir özelliği iç kapaklar genellikle süslemesiz düz deridir; ortalarında küçük çarkıfelek veya geçme nokta biçiminde, kızgın demirin bastırılması ile yapılmış motif görüntüleri ve kabartma desenleri de vardır (Özen, 1998, s. 17).

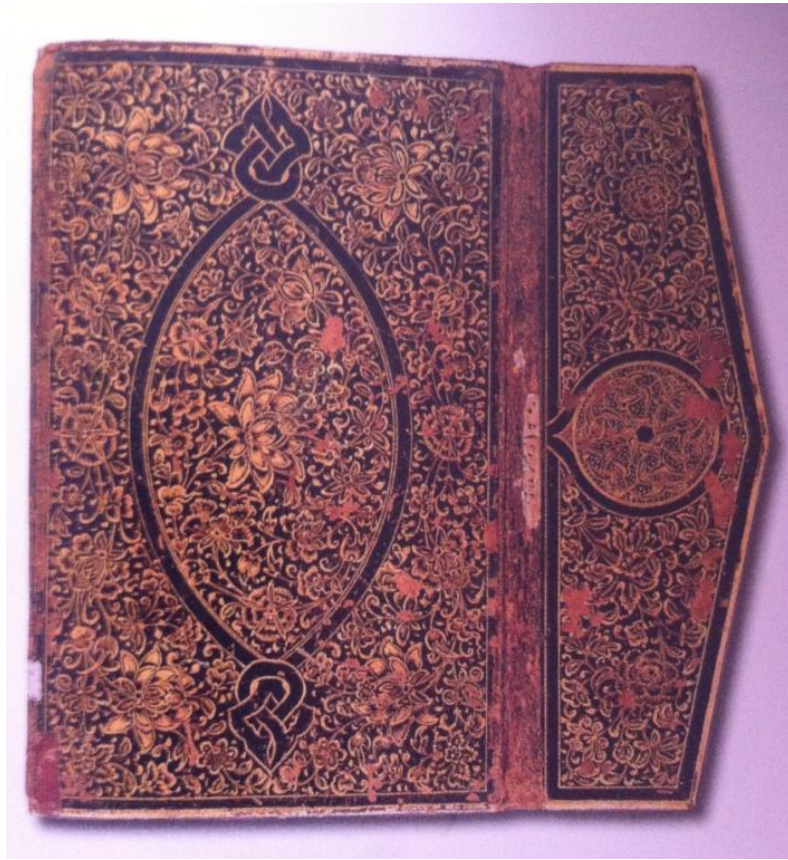
XV. yüzyılda, Türk Cilt Sanatı, Anadolu Selçukluları ile sıkı münasebetler içinde bulunan ve onların emirliklerini yapan Karamanoğulları ile devam etmiştir. XIII. yüzyıldan aldıkları Anadolu Selçuklu cilt birikimlerini XIV. yüzyılda kendilerine özgü bir tarzda ortaya koymuşlardır. Karamanlılar eski Selçuklu geleneğinin bazı özelliklerini devam ettirmişler, bazı yenilikleri de üsluplarına katmışlardır. XV. yüzyıldaki uygulamaları ile de Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı ile erken Osmanlı Cilt Sanatı arasında köprü görevi yapmışlardır (Arıtan, 2008, s. 78).

Karamanoğulları dönemi ciltlerinden sonra Osmanlı Devleti döneminde de Anadolu Selçuklu etkisi devam etmiştir. Hatta bu etkiyi klasik dönemin hemen öncesinde XV. yüzyılın sonlarına kadar görebilmekteyiz (Arıtan, 2010, s. 183).

Osmanlı cilt sanatının Bursa'daki erken örneklerinden sonra gelişimine Fatih dönemiyle devam ettiği kabul edilmektedir. Fatih dönemi ciltlerinde birkaç bezeme ve cilt yapım tekniğinin birlikte uygulandığı gözlenir (Özbek, 2005, s. 24). İç kapaklarda rastlanan üslup; ayrı bir yerde deri üzerine çizilen desen, ısıtılan (yekşah) demir yardımıyla deri yakılarak meydana çıkarılmaktaydı. Bu parça daha sonra farklı zemin rengindeki kısımlara yapıştırılmaktaydı. Bu örneklere de "müşembek" yani katı' denmektedir (Özkan, 2010, s.12).

Bu döneme ait kitapların kimilerinin deri dış kapaklarında hayvan mücadelelerini gösteren süslemelerde aletle veya kalıpla yapılmıştır. Deri cildin dış kapaklarına rugani (lake) teknikte süsleme yapılması da bu dönemde olmuştur (Tanındı, 2004, s. 846).

XV. yüzyıl, ciltlerinin süslemelerinde, tabiattan stilize edilmiş bitkisel motifler, rumî, geçme, bulut vb. motifler kullanılmıştır. Bu yüzyılda kahverenginin çeşitli tonlarının yanında, kırmızı, vişneçürüğü, mavi, mor, nefli ve siyah deriler de kullanılmıştır (Bora, 2012, s.55).

Şekil 30. 1468 yılında hazırlanan “Fevâ'id el-Gıyâsiyye” adlı lake cilt kapağı
(Küçük, 2008, s. 16).

II. Beyazıt zamanında da nakkaşhane kurumu ve kitap sanatları gelişmeye devam etmiştir (Birol, 2010, s. 43). Osmanlı sarayında mücellitlerin bir loca oluşturdukları ve ehl-i hiref defterlerinde sermücellit, serbölük, seroda, serkethüda ve şagir gibi rütbelere sınıflandırıldıkları gözlenir (Çığ, 2011, s. 255). Ciltlerde motifler zenginleşmiş, çizgi ve desenler çok incelmıştır. Klâsik deri ciltler yanında, iki renkli ve küçük kareli ipek

kumaşlardan yapılmıştır. Çarkûşe kumaş ciltlerde çok görülmektedir. II. Bayezid'in, Fatih'in bazı ciltlerini de bu teknikle onarttığı düşünülebilir (Maraşlı, 2005, s. 51).

Osmanlı cilt sanatında XV. yüzyılın sonundan itibaren deri ciltlerin dış kapakları gömme salbekli şemseli, gömme köşebentli ve enli bordürlüdür. Bunların içleri yüksek kabartma olarak kalıpla yapılmış hatailer, tomurcuklar, rumîler ve dallarla bezenmiş, kimi zaman bezemeler, kimi zaman zeminler altın yaldızla boyanmıştır (Tanındı, 2004, s. 846).

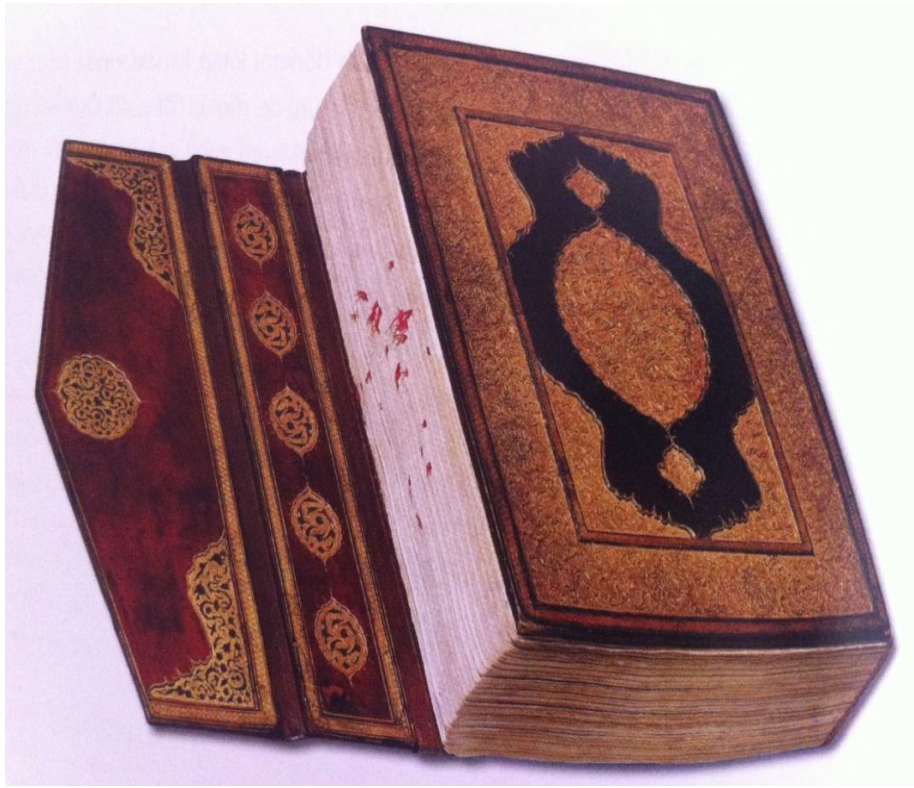
XVI. yüzyıl Türk sanat hayatının müstesna bir devridir. Siyasi hayattaki büyük başarılar sanat hayatında da kendini göstermiş, her konuda en değerli mahsuller bu devirde vücut bulmuştur XVI. yüzyılda Yavuz Sultan Selim'in hükümdarlığı dönemi, cilt sanatının klâsiğe giden yolda hazırlık teşkil etmesi bakımından önemlidir (Çığ, 1971, s. 9). Ehl-i hiref ustaları, saray sanatının yaratıcılık yarışına deri üzerine değerli taşlar, gümüş levhalar, bağa ve işleme kumaşlarla katılmıştı. Cilt sanatı ile birlikte geleneksel tasarım kimliği de geliştirilmiş, kapaklara değerli taşlar uygulanmıştı (Küçükerman, 1998, s. 134).

Şekil 31. III. Murad'ın divanının murassa cildi (Küçük, 2008, s. 19).

XVI. yüzyılda kenarları dilimli ve oval şemseler beğeniyle uygulanır. Şemse yüzeyleri genelde saz üslubunda düzenlenmiş hançeri yapraklarla hatâi tarzında işlenmiş çiçek motifleriyle doldurulmuştur. Benzer düzenleme köşebentler içinde geçerli olup, bazı örneklerde şemse yüzeyinde diğer motiflerden daha baskın olarak işlenmiş bulut motifleri yer almaktadır. XVI. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte şemse ve köşebentlerin dışında bordür bezemelerinin de mülemma tarzında tümüyle yaldızlandırıldığına şahit olunur (Tanındı, 1993, s. 425).

Saz üslûbunda tasarlanmış deri ciltlerinin ilk örneği 1557-1558 yılında Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) için yapılmış Süleymanname'nin kabıdır (Maraşlı, 2005, s. 52).

Şekil 32. 1558 yılına kadar olan dönemin konu edildiği minyatürlü “Arifi Süleymanname” (Özbek, 2005, s. 26).

XVII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun gerilemeye başlaması, bütün alanlarda olduğu gibi deri cilt sanatında da kendini göstermiştir (Erkan, 1994, s. 30). Bu yüzyılda deri ciltlerin yapım tekniklerinde XVI. yüzyıldan bir farklılık yoktur. Yalnız kompozisyonda ve süsleme motiflerinin işçiliğinde bariz bir gerileme göze çarpar. Köşebent ve bordür tezeyinatı kalkmış, bunların yerine yan ve tepeleri çıkıntılı dikdörtgene benzer büyük şemseler tek başına süsleme olarak kullanılmıştır (Çığ, 2011, s. 256). Salbeklerin şemseye

birleştirilmeden neredeyse kapak kenarına taşındığı ve oranın büyüdüğü böylece kapak yüzeyinde dengesizliğin ortaya çıktığı kabul edilir (Özbek, 2005, s. 29-30).

XVIII. yüzyılda ise sanatta görülen canlanmanın ciltçiliğe de yansımış olduğunu görmekteyiz (Özkan, 2010, s. 15). Ortası şişkin, dar uzun şemse biçimleri yaygınlaşır. Bu biçimdeki şemse içine aletle sarmal rumîler ve noktalar, fırçayla içi çiçeklerle dolup taşan vazo motifleri yapılır (Tanındı, 2004, s. 863). XVIII. yüzyıl ciltlerinde yaygın olarak lake tekniğinin uygulandığı bilinmektedir (Çığ, 2011, s. 256). Lake cilt sanatı kısa zamanda parlak bir gelişme ile çok renkli olarak uygulanmıştır (Aslanapa, 1995, s. 510).

Şekil 33. 18. yüzyıl lake teknikle yapılmış kitap kapları (Özbek, 2005, s. 31).

XIX. yüzyıl, XVIII. yüzyılın ikinci yarısından sonra Avrupa'nın tesiri ile barok-rokoko motifler görülmeye başlanmıştır. Barok-rokoko tesiri Türk cildinin ana yapısında büyük bir değişikliğe sebep olmamıştır. Kapak kompozisyonlarında deformasyon olmuş şemseli cilt sayısı azalmış, zerbahar (kafes) ciltler yaygınlaşmıştır (Bora, 2012, s. 59). Ayrıca basılı eserlerin çoğalmasıyla batı tarzı, deri ciltler yanında yıldız cildi denilen bir yüzüne altın yaldızla Osmanlı saltanat arması, diğerine ay yıldız basılı deri atlas ve kadife ciltler yapılmıştır (Özen, 1998, s. 19).

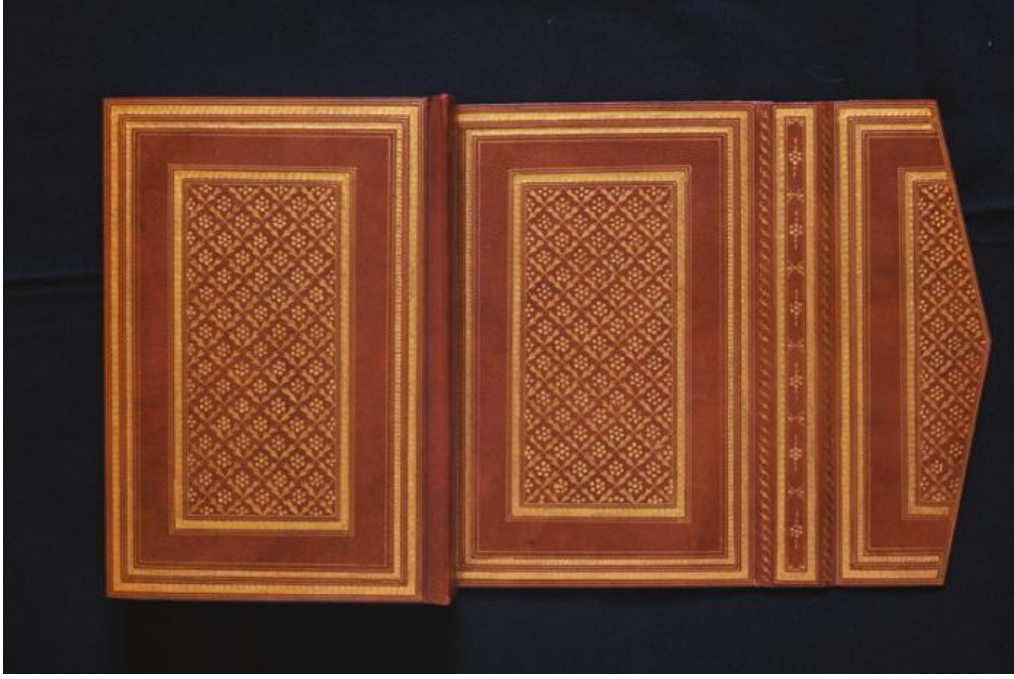
Şekil 34. 19. yüzyıl rokoko cilt kapağı örneği (Küçük, 2008, s. 24).

XX. yüzyılın başlarında ve Cumhuriyet döneminde cilt kapaklarını gömme şemse ara sıra yapılmakla beraber, eski asaletini kaybetmiş sıradan örnekler ağırlıktadır (Derman, 2012, s.157). Bu suretle de klasik ciltlerle bağlar tamamen kopmuştur (Çığ, 2011, s. 256).

Günümüzde bütün dünyada olduğu gibi yurdumuzda da ciltçilikte makineleşmeye gidilmiş, artan cilt talebini karşılayabilmek için makine ciltleri rağbet kazanmıştır. Cilt sanatı günümüzde Geleneksel El Sanatları eğitimi veren bazı fakültelerde ve az sayıda fedakâr ustanın gayretiyle varlığını sürdürmektedir (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2014, s. 220).

Bugün yapılan araştırmalarla, o günkü cilt ustalarının isimlerini tespit etmek pek mümkün olamamaktadır. Bunun en büyük sebeplerinden biri mücellitlerin imzalarını kitaba atmaması; bir diğeri de İstanbul'da tarih boyunca çıkan büyük yangınlardır. Sancaktar, Razgradlızade Kahya Emin, Saka İsmail, Karamanlı Hasan, Yesarizade, Ali Üsküdarî, Hınhım Arif, Şişman Aziz, Solak Sinan, Kasım Paşalı Hafız gibi mücellitlerin isimleri günümüze kadar ulaşabilmiştir. (Özkan, 2010, s. 15).

XX. yüzyılda ise Bahaettin Tokatlıoğlu (1866-1939), Necmettin Okyay (1883-1976), Sacid Okyay (1914-1999) sıralanabilir (Özkan, 2010, s. 15). Bugün aynı mesleği İslam Seçen ve onun yetiştirdiği kişiler yürütmektedir (Derman, 2012, s.159).

Şekil 35. İslam Seçen'e ait bir cilt örneği (<http://www.ktsv.com.tr/sanat/8>).

5.2. Cilt Sanatında Kullanılan Üslûplar

Ciltler, teknik özelliklerinden çok malzemelerine ve süslemelerine göre birbirinden ayrılmaktadırlar. Ortaya çıkan üslûplar genelde ait oldukları kültür alanlarının ismiyle anılmaktadırlar. Tarihi gelişme içerisinde İslam cilt sanatının kazandığı üslûplar şu şekildedir:

Hatayi üslûbu: Bu üslûpta bütün süslemelerde hatayi denilen bitkisel motiflerin uygulandığı, pek az yönleriyle birbirinden farklılık arz eden guruplara ayrıldığı görülür. Kasi, Horasan, Buhara ve Dihlevi alt üslûplarına ayrılmaktadır (Maraşlı, 2005, s. 55).

Herat üslûbu: Timurlular zamanında (1370-1506), basta Herat olmak üzere diğer önemli sanat merkezleri olan Şiraz ve İsfahan'da Türk, Moğol ve İranlı ustalar tarafından geliştirilmiştir. Bu üslûptaki ciltlerde, semse ve köşebent içleri ile aralarında bırakılan boşluklarda bitkisel süslemeler görülmektedir. Aynı zamanda insan, kus, yılan, aslan gibi figürler ile zümrüdü anka gibi efsanevi konulu süslemelerde sıkça uygulanan konular arasında yer almaktadır. Kapak içlerinde ise kat'ı tekniğinin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu tarz ciltlere Timurlulardan başka Cezayirli, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Safevi ve erken dönem Osmanlı ciltleri arasında da rastlanmaktadır (Mavili, 2002, s. 31).

Arap üslûbu: El- cezire, Halep ve Sam bölgelerinde ortaya çıkmıştır. Ciltlerin deri ve süslemeleri kaba görünüşlüdür. Bu üslûp Abbasiler ile başlayan Türk etkili bir üslûptur (Budak, 2009, s. 26).

Rumî üslûp: Rumî, hayvan şekillerinin süsleme çerçevesinde üsluplaştırılmasından meydana gelmiş Türk süsleme sanatlarının en klasik unsurlarından birisidir. Türklerden başka İslam ülkelerinde de sıkça kullanılan bu motif etkisini çok büyük bir coğrafyada göstermiştir. Anadolu'da Selçuklu, Beylikler, Osmanlı ve İlhanlılarda sıkça kullanılmış üsluptur (Mavili, 2002, s. 32).

Memlûk üslûbu: Memlûk Türklerinin Mısır'da ortaya koymuş oldukları Arap üslûbuyla karışık olan Memlûk üslûbu, birçok yönüyle Selçukluların Rumî üslûbuna benzemektedir. XV-XVI. yüzyılın başlarında Osmanlı üslûbu ile paralellik göstermektedir (Budak, 2009, s. 26).

Magribi üslûbu: Endülüs, Sicilya ve Fas'ta gelişim göstermiştir. Arap üslûbuna benzemektedir. İspanya ve Sicilya yoluyla Avrupa ciltçiliğini etkilemiştir. Renk olarak kahverenginin bütün tonları ile siyah kullanılmıştır (Arıtan, 1992, s. 3).

Türk üslûbu: Diyarbakır, Bursa, Edirne ve İstanbul'da gelişme göstermiştir. Şükufe, barok ve modern olmak üzere birbirinden küçük farklarla ayrılan alt üslûplara ayrılmaktadır (Budak, 2009, s. 26).

Buhara-yı cedid: Hatayi, Dihlevi ve Avrupa üslûplarının karışmasından meydana gelmiş olup, İslam cilt sanatının son aşamasıdır (Mavili, 2002, s. 33).

Arap, Memlûk, Rumî ve Magribi üslûpları, VII. yüzyıldan XII. yüzyıla kadar büyük bir gelişme göstermiş ise de, daha sonra yavaş yavaş gerilemeğe başlamış, Hatayi ve Herat üslûbu ciltler, bu gerileyen cilt üslûplarının yerlerine yayılmıştır. Bu iki üslûba klâsik üslûp denilmektedir. Rumî, diğer bir deyişle Selçuk ciltleri bu klâsik üslûbun tesiri altında kalarak, Osmanlı devri Türk ciltçiliğine bir başlangıç olmuştur. Klâsik üslûp ilerleyişinde bir duraksama yasamadan XVII. yüzyıla kadar gelişmesini devam etmiştir. Bu tarihi gelişmeye göre doğu ciltçiliği, önce Hatayi ve Arap olmak üzere iki ayrı üslûba ayrılmaktadır. Arap üslûbunda hakim olan süslemeler, poligonal ve epigrafik geometrik şekillerdir. Hatayi üslûbu ile başlayan Türk ve İran cilt sanatında ise, hakim olan stilize edilmiş bitki şekilleridir. Bu bakımdan natüralist bir karakter taşır. Türkler, çoğu zaman bitki motifleri üzerinde çalışmış oldukları halde İran üslûplarında hayvan, hayali yaratıklar, hatta insan şekilleri de kullanılmıştır. Cildi bezeyen şemse, köse, göbek, zencirek gibi süsleme yerlerinin yayılış alanları, cildin yapıldığı üslûba göre genişler veya daralır. Türk ve İran ciltlerinde meşin (koyun), ciran (ak ceylan), ve sahtiyan (keçi) kullanılır. Renkler çeşitlidir. Kırmızı, vişne çürüğü, kahverengi, yeşil ve

nüansları en çok kullanılan renklerdir. Bezemelerde altın hakim unsur olmakla birlikte gümüş (sim) ve türlü boyalar da kullanılmıştır (Maraşlı, 2005, s. 55).

5.3. Cildin Bölümleri ve Uygulanan Yapım Tekniği

Ciltler şu bölümlerden oluşur:

Kapaklar: Kitabın altını ve üstünü örten, koruyan ve cildini teşkil eden ana bölümdür. Alt ve üst kapağın her biri deffe diye de adlandırılmıştır (Özen, 1998, s. 10).

Zencirek; yazma kitapların sayfa kenarlarına yapılan iç içe geçmiş halkalar şeklindeki süsleme (Biol, 2010, s. 192).

Cetvel; kapağın dış kısmında, dört tarafını çeviren ince ve kalın düz çizgilerdir. Cetvellerin arasında kalan süslemesiz, dar boşluğa “kuzu” adı verilir (Nas, 2005, s. 278).

Kartuş; kapağın dış kenarını çerçeveleyen kısma bordür, bordür üzerine yuvarlak veya beyzi şekilde parçalar konmuş ise bunlara “kartuş” denir (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2014, s. 222).

Köşebend; üçgen formlardan meydana gelerek köşe boşluklarının süslenmesi (Keskiner, 1987, s. 105).

Şemse; kapakta genellikle ortada bulunan ve süslemeye hâkim olan kısımdır (Özcan, 1990, s. 5).

Salbek; şemselerin alt ve üst kısımlarına eklenen süsleme unsurudur (Nas, 2005, s. 278).

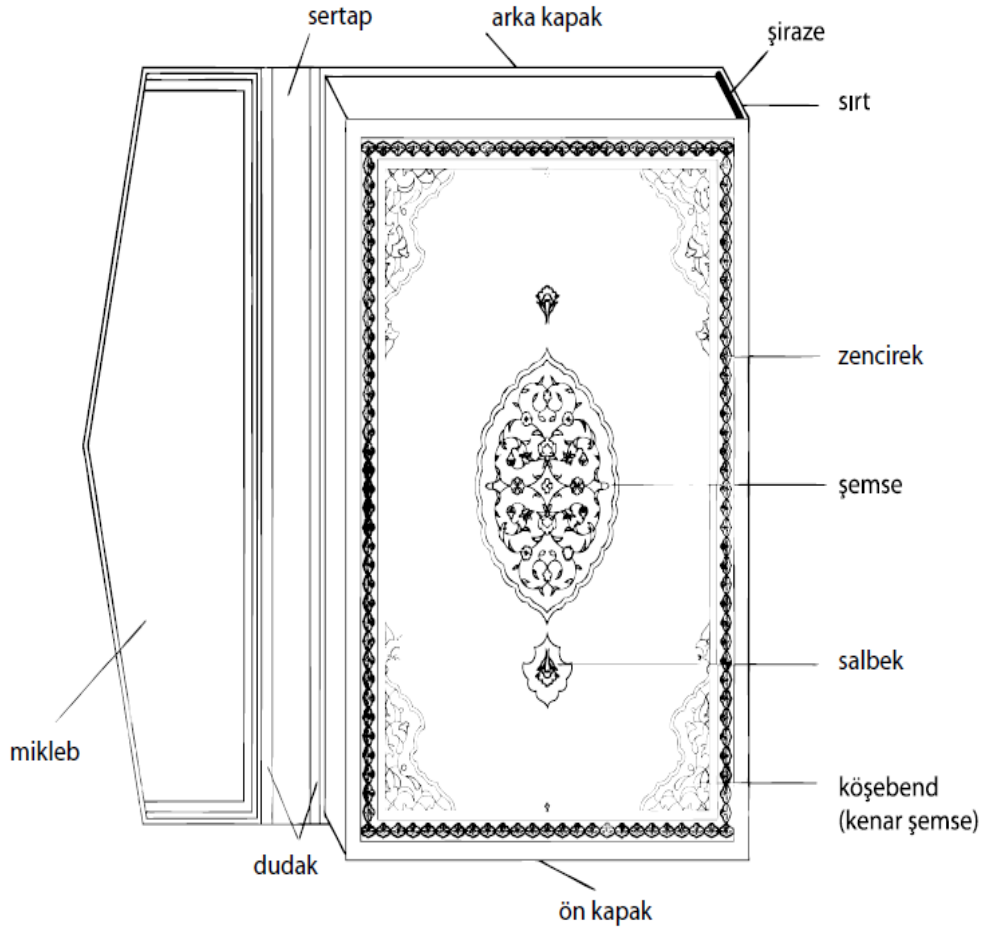
Dudak; kapak, sertab ve miklebi birbirine bağlayan, mukavvasız deri kısma denir (Arıtan, 1993, s. 554).

Muhat; kapak ile sırt arasındaki mukavvasız deri boşluğa denir (Nas, 2005, s. 278).

Dip veya Sırt: Kitabın arka yüzünü örter. Türk kitaplarında bu kısım bezemesiz ve özellikle düz olup asla bombe yapılmaz (Özcan, 1990, s. 5).

Mikleb: Ön tarafını örter, sol kapak üzerindedir. Ucu genellikle üç köşe olup, bu kısım kitabın arasına girer (Bektaşoğlu, 2009, s. 90).

Sertâb: Miklebin kapağa bağlandığı yerdir. Bu kısım aynı zamanda miklebe hareket edebilme imkânı sağlar (Coşkun, 2004, s. 31).

Şekil 36. Cilt Bölümleri (<http://www.iyckonya.org.tr>).

Şiraze: Kitap sayfalarının düzgün olarak durmasını sağlayan sırt altındaki bağlayıcı örgüye şiraze denilmektedir (Can ve Gün, 2012, s. 139). Ciltte esas cüzleri tutan, birbirine ekleyen kısım şirazedir. Sekiz on çeşit şiraze örüldüğü görülmüş olup, en çok tanınanları, sıçan dişi, sağ-sol yolu, tek baklava, geçmeli, alafrağa gibi isimler almaktadır (Binark, 1975, s. 8).

Tabagat ve dericilik şarkın en eski sanatlarından biridir (Dağtaş, 2007, s. 59). Dayanıklı bir malzeme olması ve üzerine çeşitli teknikte süslemelerin uygulanabilmesi derinin, esas malzeme olarak ciltleme için seçilmesinin başlıca nedeni olmuştur (Erkan, 1994, s. 33).

Cilt yapımında üç ayrı teknik kullanılmıştır. Bunlar sırası ile:

Baskı (Press) Tekniği: Bu teknikte kalıpla bezeme soğuk ve sıcak baskı olmak üzere iki farklı şekilde yapılır (Özbek, 2005, s. 16). İlkinde motifler kalıba oyularak (dişi) islenir ve baskı sonunda kabartma (erkek) olarak çıkmaları sağlanır. Küçük motifler ise daha çok çekiçle hafif vurularak çıkarılır (Arıtan, 1992, s. 56). Metal aletlerle yapılan uygulama ise, genellikle küçük motiflerin deri üzerine işlenmesinde kullanılır. Motifler küçük metal aletler yardımı ile deri üzerine bastırılarak ya da çekiçle hafifçe vurularak uygulanır (Nas, 2005, s. 278-279). Baskı tekniğinde, desenler altın yaldızlanırsa “sıcak baskı”, desenler sade kalır yaldızlanmazsa “soğuk baskı” adını almaktadır (Bektaşoğlu, 2009, s. 90).

Boyama Tekniği: Boya kıvamına getirilen varak altın, fırça ile cetvel çekilir ya da sürülür. Kuruduktan sonra ise mührü ile sürtülüp parlatılır (Arıtan, 1992, s. 57).

Kakma Tekniği: Varak altından daha kalın levha halindeki altın, çok kuvvetli bir yapıştırıcı sürülmüş levha üzerine içi dolu veya boş bırakılan yuvarlak bir çelik kalemle, vurularak deriye adeta çakılır (Arıtan, 1992, s. 56). Bu uygulamada altın kaldırıldığı zaman, deride hafif bir çukurluk kalmaktadır. Bu teknikte kullanılan aletin çok hızlı vurulması, iyi yapıştırılamaması ve yılların tahribi gibi sebeplerle altın yer yer dökülmektedir (Nas, 2005, s. 279).

5.4. Cilt Çeşitleri

Klasik cilt sanatında yapım tekniği ve biçim aynı olmakla birlikte kullanılan malzeme ve kapaklara yapılan süslemeler farklıdır. Bu yüzden ciltleri malzemelerine ve süsleme tekniklerine göre iki grup altında incelemek mümkündür. Malzemelerine göre ciltler, deri, kumaş, ebrulu, murassa (mücevherli), çârkûşe; süsleme özelliklerine göre ciltler, şemseli, zerbahar, yekşâh, zerdûzi, simdûzi, lake ciltler olarak isimlendirilirler.

5.4.1. Murassa Cilt

Kıymetli taşlarla bezenmiş ciltlere murassa cilt denilmektedir. Fildişi, sedef, firuze, mine, mercan, yakut, zümrüt, inci ve elmas bezemeli olanları vardır (İnay, 2006, s. 5).

Şekil 37. 16. yüzyıl Kur'an-ı Kerim (Topkapı sarayı müzesi 2898 kayıtlı eser)
(<http://www.antikalar.com/v2/konu/konu0702.asp>).

5.4.2. Çârkûşe Cilt

Cilt sanatında, cildin, kenarları deri ile çevrilmiş, orta kısmı ise ebrulu kâğıt, kadife, desenli ya da islemeli kumaşlarla ya da farklı renkteki deriyle bezenmiş ciltlere verilen genel addır. Bir görüşe göre de, cildin köselerine köşebent gibi konulan üçgen deriden dolayı bu ismi almıştır (Küçük, 2008, s. 48).

Şekil 38. Çârkûşe cilt örneği (Küçük, 2008, s. 94).

5.4.3. Ebrulu Cilt

XV. yüzyıla dayandığı bilinen bu Türk sanatının, cilt sanatında mühim bir yeri vardır. Ebrulu ciltler, dayanıklı olabilmeleri için genellikle, çârkûşe tekniğinde yapılmışlardır. Ebru, cildin dış ve iç kapaklarında kullanıldığı gibi kitap mahfazası yapımında da tercih edilmiştir (Arıtan, 1992, s. 6). Sayısız örnekte kabın içinde ya da iç bezemesinde yer alan ebru, hemen her devirde alt ve üst kap ile mikleb üzerinde de çok kullanılmış, yine her devirde cilt yan kâğıdı olarak kitabı süslemiştir (Coşkun, 2004, s. 64).

Şekil 39. 13. yüzyıla ait ebrulu cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 1026 numarada kayıtlı eser).

5.4.4. Kumaş Cilt

Mukavva üzerine keten, ipekli ve kadife kumaş kaplanarak yapılan ciltlerdir. Derinin dayanıklılığı ve kullanışlılığı kumaş ile kıyaslanamayacağı için çok fazla tercih edilen bir cilt çeşidi değildir (Dülger, 2008, s. 31).

Şekil 40. Kumaş kullanılarak yapılmış “Nusretname” adlı eserin kapağı
(Küçük, 2008, s. 20).

5.4.5. Deri Ciltler

Deri ciltlerde uygulanan bütün üsluplarda klasik usul şemse cilt tarzıdır. Şemse cilt, deri üzerine yapılan motiflerin bezeme şekline göre isimlendirilir (Binark, 1975, s. 11).

5.4.5.1. Şemseli Ciltler

Şemse Arapçada güneş anlamına gelen “Şems” kelimesinden gelmektedir. Şemse kitap ciltlerinin dış yüzüne yapılan güneş biçimindeki tezyinatın adıdır (Demirağ, 2007, s. 31). Güneşin ışınlarıyla etrafını aydınlatan bir yıldız olduğu kabul edilerek, kitap kaplarının ortasında bulunan şemse, den-dan’larından çekilen tığlarla, çevresine ışık yayan, güneşi simgelemektedir. Deri kitap kaplarına uygulanmış olan şemseli bezemeler, kullanılış biçimlerine göre sınıflandırılır (Özcan, 1990, s. 2).

Gömme Şemse: Motiflerin kabartma şeklinde belirtildiği şemselere (gömme) denir. Kitap cilt kapaklarının mukavvaları oyularak, içine kabartma olarak oturtturulur (Özcan, 1990, s. 3). Başka bir şekilde; eğer süsleme yapılacak yerlerin mukavva ile birlikte derileri de kesilmiş ve sonradan başka deri ile oluşturulmuş süsleme buralara yapıştırılmışsa “gömme şemse” denir (Çığ, 1971, s. 10).

Şemselerin gömülme sebebi, üzerindeki kabartma şekillerin sürtünme ile bozulmalarını önlemek içindir. Kabartmaların alçak veya yüksek olmaları kalıbın oyulmasıyla, şemse oyuğunun alçak veya yüksek olmaları ise kapak için hazırlanan murakkanın inceliğine, kalınlığına bağlıdır (Özcan, 1990, s. 3).

Şekil 41. 18. yüzyıla ait gömme şemse cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 555 numarada kayıtlı eser).

Altan Ayırma Şemse: Motifin zemini altınla boyanarak doldurulmuşsa ve motifler kabartma olarak üstte, deriyle aynı renkte bırakılmışsa, bu tür şemselere altan ayırma şemse denir (Demirağ, 2007, s. 33).

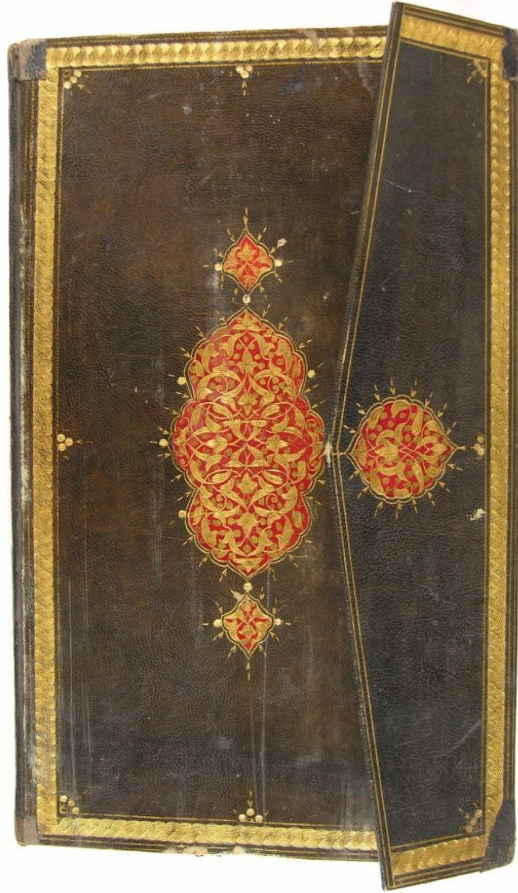
Şekil 42. 18. yüzyıla ait alttan ayırma şemse cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 1285 numarada kayıtlı eser).

Üstten Ayırma Şemse: Motif kalıplarının zemini deri renginde bırakılmış, kabartmaların üstü altınla sıvanmıştır (Binark, 1975, s. 11).

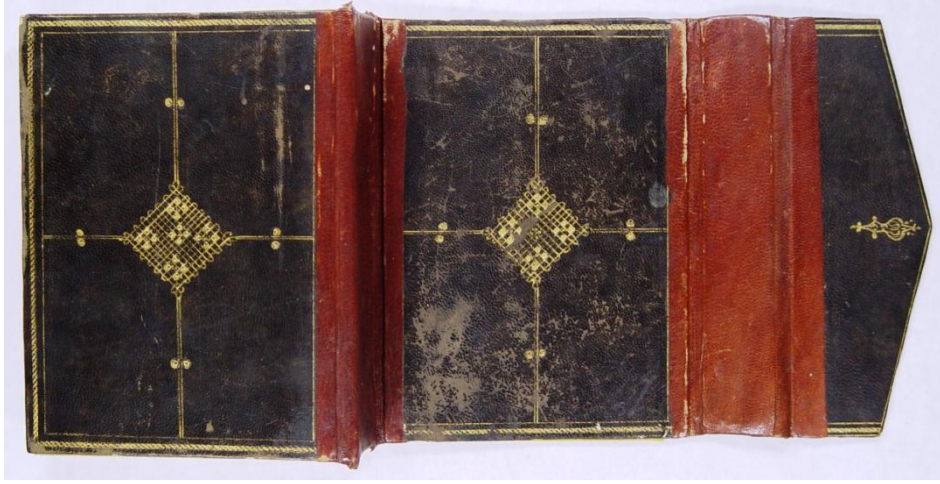
Şekil 43. 16. yüzyıla ait üstten ayırma şemse cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 289 numarada kayıtlı eser).

Yekşah Şemse: Motifler kalıpla basılmayıp, ezme altın fırça ile sürüldükten sonra “yekşah” denilen demir bir aletle deri çukurlaştırılarak meydana getirilen şemselere denir (Demirağ, 2007, s. 33). Yekşah ile desenin çizgileri belirtilir veya tarama suretiyle doldurulur. Bu şemseler bir tür kakma tekniğiyle yapıldıklarından, bazılarında aletin çok hafif basıldığı yerlerde, sürtünmeden dolayı desen kayıpları oluşmuştur (Özcan, 1990, s. 4).

Şekil 44. 18. yüzyıla ait yekşah şemse cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 503 numarada kayıtlı eser).

Yazma Şemse: Deri kapakların üzerine ezme altın yaldızla fırça ile boyanarak yapılan şemselere denir. Sürtünmeden ve kullanmalardan dolayı pek çoğu bozulmuş, eskimiştir (Özcan, 1990, s. 3).

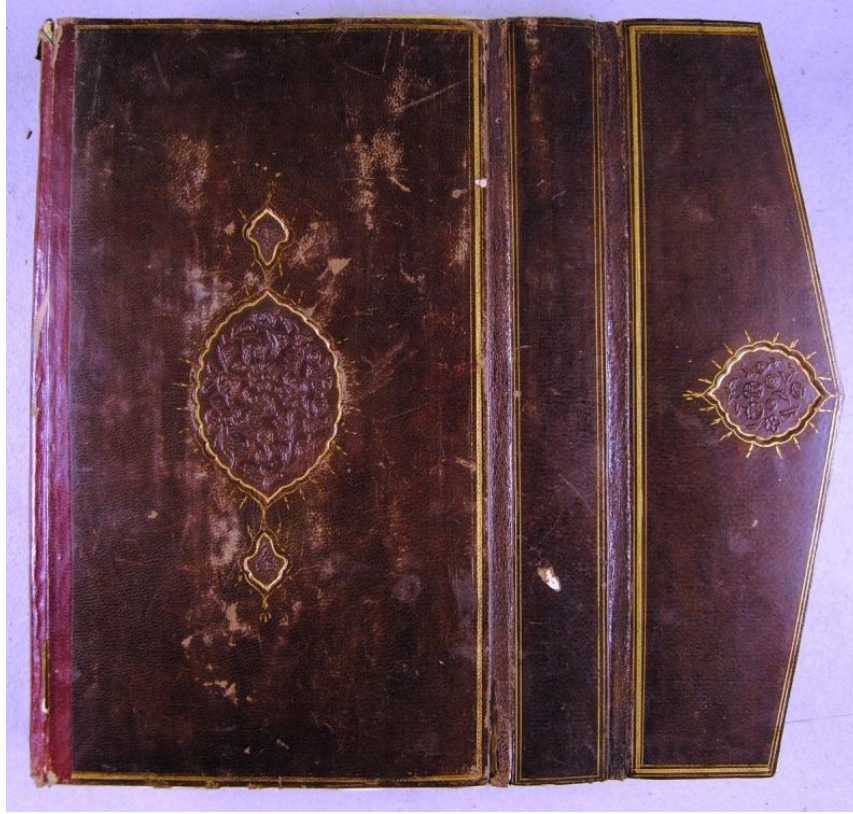
Şekil 45. 15. yüzyıla ait yazma şemse cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 129 numarada kayıtlı eser).

Mülemma Şemse: Motiflerin hem zemini, hem de kabartma kısımları altınla bezenmiştir (Binark, 1975, s. 11). Bunlarda yeşil ve sarı altın uygulamaları görülmüştür (Mavili, 2002, s. 25).

Şekil 46. 18. yüzyıla ait mülemma şemse cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 390 numarada kayıtlı eser).

Soğuk Şemse: Kapların üzerine yeri oyulmadan veya oyularak, çizgi demiri ile veya kalıpla motifleri oluşturan, her hangi bir renk ve yıldızla boyanmayan, olduğu gibi bırakılan şemselere verilen isimdir (Mavili, 2002, s. 24).

Şekil 47. 18. yüzyıla ait soğuk şemse cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 1302 numarada kayıtlı eser).

Mülevven Şemse: Bezemelerin cilt kapağında kullanılan deriden başka bir renkte deri ile kaplanması ile elde edilen şemselere verilen addır. Bu şekilde renkli derilerle yapılan mülevven semse ciltte de, motifleri üstten veya alttan tarzında altınla bezemek mümkündür (Budak, 2009, s. 21).

Şekil 48. 18. yüzyıla ait mülevven şemse cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 594 numarada kayıtlı eser).

Müşebbek Katia (Katı') Şemse: Tıraşlanarak inceltilmiş derilerin, dantel gibi oyularak cilt kapağının, genellikle iç yüzündeki değişik renkli zemine yapıştırılması suretiyle yapılan ince, zarif bir o kadar da zor bir bezeme tekniğidir (Masera, 1998, s. 41).

Şekil 49. 15. yüzyıla ait müşebbek katia şemse iç kapak örneği (Topkapı Sarayı Müzesi) (Güleç, 2007, s. 222).

Lake Şemse: “Rugan” diye tesmiye ettiği ve 18. asırdan sonra da “Edirne Kari” ismi verilen lake eserler (Çığ, 1971, s. 105) diğer tekniklerin dışında çeşitli boya ve üç renk tabii altın yaldızla, fırça ile minyatürde, tezhipte olduğu gibi boyanarak yapılan, sonradan üzerine kat kat vernik sürülmek suretiyle tamamlanan şemselere denir (Özcan, 1990, s. 4). Deri üzerine önce yumuşak sirkeli bir bezle derinin yüzü temizlenerek yağı alınır. Bu muamele boya ve altının deri üzerine muntazam sürülmesini, hem de dökülmemesini sağlar. Boya ve altının deri üstüne sürülmesinden sonra, birkaç kat vernik çekilir (Binark, 1975, s. 9).

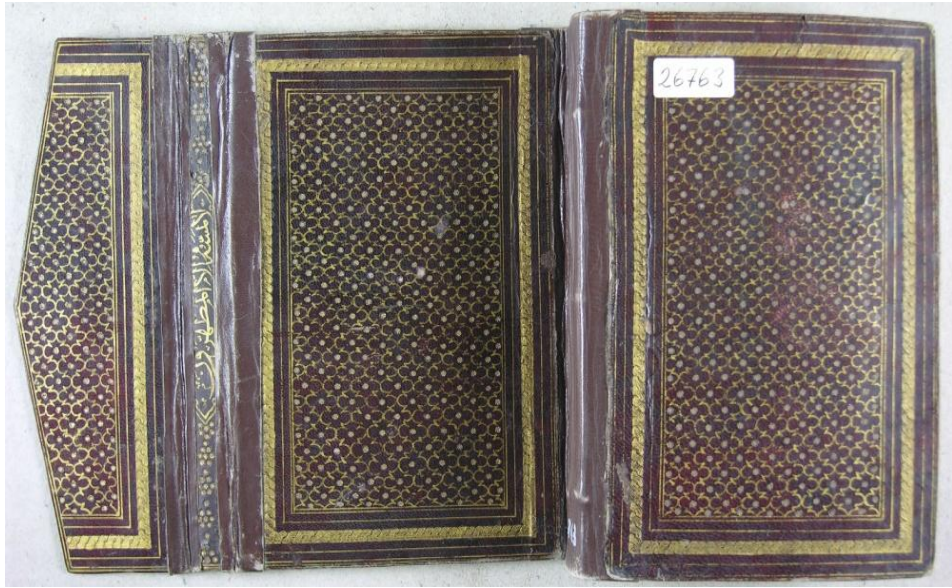
Şekil 50. 18. yüzyıla ait lake cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 27407 numarada kayıtlı eser).

Zerdûzi ve Simdûzi Cilt: Deri üzerine altın, gümüş, sim ve ipliklerle kumaş gibi işlenerek yapılan süslemeli ciltlere denir. Altın, yeşil, pembe sırmalarla, deri üzerine realist motiflerin işlenmesi suretiyle oluşturulan ciltlere zerdûzî cilt denir. Deri üzerine gümüş iplikle işlenenlere simdûz denir (Dülger, 2008, s. 30).

Şekil 51. Zerdûzi ve simdûzi örneği (Özen, 1998, s. 61-62).

Zilbahar Şemse: Bunların diğer adı “kafes şemse”dir. Cilt üzerine ezme altın ve fırça kullanılarak, dilimli yaprak motifi ile geometrik çizgiler çekilmiş, kesişen hatlar arasına yıldız ve noktalar konulmuş deri ciltlerdir. Süsleme kapağın ortasını veya bütün yüzeyi kaplamıştır (Erkan, 1994, s. 46).

Şekil 52. 18. yüzyıla ait zilbahar şemse cilt örneği (Raşit Efendi Kütüphanesinde 26763 numarada kayıtlı eser).

5.5. Deri Cilt Sanatında Kullanılan Araç ve Gereçler

5.5.1. Deri Cilt Sanatında Kullanılan Araçlar

Kalıplar: Motiflerin deri üzerine kabartma olarak geçirilmesini sağlayan metal, tahta veya deriden yapılmış âletlerdir (Mavili, 2002, s. 19). Kalıplar, kapak üzerindeki yerlerine göre “şemse kalıbı”, “köse kalıbı” gibi isimler alırlar. Türk ciltçiliğinde daha ziyade deve derisinden yapılmış kalıplar tercih edilmiştir. Bunun sebebi ise tahta ve metal kalıpların baskı sırasında bazen deriyi zedelemesidir (Dülger, 2008, s. 19).

Kalıplar, iki ayrı boyda bulunmaktadır. Birincisi; şemse, mikleb ve kapak içlerinde kullanılan ve “yekpare” denilen büyük kalıplar, ikincisi ise “minik kalıplar” da denilen ve daha çok zencereklerde, bordürlerde, şemse motifi iç dolgularında, köşebentlerde ve sertâbın bazı bölümlerinde yer alan motiflerin deriye çıkarılmasında kullanılmış olan kalıplardır. Günümüzde ise kalıplar modern teknoloji kullanılarak, alüminyum alaşımı sert malzeme ile elektronik ortamda hazırlanmaktadır.

Mühre: Üzerine yazı yazılacak kâğıdı parlatmak için kullanılan bir araçtır. Düzgün dışbükey yüzeylidir ve sert malzemedен yapılmıştır (Budak, 2009, s. 18). Bu işlem parlatılacak yüzeyin özelliğine göre, cam, çakmak taşı, deniz böceklerinin kabukları, akik taşı gibi tabii malzemeler kullanılmıştır. Altın parlatmak için uçları inceltilmiş akik, yeşim, süleymanî taşı gibi pürüzsüz, kaygan taşlar kullanılmıştır (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2014, s. 201).

Fırça: Altın ve boya ile yapılan tezyinatın renklendirilmesi, etraflarının tahrir yapılmasına, zeminlerin boyanması ve altının cetvel çekimlerine yarayan, boyanın triline aktarılması için kullanılır (Budak, 2009, s. 18). Eski kaynaklarda adı kıl kalem olarak geçen fırça, klasik sanatların en önemli aletlerinden biridir. Cilt kapaklarının süslenmesinde de önemli bir işlevi vardır. Eski sanatkârlar kullandıkları fırçaları kendileri yapmışlardır. Fırçanın boyutu yapılan işe göre değişmektedir (Bora, 2012, s. 68-69). Kaliteli fırçaların kılları yeni doğmuş kedinin ensesinden veya çulluk kuşunun ensesinden elde edilmiştir. Bugün ise samur tüylü fırçalar 0000'dan 5-6 numaraya kadar kalınlıklarda kullanılmaktadır (Küçük, 2008, s. 29).

Bıçk: Derilerin tıraşlanması için, mücellidlere özel olarak, elde yapılan ucu kavisli ve sapı yuvarlak olarak (avuca oturacak şekilde) ahşaptan yapılan kesici âletin adıdır. Bıçk uçları köreldikçe, somaki denilen mermer üzerinde bilenererek keskinleştirilir. (Dülger, 2008, s. 21).

Falçata: Deri, kâğıt, mukavva vs. gibi malzemelerin kesilmesinde, tıraşlanmasında ve cilt yapımının daha pek çok aşamasında kullanılan, sert çelikten üretilmiş, çeşitli boy ve kalınlıktaki kesici metallerdir (Küçük, 2008, s. 30).

Şekil 53. Cilt sanatında kullanılan araç-gereçler (Kalaycı, 2013, s. 96).

Mengene: Formalar haline getirilmiş kâğıtların birbirine dikilmesinin ardından, şiraze yapımında, kapakların kitaba bağlanmasında, kitabın sırtının tutkallanmasında vb. işlerde kullanılır (Mavili, 2002, s. 18). Ahşaptan yapılmış iki düz tahtanın iki kenarına yakın yerlerinden delinmesinden sonra içlerinden delikli saplara bağlı iki adet burgulu tahtanın geçirilmesi sonucu ortaya çıkan ve insan gücü ile çalışan âlete verilen isimdir (Dülger, 2008, s. 21).

Istaka: Hayvan kemiğinden 10-15 cm. boyunda, 2 cm. eninde, 2-3 mm. kalınlığında yapılan, ucu isteğe göre oval ya da sivri olarak kullanılan bir alettir. Derinin kapaklara yapıştırılmasında, sırtın kitaba yapıştırılmasında, üstüne yapıştırıcı madde sürülmüş malzemelerin bir yüzeye düzgünce yapıştırılmasında yüzeyden baskı (pres) yapma amacıyla kullanılırlar (Budak, 2009, s. 19).

Istampa: Klasik cilt sanatındaki kalıpların basımında, murakkaların yapıştırılmasında, cilt yüzlerine kaplanan derilerin aynalanmasında yararlanılır (Coşkun, 2004, s. 23). Istampalar farklı boyut ve genişliklerde olup, hepsinin basınç gücü birbirinden farklıdır. Çağdaş cilt işlerinde de kullanılan ıstampalar, elektrik veya gaz ile ısıtılırlar. Ayrıca sıcak yıldız basımında da kullanılırlar (Küçük, 2008, s. 30).

Kalıp Oyma Çivileri: Çeşitli kalınlık ve boylardaki çivilerin, uç kısımlarının yuvarlatılması ile elde edilen kesici aletlerdir. Kapakların üzerlerinde bulunan şemse, salbek, köşebent ve kartuş paftaların oyulması amacıyla kullanılırlar.(Bora, 2012, s. 70).

Diğer Aletler: Yukarıda bahsedilen âletlerden başka, cilt yapımında çeşitli cetveller, makas, pergel, çekiç gibi irili ufaklı pek çok âlet kullanılır. Ayrıca mukavva ve kâğıt kesme işlerinde kullanılan gönyeli giyotinler (mukavva makası) de önemli âletler arasında sayılabilir (Dülger, 2008, s. 22).

5.5.2. Deri Cilt Sanatında Kullanılan Gereçler

Deri: Türk ciltlerinde genellikle meşin denilen koyun, sahtiyan adı verilen keçi derileri ve rak diye tabir olunan ceylan derileri kullanılmıştır (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2014, s. 220). Ciltlenmek için seçilen deri bazı işlemlerden geçerek ciltlemeye uygun hale getirilir. Bunlardan önce deri bıçkı denilen bir aletle kâğıt inceliğine gelene kadar tıraş edilir. Daha sonra uygun büyüklükteki bir cama deri kurutulması için düzgünce ıstaka yardımı ile düzeltilerek serilir. Deri kuruduktan sonra ciltleme işlemine uygun hale gelmiştir (Güleç, 2007, s. 5).

Mukavva (Murakka’): Cilt yapımı için en gerekli malzemelerden birisi de mukavva’dır. Mukavva, lügat manası itibarıyla, kuvvetlendirilmiş demektir. Kâğıdın bilinmediği zamanlarda ve ilk İslâm ciltlerinde deri, ince tahta plakalar üzerine kaplanmış olsa da, kâğıdın icadı ile birlikte zamanla mukavva denilen, özel olarak hazırlanan malzeme onun yerini almıştır. İstenilen kalınlığı sağlayacak sayıda kâğıt, suları birbirinin aksi yönde

olmak üzere yani bir enine bir boyuna olmak üzere üstü üste yapıştırılır. Ahar için hazırlanan nişasta muhallebisi ya da kola ile yapıştırılır. Kolanın içine tütün suyu ve sap gibi zehirli maddeler kabı kurttan korumak için katılır. Mukavva kurduktan sonra tahta sertliğine ulaşır. Bu şekilde hazırlanmış mukavvalara “murakka mukavva” denmektedir.

Altın: Klasik cilt tezyinatında kullanılan çok önemli malzemelerden biri de altındır. Altın, Arapçada “zeheb” kelimesinin karşılığıdır. Altın yapılacak işleme göre, varak halde yapıştırma olarak ya da sürmek için boya haline getirilerek kullanılır. Sürülecek altın zamk-ı Arabi veya süzme bal, saf su ile parmak yardımıyla ezilerek, pürüzsüz hale getirildikten sonra kullanılır. Altının yapışması için kullanılacak yüzeye jelatinli su sürülür. Altın sürüldükten sonra mühreyle parlatılır.

İplik: Kitabın yapraklarını birbirine tutturmak için sarı ipek iplik, sırtın alt ve üst köşelerine örülen şirazelerde ise renkli ibrişimler kullanılmıştır. Kâğıdın çok fazla yıpranmaması ve daha sonra onarım görebileceği ihtimali düşünülerek ipek iplik kullanmak daha sağlıklıdır. Çünkü söküldüğü zaman kitaba daha az zarar verir (Dülger, 2008, s. 17).

Jelâtin: Hayvanların kemik ve kıkırdaklarından elde edilir. Şeffaf ve güçlü bir yapışkandır. Klasik cilt yapımında cildin kapaklarını, sertabını ve miklebini altınla bezemeden önce jelâtin sürülür. Bu işlem altının deri üzerine yapışmasını sağlar (Güleç, 2007, s. 5).

Balmumu: Balmumu kitabın formalarının dikiminde kullanılan ipliği sağlamlaştırmak ve dayanıklı hale getirmek için dikiş ipliğine sürülmektedir.

Boyalarda: Ciltte kullanılan boyalar, genellikle kök ve toprak boyalarla hazırlanmıştır. Mermer yüzey üzerinde desteseng ile ezilip, toz haline getirildikten sonra kullanılabilen bu boyalar kalıcı ve sağlıklı olup, üzerinde kullanılan yüzeyi yıpratmama özelliğine sahiptir.

6. Mülemma Şemse Deri Cilt Yapım Analizi

Kitabın sayfaları numaralandırılır, kuru ve ıslak temizliği yapılır ve formalar dikişe hazırlanır. Sayfalar bölümler oluşturacak şekilde formalar halinde dizilmektedir. Genellikle 8 sayfalık formalar oluşturulmaktadır. Ancak ciltlenecek eserin, yaprak sayısına göre farklılık gösterebilir.

Şekil 54. Kâğıtların Formalar Haline Getirilmesi (Kalaycı, 2013, s. 117).

Bir yazmayı kitap haline getirirken yapılacak ilk iş, yazmanın formalarının üst üste getirilip dikiş tezgâhı ismi verilen küçük bir tezgâhta dikilmesidir. Önce kitabın formaları kaç dikişli olacaksa o tezgâhın tahtasından üst çubuğuna gereken yerlere aralıklarla o kadar sicim gerilmektedir. Bunlara tezgâh sicimi veya kolan denilmektedir. Sonra bir forma alınarak tezgâh tahtası üzerine yatırılmakta ve arka kenarı bu iplere dayandırılmaktadır. İğneye geçirilmiş ve balmumundan geçirilmiş uzunca bir iplikle bu kâğıtlar tezgâh sicimine dikilerek bağlanmaktadır.

Şekil 55. Klasik kitap dikişinin yapılması (Bora, 2012 s. 159).

Dikişten sonra cenderede kitabın sırtına ince bir bez yapıştırılır ve kurumaya bırakılır.

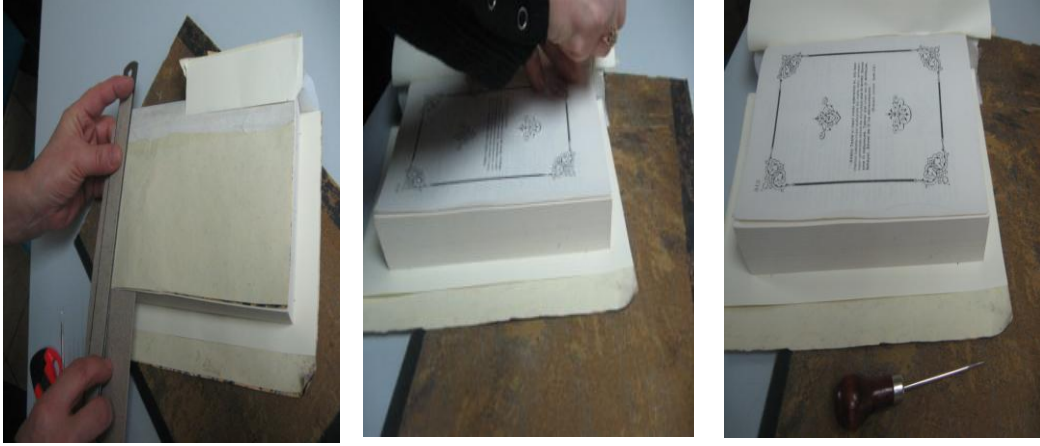
Şekil 56. Bezin yapıştırılıp kurumaya bırakılması (Bora, 2012, s. 159).

Formaların ortası saplamalarla tespit edilerek gizli kolon ve şiraze kolonu atılır. İbrişim ile şiraze örülür. Şiraze, kitap sayfalarının iki başlarını bir hizada tutmak ve formalarını birbirinden ayrılıp dağılmasına engel olmak için örülmektedir.

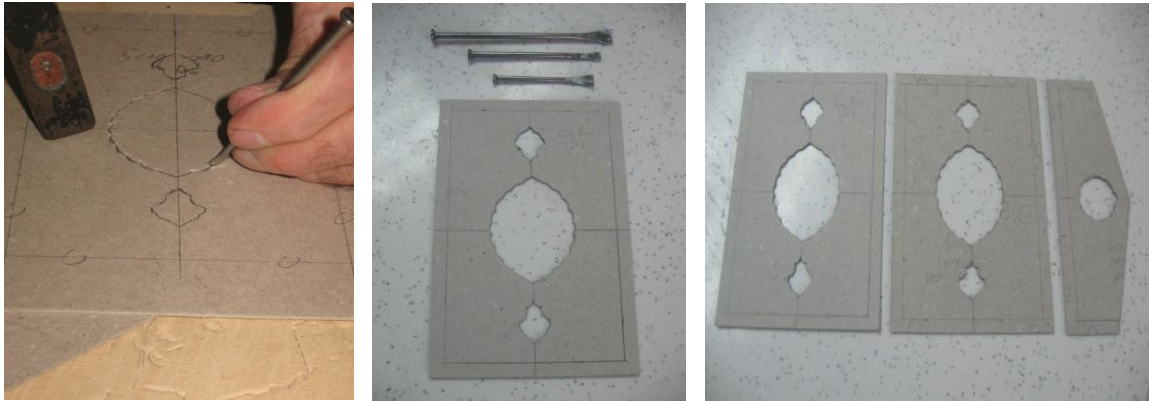
Şekil 57. İbrişim ipler kullanılarak şirazenin örülmesi (Kalaycı, 2013, s. 119).

Kapak ölçüleri kâğıt üzerine alınır. Kitabın kalınlığına ve ebadına uygun seçilen mukavva üzerine ölçüler aktarılır.

Şekil 58. Kitap kapağının ölçüsünün alınması (Kalaycı, 2013, s. 119).

Yapılacak cilt çeşidine göre mukavva üzerine işlem yapılır (şemse ciltse çivilerle oyulur). Elde hazırlanmış olan uçları ay şeklinde olan çiviler, çekiçle mukavva üzerine vurulmakta ve şemse, salbek ve köşebentler çıkarılmaktadır.

Şekil 59. Kapakların aletlerle oyulması (Kalaycı, 2013, s. 120).

Ciltleme yapılacak derinin tıraşlanması şu şekilde olur: Deriler “bıçkı”, adı verilen el aleti ile tıraşlanarak kapaklara kaplanmaktadır. Ciltte kullanılmak üzere hazırlanacak olan deri, suyun içerisinde 15-20 dakika bekletilmekte ve istenen yumuşaklığa geldiğinde sudan

sıkılarak çıkarılmaktadır. Daha sonra mermer bir tabakanın altına konup, sıkıştırılan derinin 10-15cm'lik kısmı, mermerin üzerine gelecek şekilde dışarıda bırakılmaktadır. Derinin altında ve mermerin üzerinde tıraşlamayı engelleyecek en küçük artık parçası kalmamasına dikkat edilmektedir. Aksi takdirde küçücük bir parça bile bıçkı ile tıraşlanan derinin zedelenmesine sebep olmaktadır. Tıraşlama sağ elle, göğüs altı hizasından tutulmasıyla deriye yeterli baskı yapılarak gerçekleştirilmektedir. Deri, bıçkı aleti ile kâğıt inceliğine gelene kadar tıraş edilmektedir. Tıraşlanan derinin kalınlığı, derinin tüm yüzeyinde aynı ölçüde olacak şekilde yapılmaktadır. Tıraşlanan 10-15 cm'lik parça bittikten sonra mermerin altındaki, tıraşlanmamış deriden aynı miktarda deri çıkarılıp tıraşlamaya devam edilmektedir. Derinin tamamı tıraşlandıktan sonra tekrar su ile yıkayıp büyük bir cam üzerinde ıstaka yardımı ile gerilmektedir. Kullanıma hazır hale gelmesi için bir gün bu şekilde gerili olarak bekletilmektedir.

Şekil 60. Derinin tıraşlanması ve derinin cama gerilmesi (Hüdür, 2014).

Motiflerin deri üzerine kabartma olarak geçirilmesini sağlayan metal, tahta veya deriden yapılmış kalıplar, kapak üzerindeki yerlerine göre “şemse kalıbı”, “köşebent kalıbı” gibi isimlendirilmektedirler.

Şekil 61. Metal kalıplar (Hüdür, 2014).

Kalıplar, mengene mekanizmasından biraz daha büyük iki düz demirin veya tahtanın, yine iki burgu yardımı ile sıkıştırılması ile kalıpların; oyulmuş ve deri kaplanmış mukavva üzerine “ıstampa” ile basılması sonucu gerçekleştirilmektedir. Soğuk Şemse denen tarz uygulanırken motifler kalıptan çıktığı gibi, deri rengi değiştirilmeksizin altınla tezyinat yapılmaktadır.

Şekil 62. Kitap kapaklarına kalıp basılması (Hüdür, 2014).

Eğer kapak süslemesinde altın kullanılacaksa kapaklar jelâtinlenir. Altınla boyama yapılmadan önce, boyanacak kısımlara suda eritilmiş jelâtin sürülür. Bunun sebebi, derinin sürülen altını bünyesine fazla geçirmesini (emmemesini) engellemektir.

Şekil 63. Kapakların jelâtinlenmesi (Hüdür, 2014).

Elde ezilen altınlar kullanılarak, desenin zemini ya da desenin kendisi boyanarak süslemesi tamamlanır.

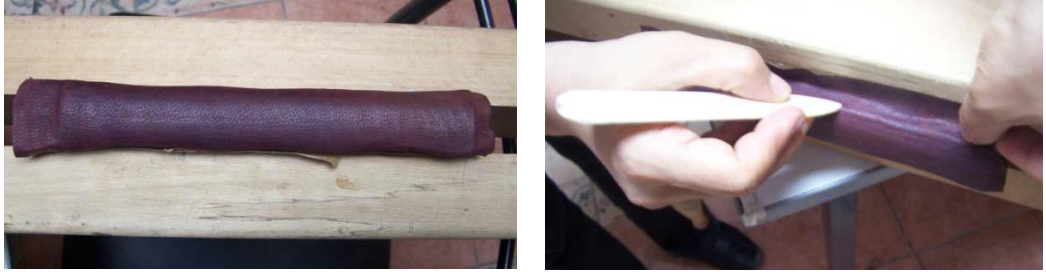

Şekil 64. Altınla tezyinat yapılan kapaklar (Hüdür, 2014).

Kullanılan altının kalitesine de fazla güvenilmediği için, boyama işlemi biten cilde samur fırça ile çok ince bir kat vernikte sürülebilmektedir.

Kapakların tezyînatı ve kuruma işlemi de bittikten sonra, ilk işlem olarak miklebli sol kapak kitabın sırtına bağlanır. Yani kitabın sırtına muhat payından başlanarak yapıştırılır ve ıstaka yardımı ile sabitlenir. Bu işlemin ardından sırt kurumaya bırakılır. Sonra da sağ kapak, sol kapağın yapıştırıldığı gibi sırt üzerine bağlanıp ıstaka yardımı ile sabitlenir. Kapaklar kitaba yapıştırıldıktan sonra, kitap mengeneyle sıkıştırılarak kurumaya bırakılır.

Kuruyan kitap mengeneden çıkarılır. Bu işlemler bittikten sonra kitabı dış etkilerden korumak için fırça ile önceden hazırlanan lâkla lâklanır ve kurumaya bırakılır.

Şekil 65. Kapakların mengenede, metin bloğuna istaka yardımı ile bağlanması
(Bora, 2012, s. 162).

Şekil 66. Kitabın bitmiş hali (Hüdür, 2014).

7. İlgili Araştırmalar

Arıtan (1992), “Konya Dışındaki Müze ve Kütüphanelerde Bulunan Anadolu Selçuklu Cildleri”, adlı yayınlanmamış doktora tezinde, cildin tarifi ve Türk cilt sanatının tarihçesine kısaca yer verilmiştir. Cilt ekolleri ve çeşitlerine değinildikten sonra mücellitçilik ve ciltçilik teşkilatı hakkında bilgi verilmiştir. Cildin yapılışının anlatılmasından sonra Anadolu Selçuklu ve Beylikler tarihine kısaca yer verilmiştir. Anadolu Selçuklu ciltlerinde tezyinat ile ciltlerde görülen motiflerle, mimari ve diğer Türk sanatlarında kullanılan motifler arasındaki benzerlikler örnekler verilerek anlatılmıştır. Anadolu Selçuklu cildinin ve kapağının bölümleri çizimlerle anlatılmıştır. Selçuklu ciltlerinde kullanılan malzeme, teknik, üsluba, kompozisyon ve ölçülere yer verildikten sonra semse, zencirek, köşebent ve mikleb tipolojisi yapılmıştır. Anadolu’da Konya dışında yer alan kütüphane ve müzelerde bulunan Anadolu Selçuklu ve bu üslûbu taşıyan cila örneklerinin bulunduğu katalog bölümü yer almaktadır. Anadolu Selçuklu ve muasırı Türk İslam ciltlerinin mukayese ve değerlendirmesi yer almaktadır.

Erkan (1995), “Osmanlı Dönemi El Yazması Deri Cilt Kitap Sanatı Örnekler” başlıklı yüksek lisans tezinde, dericiliğin tarihi gelişimi ile birlikte Cilt Sanatı hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca Ankara’da bulunan müze ve kütüphanelerden elde edilen 30 deri cilt örneği incelenmiştir.

Bora (2012), “İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü’nden Seçilen Kitaplara Ait Deri Ciltlerin Nitelik Ve Problemlerinin Belirlenmesi Ve Genel Koruma Önerileri” başlıklı yüksek lisans tezinde, deri kitap ciltlerinin tarihsel gelişimi, cilt ve ciltçilik anlatılmış, doğu ve batı ülkelerinde üretilmiş olan ciltler karşılaştırılmıştır. Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi, Nadir Eserler Bölümü’nden seçilen, farklı dönemlere ait 10 adet kitap cildi incelenmiştir. Kütüphanedeki kitaplara eşdeğer bir yazma eserin cildinde tespit edilen problemleri uzaklaştırmak veya durdurmak amacıyla, koruma ve onarım çalışmalarına örnek olmak üzere, deneysel çalışma yapılmıştır.

Kalaycı (2013), “(İSMEK) İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kurslarında Verilen Ciltleme Dersinin İncelenmesi” konulu yüksek lisans tezinde, Çıraklık

ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü Halk Eğitim Merkezlerine bağlı bulunan, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kurslarında verilen Ciltleme dersinin incelenerek; cildi oluşturan bölümler, cilt çeşitleri, cilt yapımında kullanılan teknikler, kullanılan malzeme ve aletlerden bahsedilerek konunun anlaşılması, günlük hayattaki geçerliliği ve bu kurslarda eğitim alan kursiyerlerin bu kurstan beklentileri ve kurs sonundaki düşüncelerinin belirlenmesi yer almaktadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada; araştırma tekniklerinden betimsel araştırma yöntemi kullanılmış, veriler bu yönteme göre ele alınmıştır.

1.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın çalışma evrenini Kayseri ili Raşit Efendi Kütüphanesi'nde bulunan el yazması kitap ciltleri oluşturmaktadır. Evrenden 15. ve 19. yüzyıllar arasındaki deri ciltlerden rastgele seçilen 40 el yazması deri cilt kapağı evrenin örneklemini oluşturmaktadır. 40 örneklem envanter bilgilerinde belirtilen tarihe göre sıralanmıştır.

1.3. Verilerin Toplanması

Kayseri ili Raşit Efendi Kütüphanesi'nde bulunan el yazması deri cilt kapakları özelliklerini belirlemek amacıyla uzman görüşleri doğrultusunda bilgi formu geliştirilmiş ve envanter bilgilerinden yararlanılarak örnekler analiz edilmiştir.

1.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Hazırlanan bilgi formu Kayseri ili Raşit Efendi Kütüphanesi'nde bulunan 15. ve 19. yüzyıllar arası 40 el yazması deri cilt kapağına uygulanmıştır. Envanter bilgilerinin yetersizliğinden dolayı, tarih belirlemede zorluklarla karşılaşmıştır. Eserlerin fotoğrafları

çekilerek, tek tek incelenmiştir. İnceleme esnasında her örneğin ölçüleri alınmış, kullanılan renk, malzeme, süsleme, teknik özellikleri ve kompozisyon hakkında kısa notlar alınmıştır. Toplanan bilgiler, bilgi formunda yüzyıla göre sıralanarak, konu ile ilgili literatür rehberliğinde değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde frekans ve yüzde dağılımları alınarak tablolar haline getirilerek yorumlanmıştır.

*Tablo ikide birden fazla seçenek belirtildiği için toplam belirtilmemiştir. Her bir seçeneğin yüzdesi toplam frekans (f) sayısına göre hesaplanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR ve YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın genel amacı doğrultusunda aranan cevaplara ilişkin toplanan verilerin istatistiksel analizleri sonucunda elde edilen bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1. Deri ciltlerin ait olduğu dönemlerin dağılımı

Yüzyıl	f	%
15. yüzyıl	6	15
16. yüzyıl	6	15
17. yüzyıl	8	20
18. yüzyıl	16	40
19. yüzyıl	4	10
Toplam	40	100

Tablo 1'e göre bakıldığı zaman % 15'i 15. yüzyıl, % 15'i 16. yüzyıl, % 20'si 17. yüzyıl, % 40'ı 18. yüzyıl, % 10'u 19. yüzyıla ait ciltler oluşturmaktadır.

Bu veriler sonucunda, incelenen deri cilt kapaklarının çoğunluğunun 18. yüzyıla ait olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2. Deri cildin bölümlerinin dağılımı

Bölümler	f	%
Mikleb	34	85
Sertab	34	85
Şemse	39	97,5
Salbek	28	70
Köşebent	5	12,5
Bordür	2	5
Zencirek	31	77,5

*Bu tabloda birden fazla seçenek belirtildiği için toplam belirtilmemiştir. Her bir seçeneğin yüzdesi toplam frekans (f) sayısına göre hesaplanmıştır.

Tablo 2 incelendiğinde cildi oluşturan bölümler % 85 mikleb, % 85 sertab, % 97,5 şemse, % 72,5 salbek, % 12,5 köşebent, % 5 bordür ve % 77,5 zencirek olarak görülür.

Bu tabloya göre şemse oluşturduğu kompozisyon çoğunluktadır.

Tablo 3. Deri cilt çeşitlerinin dağılımı

Cildin Adı	f	%
Gömme şemse	7	17,5
Alttan ayırma şemse	4	10
Üstten ayırma şemse	4	10
Mülevven şemse	1	2,5
Mülemma şemse	4	10
Zilbahar şemse	1	2,5
Yazma şemse	-	-
Yekşah şemse	1	2,5
Soğuk şemse	12	30
Müşembek şemse	-	-
Lake	-	-
Mülevven-Mülemma şemse	2	5
Alttan ayırma-Gömme şemse	1	2,5
Mülevven-Üstten ayırma şemse	1	2,5
Alttan ayırma-Mülemma şemse	1	2,5
Gömme-Mülemma şemse	1	2,5
Toplam	40	100

Tablo 3 incelendiğinde % 17,5'i gömme şemse, % 10'u alttan ayırma şemse, % 10'u üstten ayırma şemse, % 2,5'i mülevven şemse, % 10'u mülemma şemse, % 2,5'i zilbahar şemse, % 2,5'i yekşah şemse, % 30'u soğuk şemse, % 5'i mülevven-mülemma şemse, % 2,5'i alttan ayırma-gömme şemse, % 2,5'i mülevven-üstten ayırma şemse, % 2,5'i alttan ayırma-mülemma şemse, % 2,5'i gömme-mülemma şemse oluşturmaktadır.

Bu sonuca göre cilt çeşitlerinden en çok soğuk şemse kullanılmıştır.

Tablo 4. Deri cilt yapımında kullanılan deri çeşitlerinin dağılımı

Kullanılan deri	f	%
Sahtiyan	39	97,5
Meşin	1	2,5
Toplam	40	100

Tablo 4'e göre elde edilen verilere göre % 97,5 sahtiyan, % 2,5'inde meşin deri kullanılmıştır.

Bu sonuca göre cilt yapımında deri çeşitlerinden sahtiyan deri daha çok tercih edilmiştir.

Tablo 5. Deri cilt yapımında kullanılan tekniklerin dağılımı

Kullanılan teknikler	f	%
Baskı tekniği	38	95
Boya tekniği	1	2,5
Kakma tekniği	1	2,5
Toplam	40	100

Tablo 5'e bakıldığı zaman % 95 baskı tekniği, % 2,5'i boya tekniği ve % 2,5'ini kakma tekniği oluşturmaktadır.

Bu sonuca göre cilt yapımında baskı tekniğinin kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 6. Deri cilt süslemesinde kullanılan motiflerin dağılımı

Kullanılan motifler	f	%
Bitkisel motif	15	37,5
Bitkisel-Rumî motifi	9	22,5
Bitkisel-Bulut motifi	10	25
Bitkisel-Geometrik motif	4	10
Bitkisel-Bulut-Geometrik motifi	2	5
Toplam	40	100

Tablo 6 incelendiğinde % 37,5'i bitkisel motif, % 22,5'i bitkisel-rumî motifi, % 25'i bitkisel-bulut motifi, % 10'u bitkisel-geometrik motif, % 5'ini bitkisel, bulut, geometrik motif oluşturmaktadır.

Bu sonuca göre cilt süslemesinde bitkisel motiflerin çoğunlukla kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 7. Deri cilt yapımında kullanılan derilerin renk dağılımı

Deri rengi	f	%
Kahverengi	17	42,5
Bordo	4	10
Kırmızı	3	7,5
Siyah	11	27,5
Kahverengi-Siyah	1	2,5
Kahverengi-Kırmızı	1	2,5
Siyah-Kırmızı	2	5
Kahverengi-Bordo	1	2,5
Toplam	40	100

Tablo 7'e göre elde edilen verilere göre % 42,5'i kahverengi, % 10'u bordo, % 7,5'i kırmızı, % 27,5'i siyah, % 2,5'i kahverengi-siyah, % 2,5'i kahverengi-kırmızı, % 5'i siyah-kırmızı, % 2,5'i kahverengi-bordo renk oluşturmaktadır.

Bu sonuca göre cilt yapımında kullanılan deri renginde çoğunlukla kahverengi renk tercih edilmiştir.

Tablo 8. Deri cilt süslemesinde kullanılan renklerin dağılımı

Kullanılan renkler	f	%
Altın	23	57,5
Altın-Kırmızı	2	5
Altın-Bordo	3	7,5
Altın-Siyah	2	5
Altın-Kahverengi	1	2,5
Altın-Bordo-Kahverengi	1	2,5
Renk kullanılmamış	8	20
Toplam	40	100

Tablo 8 incelendiğinde % 57,5'i altın, % 5'i altın-kırmızı, % 7,5'i altın-bordo, % 5'i altın-siyah, % 2,5'i altın-kahverengi, % 2,5'inde altın-bordo-kahverengi renk kullanılmış; % 20'sinde ise renk kullanılmamıştır.

Bu sonuca göre altın'ın diğer renklerden daha çok kullanıldığı görülmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ ve TARTIŞMA

Geleneksel sanatlarımız araştırıldıkça, ne kadar köklü bir tarihe sahip bir millet olduğumuz ortaya daha net çıkmaktadır. Uygur Türklerinden günümüze gelene kadar öyle değişimler ve gelişmeler göstermiştir ki buna hayran olmamak imkânsızdır. En dikkati çeken tespit ise sanatımızın sürekliliğinin oluşudur. Bunun nedeni süsleme anlayışı ve ciltlerde kullanılan kalıp ve aletlerin uzun yıllar kullanılmasıdır.

Tarihi çok eskilere dayanan ve asıl işlevi sayfaları korumak olan cilt yapımı, daha sonraları gelişerek başlı başına bir sanat dalı haline gelmiştir. Cilt sanatı geliştikçe, kullanılan malzemeler çeşitlenmiş ve cilt üzerindeki bezemeler önem kazanmış, önceleri sadece tahtadan yapılan ciltlerde; daha sonraları mukavva, deri, lâke, kumaş, ebru ve murassa gibi cilt çeşitleri ortaya çıkmıştır.

Tezimizin konusunu oluşturan deri ciltler bu türler arasında en özgün ve başarılı eserlerin verildiği örneklerden olmuştur.

Kayseri ili Raşit Efendi Kütüphanesi'nde bulunan 15. ve 19. yüzyıllar arası el yazması deri cilt kapaklarından 40 tanesi incelenmiştir. Ancak bu kadarıyla bile farklı dönemlere ait örneklerin sanat değeri taşıdığı görülmüştür. Örneklerin envanterinde belirtilen tarihlere göre; altısı 15. yüzyıl (örnek no. 1-2-3-4-5-6), altısı 16. yüzyıl (Örnek no. 7-8- 9-10-11-12), sekizi 17. yüzyıl (Örnek no. 13-14-15-16-17-18-19-20), on altısı 18. yüzyıl (Örnek no. 21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36), dördü 19. yüzyılda (Örnek no. 37-38- 39-40) yazılmış veya istinsah edilmiştir.

Cilt bölümlerinden otuz dördünde mikleb ve sertab bölümü (Örnek no. 2-4-5-6-7-8-9-11-12-14-15-16-18-19-20-21-22-23-24-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40)

vardır. Örneklerde çoğunlukla klasik şemse (Örnek no. 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40), salbek (Örnek no.1-5-6-7-8-10-12-13-14-15-20-22-23-24-25-26-27-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39) cilt tarzı görülür. Köşebent, beş örneğe (Örnek no. 14-22-29-36-37) uygulanmıştır. Bir örnekte cilt kapağı tam zeminli (Örnek no.21) olarak yapılmıştır. Bordür (Örnek no. 21-37) ve zencirekli (Örnek no. 1-4-5-6-7-8-10-12-13-15-16-17-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-31-32-33-34-35-36-37-38-39) kompozisyonlarda bulunur.

Ciltlerde bir çeşit kullanıldığı gibi birden fazla çeşitte bir arada kullanılmıştır. Gömme şemse (Örnek no. 5-8-15-27-29-34-35), alttan ayırma şemse (Örnek no. 1-10-20-22), üstten ayırma şemse (Örnek no. 6-11-24-32), mülevven şemse (Örnek no. 17), mülemma şemse (Örnek no. 23-25-26-33), zilbahar şemse (Örnek no. 28), yekşah şemse (Örnek no. 7) soğuk şemse (Örnek no. 2-3-4-9-12-14-16-18-19-30-36-40), mülevven-mülemma şemse (Örnek no. 13-31), gömme-alttan ayırma şemse (Örnek no. 21), gömme-mülemma şemse (Örnek no. 37), mülevven-üstten ayırma şemse (Örnek no. 38), alttan ayırma-mülemma şemse (Örnek no. 39) olarak görülür.

İncelenen ciltlerin hepsinde, malzeme deridir. Ağırlıklı olarak sahtiyan kullanılmıştır. Ciltlerin envanter bilgileri doğrultusunda 39 tanesi sahtiyan (Örnek no. 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-34-35-36-37-38-39-40) bir tanesi ise meşin (Örnek no. 33) dir. Ceylan (rak) derisinden yapılan ciltlere rastlanmamıştır.

Ciltlerde bir teknik kullanılmıştır. Bunlar; baskı tekniği (Örnek no. 1-2-3-4-5-6-8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40), boyama tekniği (Örnek no. 28) ve kakma tekniği (Örnek no. 7)'dir. Baskı tekniğinin tercih edilmesinin nedeni; süslemelerin bu teknikte sürtünmelerden doğan yıpranmaların daha aza indirilmesidir. Bunun aksine, boyama tekniğinde yapılan süslemelerin yıldız ve boyaları sürtünmeden dolayı kolaylıkla silinebilmektedir.

Cilt süslemesinde kullanılan motiflerin on beşi bitkisel motif (Örnek no. 1-9-13-15-20-22-23-24-25-27-29-31-32-33-36), dokuzu bitkisel-rumî motif (Örnek no. 4-6-7-11-14-16-19-35-38), onu bitkisel-bulut motif (Örnek no. 5-8-17-21-26-30-34-37-39-40), dördü bitkisel-geometrik motif (Örnek no. 3-10-12-28), ikisi bitkisel-bulut-geometrik motif (Örnek no. 2-18) şeklindedir. İncelenen örneklerde, birden fazla çeşitte motif grubunun aynı cilt üzerinde kullanıldığı belirlenmiştir.

Cilt yapımında on yedi kahverengi (Örnek no. 1-3-4-6-9-10-11-15-19-24-25-28-30-32-34-36-39), dört bordo (Örnek no. 2-12-20-22), üç kırmızı (Örnek no. 7-27-33), on bir siyah (Örnek no. 5-8-14-16-18-21-23-26-29-35-40) renk deri görülür. Cilt yapımında tek renk deri kullanıldığı gibi iki renk deri de kullanılmıştır. Bunlar kahverengi-siyah (Örnek no. 38), kahverengi-kırmızı (Örnek no. 13), siyah-kırmızı (Örnek no. 31-37), kahverengi-bordo (Örnek no. 17) renkleridir.

Cilt süslemesinde çoğunlukla altın (Örnek no. 1-4-6-10-11-12-13-17-19-20-21-22-23-24-25-26-28-31-32-33-36-38-39) kullanılmasına rağmen diğer renklerde görülür. Altın-kırmızı (Örnek no. 5-8), altın-bordo (Örnek no. 15-29-34), altın-siyah (Örnek no. 7-27), altın-kahverengi (Örnek no. 37), altın-bordo-kahverengi (Örnek no. 35)'dir. Buna karşın sekiz eserin (Örnek no. 2-3-9-14-16-18-30-40) süslemesinde hiç renk kullanılmamıştır.

Malzeme bakımından dayanıklı olan ciltler ve cilt yapım aletlerinin asırlar boyunca kullanıldığı bilinmektedir. Çünkü klasik döneme ait bir yazma eserin kapaklarında mevcuttur. Ayrıca Raşit Efendi Kütüphanesindeki el yazmaların saray nakış hanelerinde mi yoksa diğer atölyelerde mi yapıldıklarına veya restore edildiklerine dair herhangi bir bilgi edinilememiştir.

Araştırma sırasında elde edilen bilgiler sonucunda ciltlemeyi yapan mücellitlerin isimlerine rastlanmamıştır. Ancak bazı kaynaklarda el yazması eserin müellifinin aynı zamanda eserin mücelliti de olduğu belirtilmiştir.

Bu sonuçlar doğrultusunda yaşayan bu el sanatlarının devam ettirilebilmesi için mesleki ve toplumsal kuruluşlara, eğitim kurumlarına ve özel kurumlara bir takım görevler düşmektedir. Öneriler aşağıda sunulmuştur:

Yapılan inceleme sonucunda müze ve kütüphanelerimizde bulunan kültürel geçmişimizle köprü kuran eserlerin, sağlıklı olarak yaşamalarını sağlamak, sonraki nesillere aktarabilmek için genel koruma bilincinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Önemli kültür varlıklarımız olan ciltler genel olarak deri ve kâğıttan oluşmaktadır. Organik yapıları dolayısıyla, yanlış kullanım, depolama, çevresel faktörler gibi sebeplerle zaman içinde çeşitli bozulmalar gösterirler. Tarihi belge niteliği taşıyan ciltlerin daha fazla yıpranmadan koruyabilmek için eserin dönem özelliklerini, yapım tekniğini, yapım aşamasında kullanılan malzemeleri, bozulmasına etki eden sebeplerin bilinmesi ve bu bilgiler doğrultusunda alınacak önlemlerin belirlenmesi gerekmektedir.

Bilimsel araştırma teknikleri ile araştırma, inceleme ve özelliklerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Bunların belgelenmesi ve arşivlenmesi önem taşımaktadır.

El Sanatlarımız alanında yapılacak olan bu çalışmaların, kültür hazinemizin yaşatılması için katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ağkurt, N. (2013). Amasya II. Beyazid il halk kütüphanesi'nde bulunan 1882 env. no'lu elyazması "divan'ın" kitap sanatları bakımından değerlendirilmesi. *Jasss International Journal of Social Science* 6(5), 1-14. 10 Ekim 2013 tarihinde <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1025> sayfasından erişilmiştir.
- Alpaslan, S. (2000). *Tasarım*. İstanbul: Ya-Pa.
- Arıtan, A. S. (1992). *Konya dışındaki müze ve kütüphanelerde bulunan Selçuklu ve Selçuklu üslubunu taşıyan cild kapakları*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Arıtan, A. S. (1993). "Ciltçilik", *Türk diyanet vakfı, İslâm ansiklopedisi*, 7, 551-557.
- Arıtan, A. S. (2002). Anadolu Selçuklu cilt sanatı. *Türkler*, 7, 933.
- Arıtan, A. S. (2008). *Karamanoğlu cilt sanatı*. Konya: Extra Dizayn Tasarım.
- Arıtan, A. S. (2010). Kur'an'la birlikte yaşayan güzel Türk cilt sanatı. *Diyanet Aylık Dergi*, (232), 21-25.
- Arıtan, A. S. (2010). Batı dünyasının Türk cild tarihine bakışı ve Türk cild san'atı'nın tarihi içindeki gelişimi. *İstem*, (15), 169-192.
- Arseven, C. E. (1984). *Türk sanatı*. İstanbul: Cem.
- Aslan, M. (2007). Kayserili Raşit Mehmet Efendi ve Divançesi. *Türkoloji Araştırmaları*, 2(3), 40- 58.
- Aslanapa, O. (1982), Osmanlı devri cilt sanatı. *Türkiyemiz*, 38, 12-17.
- Aslanapa, O. (1984). *Türk sanatı*. İstanbul: Kervan.

- Aslanapa, O. (1993). *Türk sanatı el kitabı*. İstanbul: İnkılap.
- Aslanapa, O. (1995). *Orta Asya'da cilt sanatı*. Ankara: Ayırbasım
- Ateş, H. (2010). *Kahramanmaraş, Gaziantep ve Kilis illerindeki yöresel ayakkabıların incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Barışta, H. Ö. (1988). *Türk el sanatları*. Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı.
- Başlangıç, S. (1984). *El sanatlarının dünü ve bugünü*. I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, İzmir.
- Bektaşoğlu, M. (2009). *Anadolu'da Türk İslam sanatı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Berkün, A., & Artan, M. E. (1999). İşlenmiş derinin histomorfolojisi ve bazı yapısal özellikleri ile kalite arasındaki ilişkiler. *İstanbul Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi* 25(2), 295-318.
- Binark, İ. (1975). *Eski kitapçılık sanatlarımız*. Ankara: Ayyıldız.
- Birol, A. İ. (2010). *Klasik devir Türk tezmini sanatlarında desen tasarımı çizim tekniği ve çeşitleri*. İstanbul: Kubbealti.
- Birol, A. İ., & Derman, Ç. (2011). *Türk tezmini san'atlarında motifler*. İstanbul: Kubbealti.
- Bora, S. (2012). *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü'nden seçilen kitaplara ait deri ciltlerin nitelik ve problemlerin belirlenmesi ve genel koruma önerileri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Budak, A. (2009). *Konya Mevlana müzesi ihtisas kütüphanesi'ndeki XV-XVI. yüzyıl kitap kapakları*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Büyükyazıcı, M. (2007). *Trabzon ilinde altın ve gümüş işlemeciliği*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Can, Y., & Gün, R. (2012). *İslam sanatına giriş*. İstanbul: Dem

- Coşkun, B. (2004). *Klasik Türk kitap kapaklarının süsleme özellikleri ve katı' sanatının bunlar içindeki yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cunbur, M. (1969). Kayseri'de Raşid Efendi Kütüphanesi ve vakfiyesi. *Vakıflar Dergisi*, 8,185-197.
- Çığ, K. (1971). *Türk kitap kapları*. İstanbul: Doğan Kardeş.
- Çığ, K. (2011). *Topkapı Sarayı ve Türk-İslam sanatları*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Çiçek, R. (2010). *Ankara ili merkezinde üretilen deri çantaların incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dağtaş, L. (2007). *Anadolu'da dericilik*. İstanbul: Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri.
- Demirağ, S. A. (2007). *Ankara etnografya müzesindeki beş kur'an-ı kerimin tezhip süsleme özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Derman, U. (2012). İslam sanatları tarihi. Muhittin Serin (Ed.), *Cilt ve ebru sanatı içinde* (s. 149-169). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Diyarbakirli, N. (1972). *Hun sanatı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları.
- Dülger, F. (2008). *Süleymaniye kütüphanesi Ayasofya yazmaları cild örnekleri*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ecer, V. (1979). Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi'nde peygamberimizin hayatı ile ilgili Türkçe yazmalar. *İslam Medeniyeti Mecmuası*, 5(2), 83-97. 12 Mart 2014 tarihinde <http://ktp.isam.org.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Erkan, M. (1994). *Osmanlı dönemi el yazması deri cilt kitap süsleme örnekleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gökçesu, Z. (2002). *Deri teknikleri*. Ankara: Yapa.
- Güleç, A. (2007). *Topkapı Sarayı kütüphanesindeki seçilmiş klasik şemse cilt kapakları*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Güler, M. (1994). Kösele ve Köseleden Yapılan Dekoratif Ürünler. *Kültür ve Sanat Dergisi*, (23), 52-53.
- Güler, M. (1995). Türk dericilik sanayi ve Beykoz fabrikası. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, (3), 71-75.
- Güler, M. (2008, Nisan). *Türk tarihinde derinin el sanatlarında kullanımı ve bazı deri yüzey süsleme teknikleri*. I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Güler, M. (2008, Nisan). *Dericiliğin tarihsel gelişimi ve katı' tekniği ile üretilen bazı ürünler*. I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Harmancıoğlu, M., & Dikmelik, Y. (1993). *Ham deri yapısı, bileşimi, özellikleri*. İzmir: Sepici Şirketler Topluluğu Kültür Hizmeti, Özen Ofset.
- Hüdür, F. (2014). *Deri cilt yapım analizi fotoğrafları*. <http://www.facebook.com/fatih.hundur?fref=ts> adresinden, 07 Kasım 2014 tarihinde alınmıştır.
- Hülagü, M. E. (2002). Kayseri'de sahtiyan üretimi. *Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13), 1-18.
- Işık, N. O., Koizhaiganova, M., & Cireli, İ. (2013). Kültürümüzün vazgeçilmezi deri. *Akademik Bakış Dergisi*, (23), 1-9, 17 Mart 2014 tarihinde <http://www.akademikbakis.org> sayfasından erişilmiştir.
- İnay, Ö. (2006). *Türk İslam kitap sanatında lake cilt tasarımları*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kahveci, M. (1998). 21. yüzyıla girerken geleneksel Türk el sanatları. *Folkloristik*, 1, 387-397. 11 Mart 2014 tarihinde http://turlokoji.cu.edu.tr/HALKBILIM/mucellakahveci.21.yuzyila%20girerkengelen.eksel_turk_el_sanatlari.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Kalaycı, S. (2013). *(İsmek) İstanbul büyükşehir belediyesi sanat ve meslek eğitimi kurslarında verilen ciltleme dersinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Kanbay, H. (1993). Derinin öyküsü. *Art Dekor Aylık Sanat ve Dekor Dergisi*, 7, 82-88.
- Karabulut, A. R. (2009). Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi Tarihçesi, Kayseri: Mektebe.
- Karadağ, H. (1992). *Kayseri’de kitap ve kütüphane*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Katlı, T. (1998). *İç Anadolu bölgesi etnografya müzelerinde bulunan deri ürünlerin süsleme ve kompozisyon özellikleri üzerine bir araştırma*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Keskiner, C. (1987). *Türk el sanatları düzen motifleri*. İstanbul: Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları.
- Keskiner, C. (2011). *Türk süsleme sanatlarında stilize çiçekler Hatai*. İstanbul: İlke Yayın Basım.
- Kılıçkan, H. (2004). *Tarih boyunca bezeme sanatı ve örnekleri*. İstanbul: İnkılap.
- Köksal, M. (2007). *Ahilik kültürünün dünü ve bugünü*. Ankara: Kırşehir Belediyesi, Eğitim Kültür Daire Başkanlığı Yayınları.
- Köprübaşı, G. (2014). *Deri sanatında kullanılan yüzey süsleme teknikleri fotoğrafları*. 12 Kasım 2014 tarihinde <http://www.facebook.com/guzin.nursac?fref=ts> sayfasından erişilmiştir.
- Küçük, M. (2008). *Tire Necip Paşa kütüphanesindeki, Necip Paşa Vakfına ait el yazma eserlerin çarkuşe, yekşah ve zilbahar cilt kapağı özelliklerine göre katologlanması*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Küçükerman, Ö. (1998). *Sanayi ve tasarım yarışında bir imparatorluk iki saray Topkapı ve Dolmabahçe*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Maraşlı, S. (2005). *Amasya II. Beyazid il halk kütüphanesi’ndeki XV. ve XVI. yüzyıl ciltleri*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Mavili, G. (2002). *Süleymaniye kütüphanesi’ndeki 13. ve 14. yy’lara ait cilt sanatı örnekleri*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Mesara, G. (1998). *Türk sanatında ince kağıt oymacılığı*. Ankara: Minpa Yayınevi.

- Mete, D. (2008). *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı döner sermaye işletmesi merkezi dösım Ankara merkez mağazasında satışa sunulan deri ürünlerin dekoratif sanatlar açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Mülayım, S. (1995). *Sanata giriş*. Ankara: Bilim Teknik Yayınevi.
- Nas, E. (2005). *Günümüz Konya’ında yaşayan bazı sanatlar, ağaç işleri, toprak işleri, taş işleri, tespihçilik, kitap sanatları*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Odabaş, H. (2011). Osmanlı yazma eserleri ve Türkiye’de yazma eser kütüphaneciliği. *Bilig*, (56), 143-164.
- Öncü, C. (1968). *Mezbaha mahsulleri teknolojisi I dericilik temel bilgileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Özbek, Y. (2005). *Raşit Efendi Kütüphanesindeki kitap kapları*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayını.
- Özbek, Y., & Arslan, C. (2008). *Kayseri taşınmaz kültür varlıkları envanteri*. Ankara: Aydoğdu Ofset
- Özcan, Y. (1990). *Türk kitap sanatında şemse motifi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı.
- Özdemir, M. (2004). *Geçmişte ve günümüzde el sanatları çerçevesinde üretilen deri ürünleri üzerinde bir araştırma*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, M. (2007). Türk kültüründe dericilik sanatı. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, (20), 66-82.
- Özdemir, M., & Kayabaşı, N. (2007). *Geçmişten günümüze dericilik*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Özdemir, M., & Yetim, F. (1997). *Günümüz ekonomisinde geleneksel el sanatlarının yeri ve önemi*. Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlı İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri. Ankara: Ürün.

- Özen, M. E. (1998). *Türk cilt sanatı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özkan, S. G. (2010). Geleneksel Türk kitap sanatları bugünün ustaları 2010. Mehmet Turgut Doğan (Ed.), *Klasik Türk cilt sanatı içinde* (s. 12-16). İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.
- Özkeçeci İ., & Özkeçeci Ş. B. (2014). *Türk sanatında tezhip*. İstanbul: Yazı Gen Yayıncılık
- Öztürk, İ. (1998). *Geleneksel Türk el sanatlarına giriş*. Ankara: Ürün Yayınlar.
- Sakaoğlu, N., & Akbayar, N. (2002). *Derinin Anadolu'da bin yıllık öyküsü*. İstanbul: Creaative.
- Sakin, N. (2012). Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'ndeki Ebru Örnekleri. *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(21) ,430-442.
- Tanımdı, Z. (1993). *Başlangıcından bugüne Türk sanatı*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tanımdı, Z. (2004). Kitap ve cildi. *Osmanlı Uygarlığı*, 2, 841-863.
- Tekin, Z. (1992). *Tanzimat dönemine kadar Osmanlı İstanbul'unda dericilik*. Doktora Tezi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Toptaş, A. (1993). *Deri teknolojisi*. İstanbul: Dericilik Araştırma Geliştirme ve Eğitim Merkezi
- Yelmen, H. (2005). *Türk dericiliği 2400 yaşında, derimod*, İstanbul: Kesişim Yayıncılık ve İletişim Hizmetleri.
- Yıldız, N. (1993). *Eski çağda deri kullanımı ve teknolojisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Yıldız, N. (2000). *Eskiçağda yazı malzemeleri ve kitabın oluşumu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Züber, H. (1982). *Türk süsleme sanatı*. Ankara: T.C. İş Bankası Kültür Yayınları.

<http://www.kayseritb.org.tr> adresinden 18 Ekim 2013 tarihinde alınmıştır.

<http://www.kayserikulturturizm.gov.tr/TR,54966/cografi-yapisi.html>. adresinden 19 Ekim 2013 tarihinde alınmıştır.

<http://www.ktsv.com.tr/sanat/8-> adresinden 21 Ekim 2013 tarihinde alınmıştır.

<http://www.iyckonya.org.tr> adresinden 08 Kasım 2013 tarihinde alınmıştır.

<http://www.yazmakutup.gov.tr>. adresinden 05 Kasım 2013 tarihinde alınmıştır.

<http://www.kayseri.bel.tr/web2/uploads/eDergiler/kay-tas-kul-var-env> adresinden 13 Şubat 2014 tarihinde alınmıştır.

<http://www.kayseri.bel.tr/web2/uploads/eDergiler/kayseri/> adresinden 13 Şubat 2014 tarihinde alınmıştır.

<http://www.kayseri.bel.tr/web2/uploads/eDergiler/kayseri-ansiklopedisi-cilt1> adresinden 13 Şubat 2014 tarihinde alınmıştır.

<http://www.kayseriden.biz/icerik.asp?ICID=72> adresinden 14 Şubat 2014 tarihinde alınmıştır.

http://www.kayserikent.com/list/list.asp?ktgr_id=636 adresinden 14 Şubat 2014 tarihinde alınmıştır.

<http://www.eprints.rclis.org> adresinden 12 Mart 2014 tarihinde alınmıştır.

<http://www.antikalar.com/v2/konu/konu0702.asp> adresinden 01 Eylül 2014 tarihinde alınmıştır.

EKLER

EK 1. Bilgi Formları

Örnek Numarası: 1

Eserin Adı: El-Camiu's-Sahih

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 146

Konusu: Hadis

Ölçüleri: 375x260 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 1b-146b

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Buhârî, Ebû Abdillâh M.b. İsmail (194-256 Hicri)

Cilt eşidi: Alttan ayırma Şemse

Cilte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Cilte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Cilte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif

Cilt Rengi: Kahverengi

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

Kompozisyon: 1408 yılında M. b. Őükri tarafından istinsah edilmiştir. Kapaklar üç sıra cetvel ile erevelenmişt ve bir sırada altınlı zencirek vardır.

Kapak bezemesini oluşturan Şemse alttan ayırma tarzında yapılmıştır. Dendanlı ve oval formdaki Şemsenin yüzey süslemesinde; Őemseyi kuştatan hatai motifinden çıkan hançer yaprakları ve penç bulunur. Bu kuştanın içinde ise kıvrım dalların üzerinde hatai, penç ve yaprak motifleri vardır.

Salbek tepelik formunda olup hançer ve penç motifi ile çerçevelenmiştir. Bu çerçevenin içinde hatai bezemesi kullanılmıştır.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 2

Eserin Adı: Unvân-ı Din

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 299

Konusu: Şafîî Fıkıh

Ölçüleri: 253x160 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 303

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Bilinmiyor

Cilt Çeşidi: Soğuk şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, bulut motifi, geometrik motif

Cilt Rengi: Bordo

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Renk kullanılmamış

Kompozisyon: Eser 1410 yılında Alî b. Rzbiĥn b. Alî Ahmed tarafından istinsah edilmiştir. Kapaklar ve mikleb; cetvel ile çerçevelenmiştir.

Köşebent düzenlemesi cetvel ile kesifen düz çizginin oluşturduğu üçgen formundadır.

şemse oval formda olup, dendanlıdır. Bezemesinde; bulut, helezonlar üzerinde hatai, penç ve yaprak motifleri görülür.

Mikleb şemsesi de oval formda ve dendanlıdır. Süslemesinde bulut, hatai, penç ve yaprak motifleri kullanılmıştır.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 3

Eserin Adı: Divan

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 1274

Konusu: Edebiyat

Ölçüleri: 170x120 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 193

Ketebesı (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Yemînüddîn Ebû'l-Hasan Emîr Hüsrev b. Emîr Seyfüddîn Mahmud ed-Dehlevî
(651-725 Hicri)

Cilt Çeşidi: Soğuk şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Geometrik motif, bitkisel motif

Cilt Rengi: Kahverengi

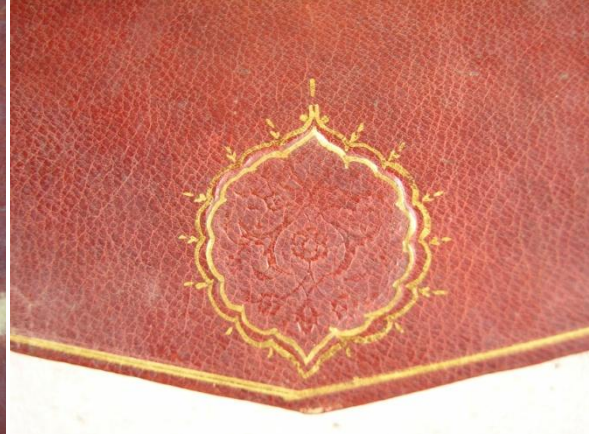
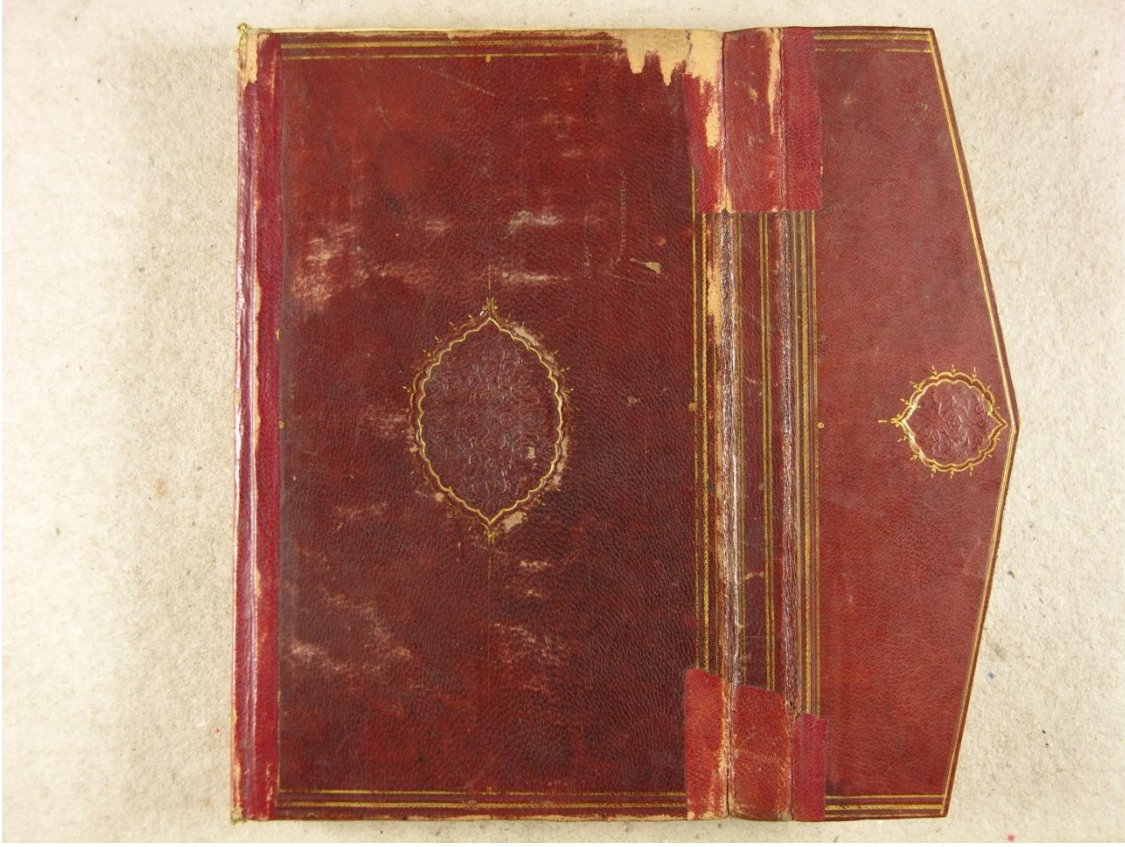
Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Renk kullanılmamış

Kompozisyon: 1432 yılında istinsah edilmiş olan eserin kapaklarının kenarı kırmızı deriyle tamir edilmiştir.

İki sıra cetvel bulunan kapaklarda köşebent olarak düz çizgi ile kesişmiş üçgen yüzeyler oluşturmuştur.

Şemse oval formda olup, dendanlıdır. Süslemesinde kıvrım dallar üzerinde hatai, penç, hançer yaprak motifleri görülür.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 4

Eserin Adı: Hâşiye ale'l-Mutavvel

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 1009

Konusu: Edebiyat

Ölçüleri: 238x145 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 204

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Semerkandî, Ebü'l-Kâsım b. Ebi Bekri'l-Leysî

Cilt Çeşidi: Soğuk şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, rumî motifi

Cilt Rengi: Kahverengi

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

Kompozisyon: 1487 yılında istinsah edilen eserin, kırmızı renk deri ile sırt ve sertab kısımlarında tamirat görülür. Kitap kapakları iki sıra cetvel ve bir sıra zencirek ile çerçevelenmiştir. Kapak kenarlarının orta kısımları gülçe motifi ile süslenmiştir.

Şemse oval formda olup dendanlıdır. Helezonların taşıdığı rumî, hatai, penç ve hançer yaprakları hâkimdir. Şemse tahrirli ve tığlıdır.

Mikleb de oval formda ve dendanlıdır. Yüzey süslemesinde şemsede kullanılan motifler görülür. Mikleb konturları tahrirli ve tığlarla hareketlendirilmiştir.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 5

Eserin Adı: Nefehâtü'l-Üns min Hazarâti'l Kuds

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 1105

Konusu: Tasavvuf

Ölçüleri: 215x135 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 389

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Câmî, Nûrüdîn Abdurrahmân b. Ahmed (817-898 Hicri)

Cilt Çeşidi: Gömme şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, bulut motifi

Cilt Rengi: Siyah

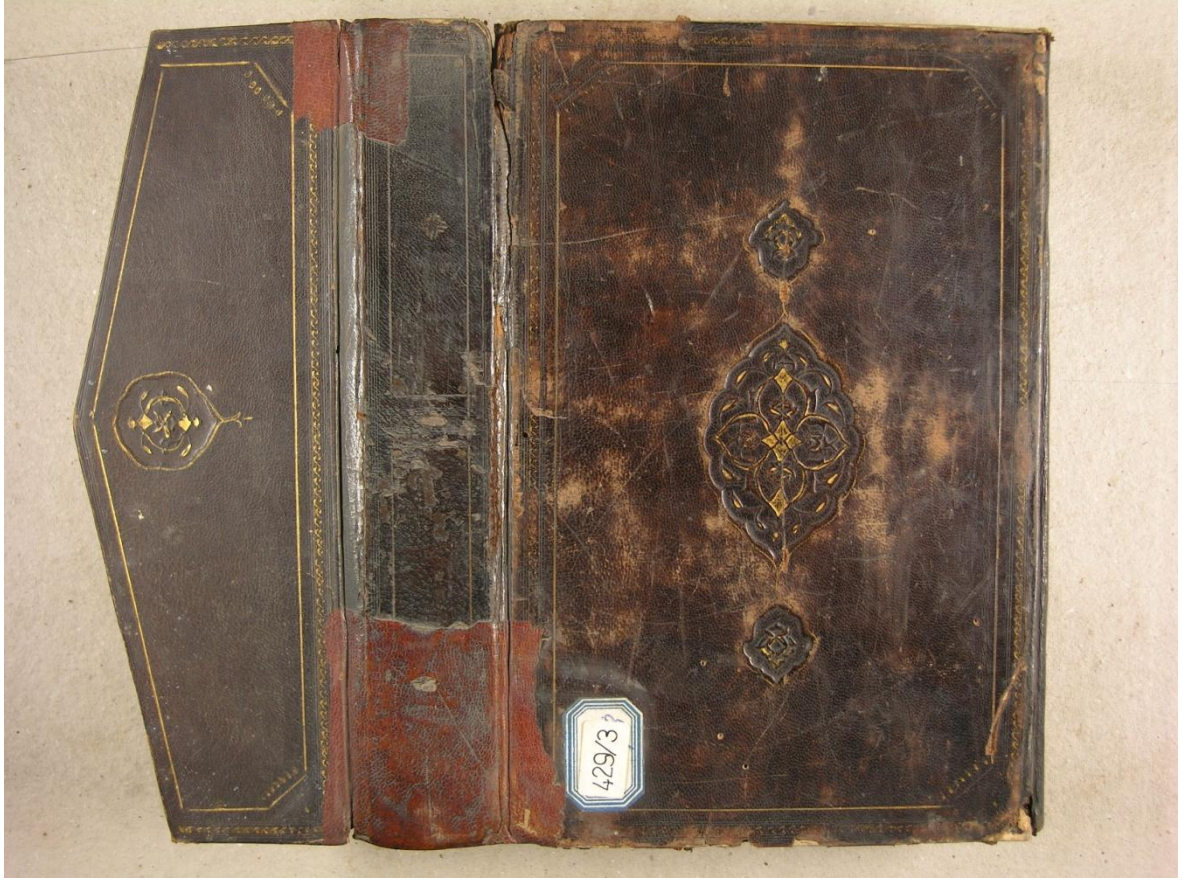
Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın, kırmızı

Kompozisyon: Ali el-Kâtîp tarafından 1495 yılında istinsah edilen eser üç sıra cetvel ve kalın bir zencirek ile çerçevelemiştir.

Kapaklar salbekli, dendanlı ve oval formda şemse ile süslenmiştir. Şemse yüzeyinde; bulut, helezon, penç ve yaprak motifleri kullanılmıştır. Şemse tahrirlenmiş ve tığlarla hareketlendirilmiştir.

Salbek ve mikleb gülçe motifleri ile oluşturulmuştur.

EK1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 6

Eserin Adı: El-Fetâve't-Tâtarhâniyye

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 429-3

Konusu: Fıkıh

Ölçüleri: 270x178 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 2+243

Ketebesı (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: İbni Alâ, Alim b. Alâ el-Hanefi (ölüm Hicri 286)

Cilt Çeşidi: Üstten ayırma şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, rumî motifi

Cilt Rengi: Kahverengi

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

Kompozisyon: 1498 yılında istinsah edilmiştir. Kapak kenarlarında üç sıra cetvel ve zencirek vardır. Klasik anlamda köşebent bezemesi yoktur. Mikleb ve kapakların köşeleri düz çizgi ile kesişmiş, üçgen yüzeyler meydana getirmiştir.

Kapaklar salbekli, dendanlı ve oval formda şemse ile süslenmiştir. Şemse; hatai, rumî, palmet ve yaprak motiflerinden oluşur. Şemse içten ve dıştan tahrirlenmiştir.

Salbek tepelik formunda ve yüzeyinde hatai motifi kullanılmıştır.

Mikleb oval formda ve dendanlıdır. Kıvrım dallar üzerinde rumî, hatai ve yaprak bezemesi görülür.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 7

Eserin Adı: Mesâbîhu's-Sünne

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 155

Konusu: Hadis

Ölçüleri: 269x172 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 5+330

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Bağavî, Muhyi's-Sünne Huseyn b. Mes'ûd el-Ferrâ eş-Şatîf (ölüm 516)

Cilt Çeşidi: Yekşah şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Kakma tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, rumî motifi

Cilt Rengi: Kırmızı

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın, siyah

Kompozisyon: 1508 yılında istinsah edilmiştir. Kitap kapakları dört sıra cetvel ve üç sıra zencirek ile çerçevelenmiştir. Zencirek zemininde siyah renk, süslemesinde altın kullanılmıştır.

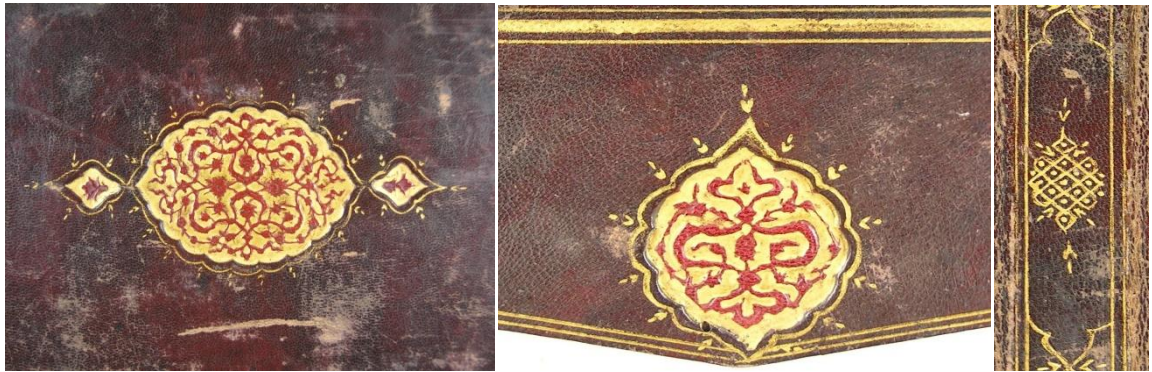
Kapak köşe ve kenar ortalarında gülçe motifi vardır.

Şemse dendanlı ve dikdörtgen biçimli olup, salbeklidir. Şemse bezemeleri altın sürülerek oluşturulmuştur. Şemse yüzeyinde helezon, palmet, rumî ve gülçe bezemesi görülür.

Salbek ve mikleb tepelik formunda olup şemse yüzey süslemesinde kullanılan motiflerden oluşur. Şemse, salbek ve mikleb tahrirli, tığlı ve gülçe motifleri ile süslenmiştir.

Sertab yüzeyi tadilat gördüğü için görülen kısımda; biri tam, ikisi ½ oranında kartuş vardır. Kartuş içinde palmet ve gülçe motifi görülmektedir. Kartuşlar arasında gülçe ve yaprak motifi ile bezenmiştir.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 8

Eserin Adı: Zahiratü'l-Ukbâ fi ŞerhiSadri'ş-Şerîa-ti'l-Uzmâ

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 266

Konusu: Fıkıh

Ölçüleri: 240x140 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 271

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Ahî Çelebî, Yûsuf b. Cüneyd et-Tokâ-dî el-Hanefî (Ölüm, 902 Hicri)

Cilt Çeşidi: Gömme şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, bulut motifi

Cilt Rengi: Siyah

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın, kırmızı

Kompozisyon: 1509 yılında istinsah edilmiştir. Kapaklar cetvel ve zencirek ile çerçevelenmiştir.

Kapak merkezinde dandanlı, salbekli şemse dikkati çeker. Şemse yüzeyinde, helezon, hatai, penç, yaprak ve bulut motifleri hâkimdir. Motifler kırmızı renk ile boyanmıştır. Şemse etrafı tahrirlenmiş ve tığlarla hareketlenmiştir.

Salbek tepelik formunda olup süslemesinde hatai motifi kullanılmıştır. Salbek tahrirli ve tığlıdır.

Mikleb şemsesi kapak şemsesi kompozisyonu ile aynıdır.

Eserin dikdörtgen şeklinde üç kartuşa ayrılan sertab yüzeyinde; altın ile yapılmış baklava dilimi, küçük noktalar ve tığlar dikkati çeker.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 9

Eserin Adı: Hâşiye ale'l-Fevâidi'z-Ziyâiyye

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 746

Konusu: Nahiv

Ölçüleri: 185x130 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 160

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Abdü'l-Gâfûr b. en-Nahvî

Cilt Çeşidi: Soğuk şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif

Cilt Rengi: Kahverengi

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Renk kullanılmamış

Kompozisyon: Süleymân b. Ahmed b. M. el-Acmâvî tarafından 1553 yılında istinsah edilmiştir. Eserin sırt ve sertab kısmı kırmızı renk deri ile tadilat görmüştür. Kitabın mikleb ve kapakları cetvel ile çerçevenmiştir.

Köşebentsiz olarak tasarlanan kapaklar da şemse oval biçimli olup dendanlıdır. Şemse yüzeyinde hatai, penç, hançer yaprakları ve kıvrım dalların oluşturduğu bezeme görülür.

Salbek tepelik formundadır. Salbek ucundan ve şemse kenar ortasından çıkan düz bir çizgi cetvele kadar uzanmaktadır. Bu düz çizginin ucunda yine tepelik formu bulunmaktadır.

Mikleb şemsesi oval formu ve dendanlıdır. Kıvrım dallar, yaprak, gonca ve bulut motifi ile süslenmiştir.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 10

Eserin Adı: Kenzü'l-Maâni fî Şerhi Hırzi'l-Emânî

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 1200

Konusu: Kıraat

Ölçüleri: 210x148 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 215

Ketebesı (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Şu'le, M. b. Ahmed el-Mûsılî (ölüm Hicri 656)

Cilt Çeşidi: Alttan ayırma şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, geometrik motif

Cilt Rengi: Kahverengi

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

Kompozisyon: 1554 yılında istinsah edilmiştir. Kapak kenarı ve sırt kısmı tadilat görmüştür. Kitap kapakları iki sıra cetvel ve bir sıra zencirek ile çerçevelemiştir. Köşebent düzenlemesinin olmadığı kapaklarda cetvellerin düz çizgi ile kesişmesinden, üçgen yüzeyler meydana gelmiştir.

Kapak merkezinde yer alan şemse dandanlı ve oval formdadır. Şemse yüzeyinde helezon, hatai, penç, hançer yaprak motifi vardır. Şemse kenarları tahrirlenmiş, tığlarla hareketlendirilmiştir. Şemse ile salbek arasında düğüm motifi görülür.

Salbek tepelik formunda olup, hatai motifi ile süslenmiştir. Salbek tahrirli ve tığlıdır.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 11

Eserin Adı: Keşfü'l-Esrâr ammâ Hafâ an Fehmi'l-Efkâr

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 444

Konusu: Mev'iza

Ölçüleri: 185x114 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 1b-73b

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Ahmed b. İmâd eş-Şâfiî (ölüm 808 Hicri)

Cilt Çeşidi: Üstten ayırma şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, rumî motifi

Cilt Rengi: Kahverengi

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

Kompozisyon: 1554 yılında istinsah edilmiş olan eser üç sıra cetvel ile çerçeveslenmiştir. Dendanlı ve oval biçimde salbeksiz şemseler görülür. Yüzey süslemesinde kıvrım dal, penç, hatai, gonca ve hançer yapraklardan oluşan bitkisel motifler dikkati çeker. Motifler altın ile bezenmiştir. Şemse tahrirlidir.

Mikleb oval formda olup; rumî, penç ve yaprak motifleri ile süslenmiştir. Mikleb de tahrirlidir.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 12

Eserin Adı: Bahru'l-Maârif

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 608

Konusu: Edebiyat

Ölçüleri: 213x140 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 144

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Sürûrî, Muslihu'd-Din Mustafa b. Şaban Gelibolulu (897-969 Hicri)

Cilt Çeşidi: Soğuk şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, geometrik motif

Cilt Rengi: Bordo

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

Kompozisyon: 1555 tarihinde istinsah edilen eserin sırt, sertab ve kenarları tadilat görmüştür. Kitap kapağı iki sıra cetvel, bir sıra zencirekle çerçevelemiştir.

Kapaklar dendanlı ve oval formda şemseyle süslenmiştir. Şemse yüzeyi, helezonlar üzerinde penç, hatai ve hançer yapraklarından oluşmuştur.

Salbek tepelik formda olup hatai motifi ile bezenmiştir. Salbek ve şemsenin iç ve dış konturları altın ile tahrirlenmiştir.

Mikleb de tepelik formunda olup; kıvrım dal, penç, yarı üsluplaşmış çiçek ve hançer yaprakları vardır. Mikleb konturlarında içten ve dıştan tahrirlenmiştir.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 13

Eserin Adı: Nezilü't-Tenzîl

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 35

Konusu: Tefsir

Ölçüleri: 297x155mm

Varak (yaprak) Sayısı: 421

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Münşî, Bedrû'd-Din M. b. Mahmûd el-Akhisârî (ölüm 1001 Hicri)

Cilt Çeşidi: Mülevven şemse, mülemma şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif

Cilt Rengi: Kahverengi, kırmızı

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

Kompozisyon: Seyyid, Hâfız Huseyn Hamdi b. Seyyid Hasan tarafından 1679 yılında istinsah edilmiştir. Kitabın kapağı cetvel ve zencirek ile çerçevelemiştir. Kapak köşelerinde ve kenar ortalarında gülçe motifi vardır.

Şemse oval formunda, dandanlı ve salbeklidir. Şemse zemininde kırmızı deri kullanılmıştır. Mülevven şemse uygulanmıştır. Şemse kıvrım dal, hançer yaprak, penç ve goncadan meydana gelen bitkisel kompozisyonla bezenmiştir. Mülemma şemse tarzında süslenmiştir. Şemsenin etrafı tahrirli olup, dandanlar tığlarla hareketlendirilmiştir.

Salbek tepelik şeklindedir ve hatai motifi yer alır. Salbek tahrirli, tığlı ve gülçe motifi kullanılmıştır.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 14

Eserin Adı: Külliyyât-ı Sâdî Şirâzî

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 244

Konusu: Fıkıh

Ölçüleri: 210x140 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 120b-133b

Ketebesı (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Birgivî, M. b. Pîr Ali (926-981 Hicri)

Cilt Çeşidi: Soğuk şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, rumî motifi

Cilt Rengi: Siyah

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Renk kullanılmamış

Kompozisyon: Süleymân b. Süleymân tarafından 1683 yılında istinsah edilmiş olan eserin kapak kenarları siyah renk deri ile tamirat gördüğü için cetvel ya da zencirek olup olmadığı bilinmemektedir.

Köşebent helezon üzerinde hatai, penç ve yapraklardan oluşur.

Şemse dendanlı ve oval biçimindedir. Yüzey süslemesinde hatai, gonca, kıvrım dal, yaprak ve rumî motifi vardır.

Mikleb oval formundadır. Kapak şemsesinde görülen kompozisyon ile süslenmiştir.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 15

Eserin Adı: En-Nihâye fî Garibi'l-Hadîs ve'l Eser

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 132

Konusu: Hadis

Ölçüleri: 325x208 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 346

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: İbn Esîr, Mecdü'd-Din Mübarek b. M. el- Cezerî (544-606 Hicri)

Cilt Çeşidi: Gömme şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif

Cilt Rengi: Kahverengi

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın, bordo

Kompozisyon: 1684 yılında istinsah edilmiş olan eser de kapak yüzeyi ve mikleb, zencirek ve cetvel ile çerçevetlenmiştir. Kapak köşelerinde bir, kapak kenar ortalarında üç gülçe motifi görülür.

Kapak yüzeyi oval formda ve dendanlı şemse ile süslenmiştir. şemse yüzeyinde, gonca, penç, yaprak ve kıvrım dallar hâkimdir. Motifler bordo renk, zemin altındır. şemse tahrir ve tığlarla hareketlendirilmiştir.

şemse salbek'e gülçe motifi ile bağlanmıştır. Tepelik biçiminde olan salbek; hatai motifi ile bezenmiş, bordo renk ile boyanmıştır. Salbekte tahrir, tığ ve gülçe motifi vardır.

Mikleb oval biçimindedir. Kıvrım dal üzerinde penç, gonca ve yaprak motifi kullanılmıştır. Motifler bordo renk ile renklendirilmiştir. Mikleb tahrirli ve tığlıdır.

Sertab, gülçe motifinin oluşturduğu çiçek formdur.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 16

Eserin Adı: İşârâtü'l-Merâm min İlbârâti'l-İmam

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 491

Konusu: Akaid

Ölçüleri: 230x135 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 157

Ketebes (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Beyâzî Zâde, Ahmed b. Hısâmü'd-Dîn Hasan b.Şeyh Sinân el- Beyâzî

(1044-1097 Hicri)

Cilt eşidi: Soğuk şemse

Cilte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Cilte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniğı

Cilte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, rumî motifi

Cilt Rengi: Siyah

Cilt Süslemede Kullanılan Renkler: Renk kullanılmamış

Kompozisyon: 1685 yılında istinsah edilmiştir. Kitap kapakları ve mikleb iki sıra cetvel, bir sıra zencirek ile çerçevenmiştir.

Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklar da merkezde dandanlı, oval formunda şemse bulunmaktadır. Şemse yüzeyinde kıvrım dalların taşıdığı rumî ve palmet motifi görülmektedir.

Mikleb oval biçimindedir. Helezon, penç ve yaprak motifleri kullanılmıştır.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 17

Eserin Adı: Er-Rehsu ve'l-Vaks li Müstehlili'r-Raks

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 1087

Konusu: Mev'iza

Ölçüleri: 200x130 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 190b-196b

Ketebesı (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Halebî, İbrâhim b. M. (ölüm 956 Hicri)

Cilt Çeşidi: Mülevven şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, bulut motifi

Cilt Rengi: Kahverengi, bordo

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

Kompozisyon: M. b. Ahmed el-Edirnevî tarafından 1685 yılında istinsah edilmiştir. Kapaklar zencirek ve cetvelle çerçevenlenmiştir. Kapakta köşebent düzenlemesi yoktur. Kapak kenar ortalarında gülçe motifi kullanılmıştır.

Salbeksiz, dandanlı ve dikdörtgen formda şemse süslemesi bulunan kapaklarda, yüzey süslemesi; bulut, penç, hatai, kıvrım dal ve yapraklardan oluşur. şemse tahrirli, tığlı ve gülçe motifi ile hareketlendirilmiştir.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 18

Eserin Adı: Şümûsü'l-Fikeri'l-Münkezeti mim Zulümâtî'l-Cebri ve'l-Kader

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 529

Konusu: Akâid

Ölçüleri: 205x128 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 17b-19a

Ketebesı (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: İbni Arabî, Muhyiddin M. b. Ali (560-638 Hicri)

Cilt Çeşidi: Soğuk şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, rumî motifi, geometrik motif

Cilt Rengi: Siyah

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Renk kullanılmamış

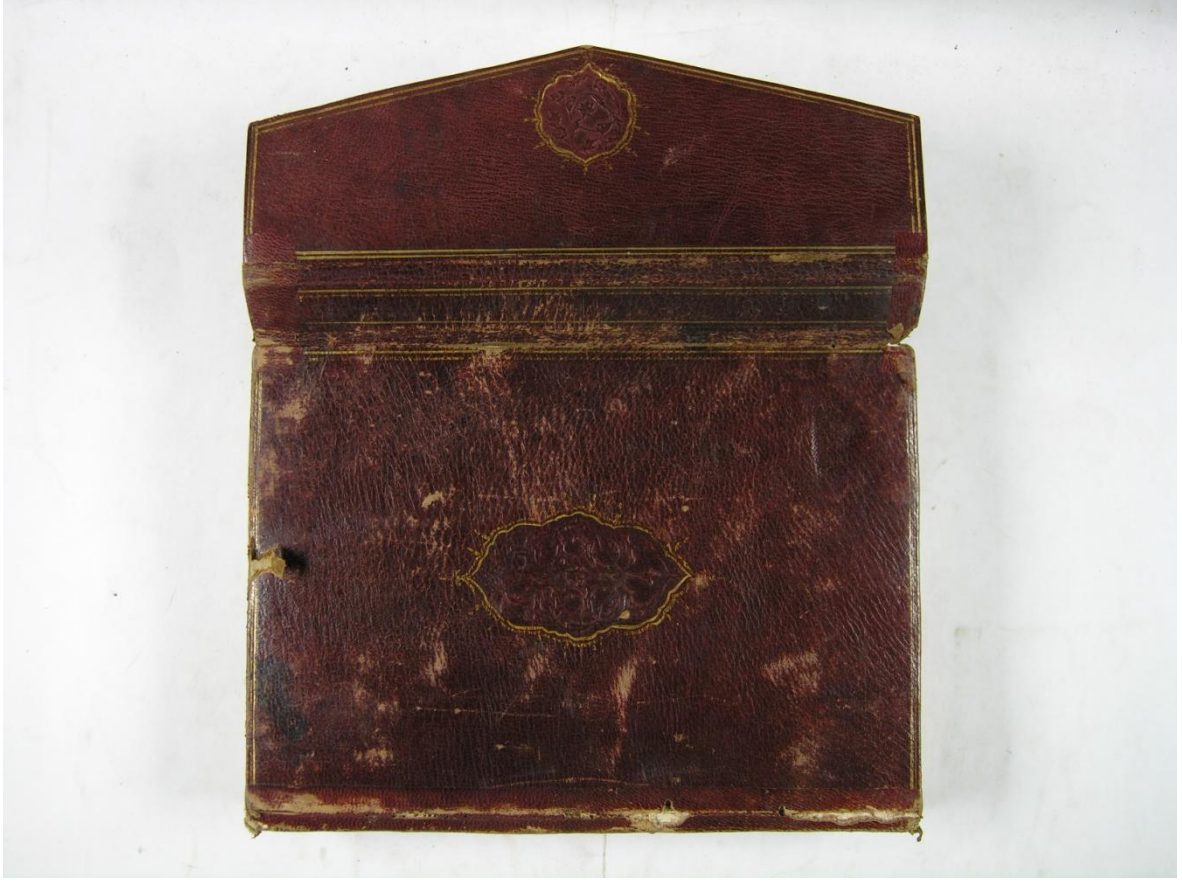
Kompozisyon: 1690 yılında istinsah edilmiş olan eserin kapak sırt ve sertabında kırmızı deri ile yapılmış tadilat göze çarpar. Kapak ve mikleb cetvel ile çerçevelemiştir. Köşelerde cetveller düz bir çizgi ile keşismiş ve üçgen yüzeyler ortaya çıkmıştır.

Kapak yüzeyi dikdörtgen biçiminde şemse ile süslenmiştir. Bezemede kıvrım dallar üzerinde hatai, gonca, yaprak ve rumî motifleri yer alır.

Mikleb de oval formda olup, kapak şemsesinde kullanılan motifler görülür.

Sertab üç gülçe motifinin üst üste gelmesiyle oluşmuştur.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 19

Eserin Adı: Şerhu Akâidi'l-Azudiyye

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 465

Konusu: Akâid

Ölçüleri: 202x140 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 1b-70a

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Devvânî, Celâlüddin M. b. Es'ad es-Siddîkî (ölüm 908 Hicri)

Cilt çeşidi: Soğuk şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, rumî motifi

Cilt Rengi: Kahverengi

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

Kompozisyon: 1699 yılında Yusuf b. Ali tarafından istinsah edilmiştir. Kapaklar iki sıra cetvel ile çerçevelenmiştir. Köşebent ve salbeksiz olan şemse dendanlı ve dikdörtgendir. Şemse yüzeyi palmet, rumî ve kıvrım dallarla bezelidir. Şemse tahrirlenmiş, dendanlar tığlarla hareketlenmiştir.

Eserin miklebi kapaktan farklı bir düzenlemeye sahiptir. Oval formunda, helezon üzerinde penç, hatai, hançer yapraklar görülür. Mikleb tahrirli ve tığlıdır.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 20

Eserin Adı: Elfiyyetü İbn Mâlik

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 11197

Konusu: Nahiv

Ölçüleri: 200x145 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 160

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: İbn Mâlik, Cemâlû'd-Dîn M. b. Abdullah en-Nahvi (600-672 Hicri)

Cilt Çeşidi: Altan ayırma şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif

Cilt Rengi: Bordo

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

Kompozisyon: 1699 yılında Celîl b. Halgullâh Muhammed Huseyn tarafından istinsah edilmiştir. Kapak ve mikleb iki sıra cetvel ve zencirek ile çerçevelemiştir.

Şemse oval ve dandanlı biçiminde düzenlenmiştir. Helezon üzerinde yarı üsluplaşmış çiçek, penç ve hançer yaprakları görülür. Zemin altındır. Şemse tahrirli ve tığlıdır.

Salbek tepelik formunda, yarı üsluplaşmış çiçek ile bezenmiştir.

Mikleb oval formunda, kıvrım dal üzerinde penç ve hançer yaprakları ile bezenmiştir.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 21

Eserin Adı: El-Hadîkatü'n-Nediyye Şerhu't-Tarîkati-l-Muhammediye

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 308

Konusu: Mev'iza

Ölçüleri: 270x172 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 309

Ketebesı (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Nâbülsî, Şeyh Abdü'l-Ġânî b. İsmâîl el-Hanefî (1050-1143 Hicri)

Cilt Çeşidi: Gömme şemse, alttan ayırma şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, bulut motifi

Cilt Rengi: Siyah

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

Kompozisyon: Ahmed b. Abdü'l-Latîf tarafından 1726 yılında istinsah edilmiştir. Mikleb ve kapakları bir sıra cetvel ve bir sıra zencirek ile çerçevlenmiştir.

Kalın bordürde; uçları dilimli küçük kartuşlar vardır. Bu kartuşların yüzeyinde penç motifi kullanılmıştır. Alttan ayırma tarzında yapılmıştır.

Küçük kartuşların arasında dikdörtgen formda kartuşlar oluşturulmuştur. Kartuş yüzeyinde kıvrım dal üzerinde penç ve yaprak motifleri görülür. Gömme tarzında yapılmıştır.

Kartuşlar arasında küçük yaprak ve nokta motifleri görülür.

İnce bordürde ise; çift iplik denilen bir kompozisyon uygulanmıştır. Penç ve hançer yapraklarından oluşur. Alttan ayırma tarzındadır.

Kapak yüzeyi tamamen bezenmiştir. Helezonlar üzerinde penç, hatai, gonca, hançer yaprakları hâkimdir. Bu bezemenin üst kısmında gökyüzünde giden bulutlar tasvir edilmiştir. Gömme şemsedir.

Mikleb kısmı, kitap kapağındaki bordürlerle aynıdır. Yüzey bezemesinde çift dal üzerinde penç, hatai ve hançer yaprakları görülür.

Sertabda iki adet dikdörtgen şeklinde kartuş bulunur. Gülçe motiflerinin oluşturduğu çiçek formu dikkati çeker.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 22

Eserin Adı: Muhîtü's-Serahsî

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 393

Konusu: Fıkıh

Ölçüleri: 328x210 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 10+909

Ketebesı (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Serahsî, Radyü'd-Dîn Şemsül-Eimme M. b. Ahmed el- Hanefî (ölüm Hicri 483)

Cilt Çeşidi: Alttan ayırma şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif

Cilt Rengi: Bordo

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

Kompozisyon: 1752 yılında istinsah edilmiş olan eser sırt ve sertab kısımları tadilat görmüştür. Kapak ve mikleb ince bir cetvel ve kalın bir zencirek ile çerçevelemiştir.

Köşebent bezemesinde kıvrım dal üzerinde yarı üsluplaşmış çiçek, hatai, penç ve hançer yaprakları görülür. Köşebent salbek'i tepelik formundadır. Köşebent tahrirli, tığlı ve gülçe motifleri ile süslenmiştir. Köşebentler arasında üçlü gülçe motifi vardır.

Kapak merkezinde salbekli, oval formda şemse yer almaktadır. şemse yüzeyi helezon üzerinde yarı üsluplaşmış çiçek, hatai, penç ve hançer yaprakları ile süslenmiştir.

Salbek tepelik formunda ve hatai ile bezenmiştir. şemse ve salbek konturları tahrirlenmiş, dendanlar tığlarla ve gülçe motifi ile hareketlendirilmiştir.

Mikleb de oval biçimindedir. Kapak şemsesinde kullanılan motifler kullanılmıştır.

Sertab on iki adet kartuştan oluşur. Kartuşların içerisinde gülçe motiflerinin oluşturduğu çiçek formu bulunur.

EK1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 23

Eserin Adı: Tervîhu'l-Ervâh min İleli'l Eşbah

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 1246

Konusu: Tıp

Ölçüleri: 320x212 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 328

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Tebrîzî, Muhyiddin Lutfullah

Cilt Çeşidi: Mülemma şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motifler

Cilt Rengi: Siyah

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

Kompozisyon: Bülbül Hâfız Hasan tarafından 1770 yılında istinsah edilmiştir. Kapak ve miklebi cetvel ve zencirekle çerçevenmiştir. Köşebent düzenlemesinin olmadığı kapaklarda; kenar ortalarında üç adet gülçe motifi görülür.

Kapak merkezinde oval biçimli, dandanlı ve salbekli şemse dikkati çeker. Şemse yüzeyi hatai, yarı üsluplaşmış çiçek, penç, hançer yaprak ve helezonlarla bezenmiştir. Şemselerin etrafı tahrirlenmiş, tığlarla hareketlendirilmiştir.

Salbek şemseye gülçe motifi ile birleşmiştir. Salbek tepelik formundadır. Yarı üsluplaşmış çiçek motifi ile süslenmiştir. Salbek konturları gülçe motifli, tahrirli ve tığlıdır.

Mikleb şemsesi oval formdadır. Kompozisyonunda kıvrım dal üzerinde yarı üsluplaşmış çiçek, penç ve hançer yaprakları kullanılmıştır. Mikleb tahrirli ve tığlıdır.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 24

Eserin Adı: Süleyman-Nâme

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 914

Konusu: Tarih (926-974 Hicri)

Ölçüleri: 242x147 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 149

Ketebes (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Karaçelebi-zâde, Abdü'l-Azîz b. Huseyn "Şeyh'l-İslâm" (1000-1068 Hicri)

Cilt Çeşidi: Üstten ayırma şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif

Cilt Rengi: Koyu kahverengi

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

Kompozisyon: 1771 yılında istinsah edilmiştir. Klasik anlamda köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklar cetvel ve zencirek ile kuşatılmıştır. Köşelerde dört, kenar ortalarında üç gülçe motifinin bir araya gelmesiyle oluşan kompozisyon görülür.

Dikdörtgen biçimli şemse yüzeyi; kıvrım dal üzerinde penç, palmet ve yaprakların hâkim olduğu bir bezemeye sahiptir. şemse tahrirli, tığlı ve gülçe motifi ile hareketlendirilmiştir.

Salbek gülçe motiflerinin oluşturduğu iek formundadır.

Mikleb şemsesi oval şeklindedir. Kapak şemsesinde kullanılan motifler kullanılmıştır.

EK1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 25

Eserin Adı: Bedâyiu's-Sanâyi' fi Tertîbi'ş-Şerâyi

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 314

Konusu: Fıkıh

Ölçüleri: 230x200 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 20+780

Ketebesı (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Alâü'd-Dîn Ebû Bekr Mes'ûd b. Ahmed el-Hanefî (ölüm 587 Hicri)

Cilt Çeşidi: Mülemma şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif

Cilt Rengi: Kahverengi

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

Kompozisyon: 1772 yılında istinsah edilen eser de cetvel ve biri kalın ikisi ince üç sıra zencirekle çerçevelenmiştir. Kitap köşelerinde birer adet gülçe motifi bulunur.

Kapak merkezinde dendanlı, oval biçimli, salbekli şemse bulunur. Şemse yüzeyi, hatai, yarı üsluplaşmış çiçek, gonca, penç, kıvrım dal ve hançer yaprakları ile bezenmiştir. Şemse etrafı tahrirlenip, gülçe motifi ve tığlarla hareketlendirilmiştir.

Salbek tepelik formundadır. Salbekte şemsedeki motifler kullanılmıştır.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 26

Eserin Adı: Ukûdü Manzûme min Sünen i Seyyidi'l-Mürselin

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 118-1

Konusu: Hadis

Ölçüleri: 162x103 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 1b-150b

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Bilinmiyor

Cilt Çeşidi: Mülemma şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, bulut motif

Cilt Rengi: Siyah

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

Kompozisyon: 1776 yılında Hoca-Zâde Seyyid Ali b. Huseyn tarafından istinsah edilen eser bir sıra zencirek ve cetvel ile bezenmiştir. Kapağın köşe ve kanar ortaları gülçe ve tığlarla süslenmiştir.

Şemse dandanlı ve oval biçimindedir. Şemsenin yüzeyi; bulut, kıvrım dal üzerinde penç, ve yaprak motifleri ile bezenmiştir. Şemse konturları tahrirlenmiş, gülçe ve tığlarla hareketlendirilmiştir.

Salbek gülçe motiflerinin oluşturduğu çiçek formundadır.

Mikleb oval şeklindedir. Kapak şemsesinde kullanılan motifler yer almaktadır.

Sertab dört adet dikdörtgen biçimindeki kartuştan oluşmuştur. Kartuşlar arasında iki düz çizgi vardır. Kartuşların içinde gülçe motifi ve tığlar kullanılmıştır.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 27

Eserin Adı: Cevâhir-i Fevâhır-i Mesnevî

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 1089-2

Konusu: Mev'iza, Tasavvuf

Ölçüleri: 308x195 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 492

Ketebesı (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Sarı Abdullâh Efendi b. Mehmed (992-1071 Hicri)

Cilt Çeşidi: Gömme şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif

Cilt Rengi: Kırmızı

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın, siyah

Kompozisyon: 1780 yılında istinsah edilmiştir. Kapak altınlı bir zencirek ve cetvel ile çerçevelenmiştir.

Kapak köşelerinde dört adet ve kenar ortalarında üç adet gülçe motifi vardır.

Kapaklar salbekli, dandanlı ve oval biçimde şemse ile süslenmiştir. Helezonların üzerinde penç, hatai ve hançer yaprakları kullanılmıştır. Zemin altın, motifler siyah renk ile boyanmıştır. Şemse dış konturu tahrirlenmiş, gülçe ve tığlarla bezenmiştir.

Şemse ve salbek, gülçe motifi ile birleşmiştir. Salbekler tepelik formunda olup yüzey süslemesinde hatai kullanılmış, siyah renk ile renklendirilmiştir. Salbekler de gülçe motifi, tahrir ve tığlarla hareketlendirilmiştir.

Mikleb süslemesinde kapak şemsesindeki motifler kullanılmıştır.

Sertabta gülçe motiflerinin oluşturduğu çiçek formu bulunur.

EK1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 28

Eserin Adı: Rûhu'l-Beyân fî Tefsîri'l Kur'an

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 24-3

Konusu: Tefsir

Ölçüleri: 355x202 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 4+428

Ketebesı (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: İsmâil Hakkı b. Mustafa el-Bursavî (Hicri 1063-1137)

Cilt eşidi: Zilbahar şemse

Cilte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Cilte Kullanılan Teknikler: Boyama tekniği

Cilte Kullanılan Motifler: Geometrik motifi, bitkisel motif

Cilt Rengi: Kahverengi

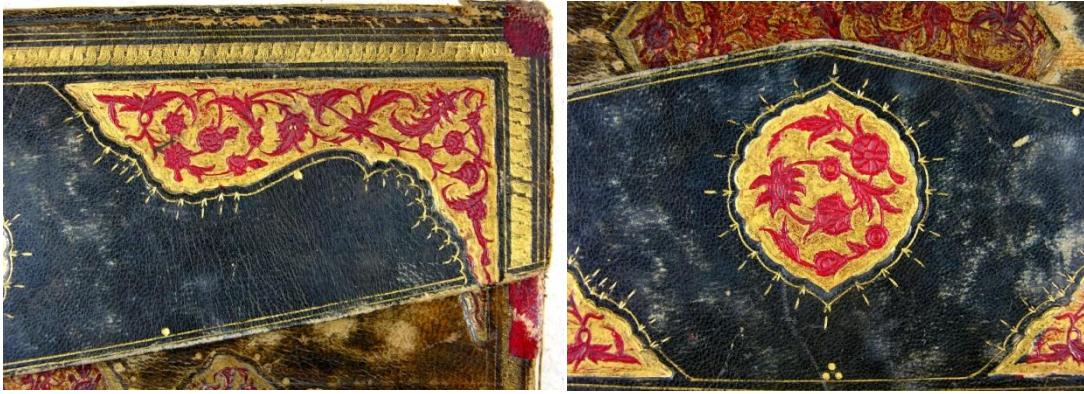
Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

Kompozisyon: 1781 yılında istinsah edilen eserin sırt ve sertab kısmında tadilat görülür. Kitabın kapakları cetvel ve zencirek ile çerçevelemiştir. Kapak yüzeyinde ve miklebde belli aralıklarla gülçe motifi görülür.

Şemse baklava dilimi şeklindedir. İçi zilbahar tarzında kartuşlara bölünmüştür. Kartuşların yüzeyi gülçe motifi ile süslenmiştir. Şemsenin etrafı küçük yapraklarla hareketlendirilmiştir.

Sertab kısmında da belli aralıklarla gülçe motifi görülür.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 29

Eserin Adı: Rûhu'l-Beyân fî Tefsîri'l Kur'an

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 24-2

Konusu: Tefsir

Ölçüleri: 355x202 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 3+416

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: İsmâil Hakkı b. Mustafa el-Bursavî (Hicri 1063-1137)

Cilt Çeşidi: Gömme şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif

Cilt Rengi: Siyah

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın, bordo

Kompozisyon: 1781 yılında istinsah edilmiştir. Eserin sırt kısmı ve sertab kısmında tadilat görülür. Kapak yüzeyi ve mikleb cetvel ve zencirek ile çerçevenmiştir.

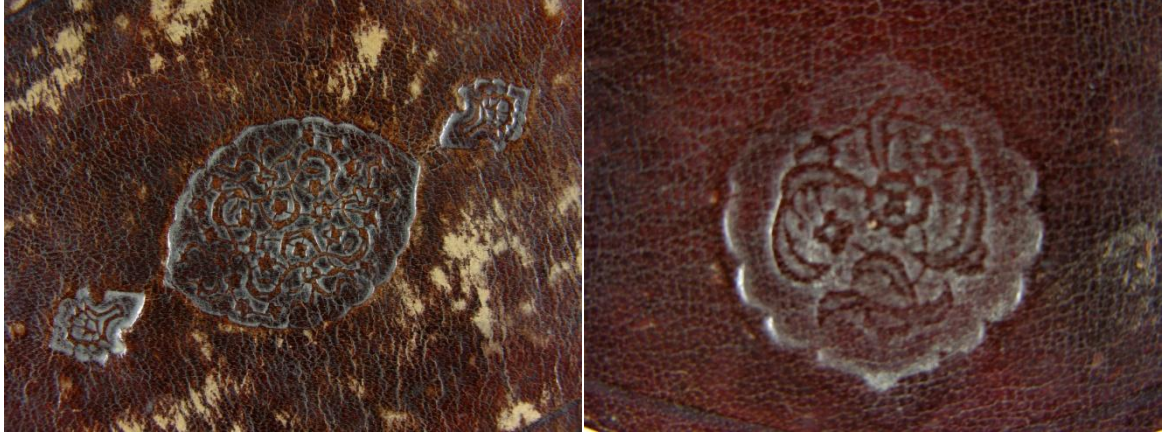
Köşebentlerde kıvrım dal üzerinde yarı üsluplaşmış çiçek, hatai, penç ve hançer yaprakları görülür. Zemin altın, motifler bordo rengindedir. Köşebentler arasında gülçe motifi kullanılmıştır.

Şemse oval formunda, dandanlı ve salbeklidir. Şemse de helezon üzerinde yarı üsluplaşmış çiçek, hatai, penç ve hançer yaprakları yer alır. Şemse zemini altın, bezemeler bordo ile renklendirilmiştir. Şemse etrafı tahrirli, gülçe motifi ve tığ ile hareketlendirilmiştir.

Salbek şemseye gülçe motifi ile bağlanmıştır. Salbek tepelik biçiminde hatai ve yapraklarla süslenmiştir. Motifler bordo, zemin altındır. Salbek konturları tahrirli, tıgılı ve gülçe motiflidir.

Mikleb oval şekindedir. Şemsede kullanılan motifler kullanılmıştır.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 30

Eserin Adı: Tefsiru'l-Celâleyn

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 34

Konusu: Tefsir

Ölçüleri: 220x152mm

Varak (yaprak) Sayısı: 305

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Bilinmiyor

Cilt Çeşidi: Soğuk şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, bulut motifi

Cilt Rengi: Kahverengi

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Renk kullanılmamış

Kompozisyon: 1781 yılında istinsah edilmiştir. Kitabın yüzeyi ve mikleb cetvel ile çerçevelenmiştir.

Köşebent düzenlemesi olmayan eserin şemsesi oval formunda, dandanlı ve salbeklidir.

Şemse yüzeyinde bulut, kıvrım dal, penç ve yaprak motifleri ile bezenmiştir.

Salbek, palmet biçiminde ve yüzeyinde palmet motifi kullanılmıştır.

Mikleb oval şeklindedir ve helezon, penç, yaprak motifi yer alır.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 31

Eserin Adı: Fetâvâ

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 381

Konusu: Fıkıh

Ölçüleri: 310x170mm

Varak (yaprak) Sayısı: 6+248

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Ali Ef. Ali b. Mehmet Çatalca'lı (1041-1103 Hicri)

Cilt Çeşidi: Mülevven şemse, mülemma şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motifler

Cilt Rengi: Siyah, kırmızı

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

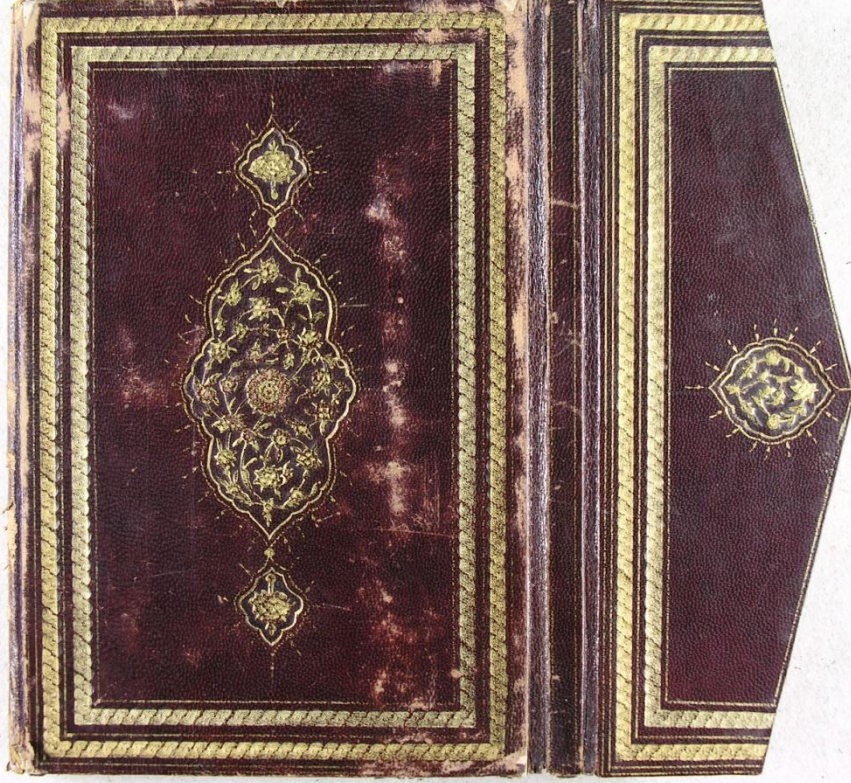
Kompozisyon: 1789 yılında istinsah edilmiştir. Eserin kapakları ve miklebi bir sıra zencirek ve cetvel ile çerçevlenmiştir. Klasik anlamda köşebent düzenlemesi olmayan kitabın köşelerinde dört adet gülçe motifi görülür.

Kapaklarda dendanlı, oval biçimli, salbekli şemse düzenlemesi vardır. Şemse zemininde mülevven tarzda kırmızı deri kullanılmış ve üzeri mülemma şeklinde uygulanmıştır. Şemse yüzeyi; kıvrım dalların üzerinde penç, gonca ve yaprak motifi ile bezenmiştir.

Salbek yüzeyi hatai motifi ile süslenmiştir. Salbek ve şemsenin etrafı tahrirlenmiş, gülçe motifi ve tığ ile süslenmiştir.

Mikleb şemsesi daire formunda ve şemsede kullanılan motifler görülür.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 32

Eserin Adı: Hâşiye alâ Akâidi'n-Nesefiyye

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 488

Konusu: Akâid

Ölçüleri: 212x140 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 182

Ketebesı (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Siyalkûtî, Abdü'l-Hakîm b. Şemsü'd-Dîn Muhammed (ölüm 1067 Hicri)

Cilt Çeşidi: Üstten ayırma şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif

Cilt Rengi: Kahverengi

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

Kompozisyon: 1790 yılında istinsah edilen eserin kapak ve miklebinde iki sıra kalın zencirek ve cetvel bulunur.

Köşebent düzenlemesi olmayan kitapta Şemse dikdörtgen formdadır. Şemsenin merkezinde büyük bir penten çıkan helezonlar üzerinde gonca ve yaprak ve küçük boyutlu penç motifleri görülür.

Şemse salbek'e gülçe motifi ile birleşmiştir. Salbek tepelik Şeklinde ve hatai motifi ile bezenmiştir. Salbek ve Şemse tahrirli ve tığlıdır.

Mikleb oval biçiminde ve Şemsede kullanılan motifler ile süslenmiştir.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 33

Eserin Adı: Mu'cemü'l-Büldân

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 915

Konusu: Coğrafya

Ölçüleri: 343x212 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 519

Ketebes (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Hamevî, Şihabü'd-Dîn Ebu Abdil'llah Yâkut Abdil'llah (Hicri 575-626)

Cilt Çeşidi: Mülemma şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, meşin

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif

Cilt Rengi: Kırmızı

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

Kompozisyon: 1792 yılında istinsah edilen eserin kapak ve miklebi bir sıra zencirek ve dört sıra cetvel ile çerçevelenmiştir. Kapakların kenar ortalarında üç, köşelerinde dört gülçe motifi ile yapılmış bezeme vardır.

Şemse oval formda, dandanlı ve salbeklidir. Yüzeyi helezonlar üzerinde penç, hatai, gonca ve hançer yaprakları ile bezenmiştir. Şemse tahrirli ve tığlarla hareketlendirilmiştir.

Salbek ve şemse arasında düğüm motifi; motifin sağında ve solunda güçle motifi yer alır. Salbek tepelik biçimindedir ve hatai motifi kullanılmıştır.

Mikleb oval şeklidir ve kıvrım dal üzerinde hatai ve yaprak motifleri görülür.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 34

Eserin Adı: Meftûh

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 1224

Konusu: Matematik, Coğrafya

Ölçüleri: 225x147 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 114

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: İbrâhim Kâmî b. Alî Mühendis

Cilt Çeşidi: Gömme şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, bulut motifi

Cilt Rengi: Kahverengi

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın, bordo

Kompozisyon: 1794 yılında istinsah edilen eserin kapak ve miklebi bir sıra zencirek ve cetvel ile çerçevelenmiştir. Köşelerde dört adet, kenar ortalarında üç adet gülçe motifi vardır.

Şemse ve mikleb dendanlı, salbekli, oval biçimindedir. Şemse ve mikleb yüzeyinde bulut, helezonlar üzerinde hatai ve yaprak motifleri görülür. Zemin altın, motifler bordo renk ile renklendirilmiştir.

Şemse ve salbek gülçe motifi ile birleşmiştir. Salbek tepelik formundadır ve hatai motifi kullanılmıştır. Salbek, şemse ve mikleb tahrirli, gülçe motifli ve tığlıdır.

Sertab kısmında belli aralıklarla gülçe motifi bulunmaktadır.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 35

Eserin Adı: Eş-Şifâ fi'l-Mantık ve'l Felsefe

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 861

Konusu: Mantık, Felsefe

Ölçüleri: 205x122 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 2+309

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: İbni Sinâ, Ebû Ali Huseyin b. Abdullah (370-478 Hicri)

Cilt Çeşidi: Gömme şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, rumî motifi

Cilt Rengi: Siyah

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın, bordo, kahverengi

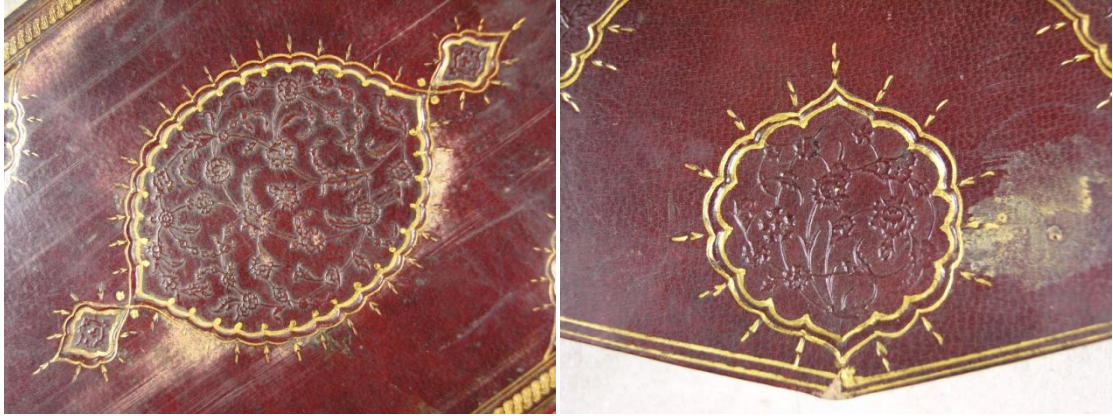
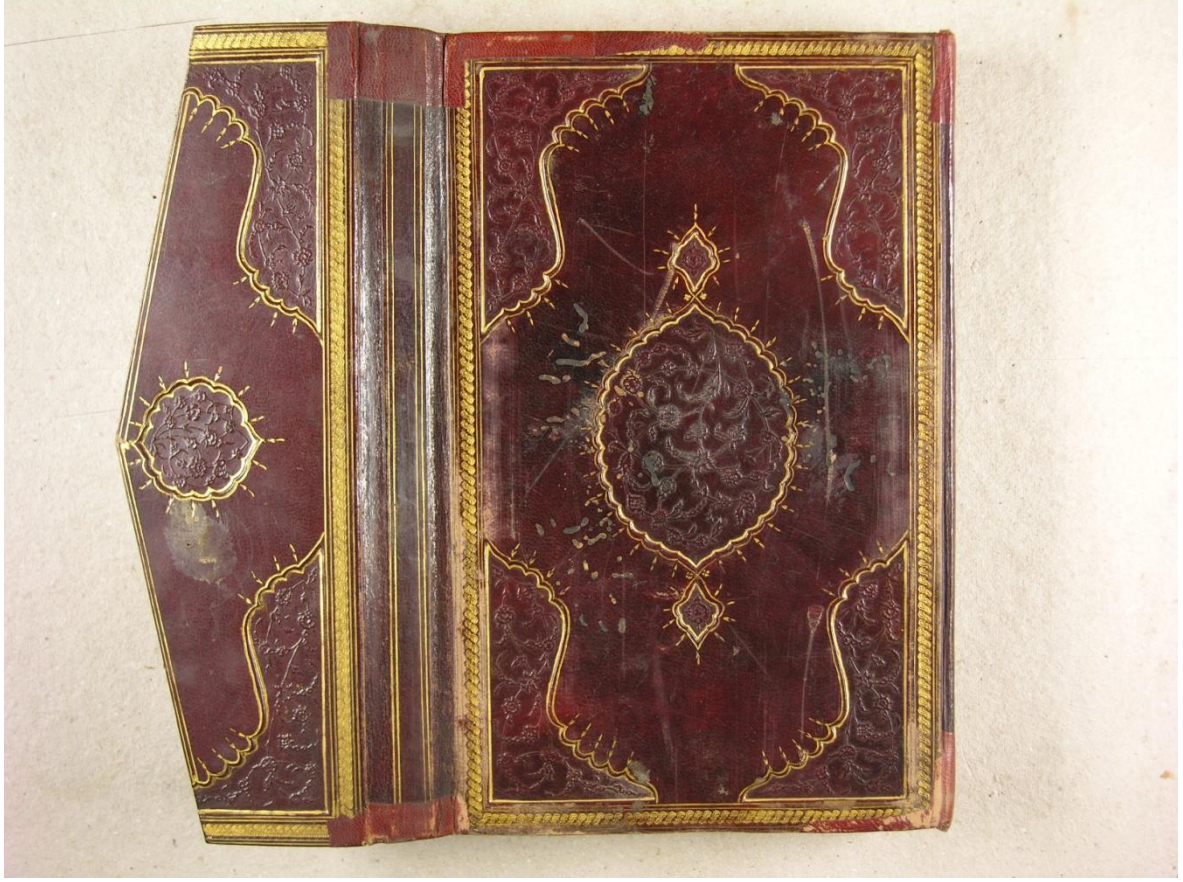
Kompozisyon: Kapak sırtı ve sertab kısmında tadilat görülür. Eser kapakları ve miklebi cetvel ve gülçe motiflerinin oluşturduğu zencirek kuşağı ile çerçevelenmiştir.

Köşebent düzenlemesinin olmadığı kapaklarda şemse oval formda ve dendanlıdır. Şemse yüzeyinde natüralist üslupta yapılmış karanfiller yer alır. Karanfiller bordo, yapraklar kahverengiye boyanmıştır. Zemin altındır. Şemse etrafı tahrirli, yaprak ve rumî motifleri ile hareketlendirilmiştir.

Salbek şemseden uzağa yerleştirilmiştir ve tepelik biçimindedir. Yüzeyinde hatai motifi vardır.

Mikleb oval şeklindedir. Şemsede kullanılan motifler ile süslenmiştir. Mikleb ve sertabta tahrirli, yaprak ve rumî motifleri ile bezenmiştir.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 36

Eserin Adı: Divan

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 1293

Konusu: Edebiyat

Ölçüleri: 245x162 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 241b-290a

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Hassân b. Sâbit el-Hazrecî es-Sahâbî

Cilt Çeşidi: Soğuk şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif

Cilt Rengi: Kahverengi

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

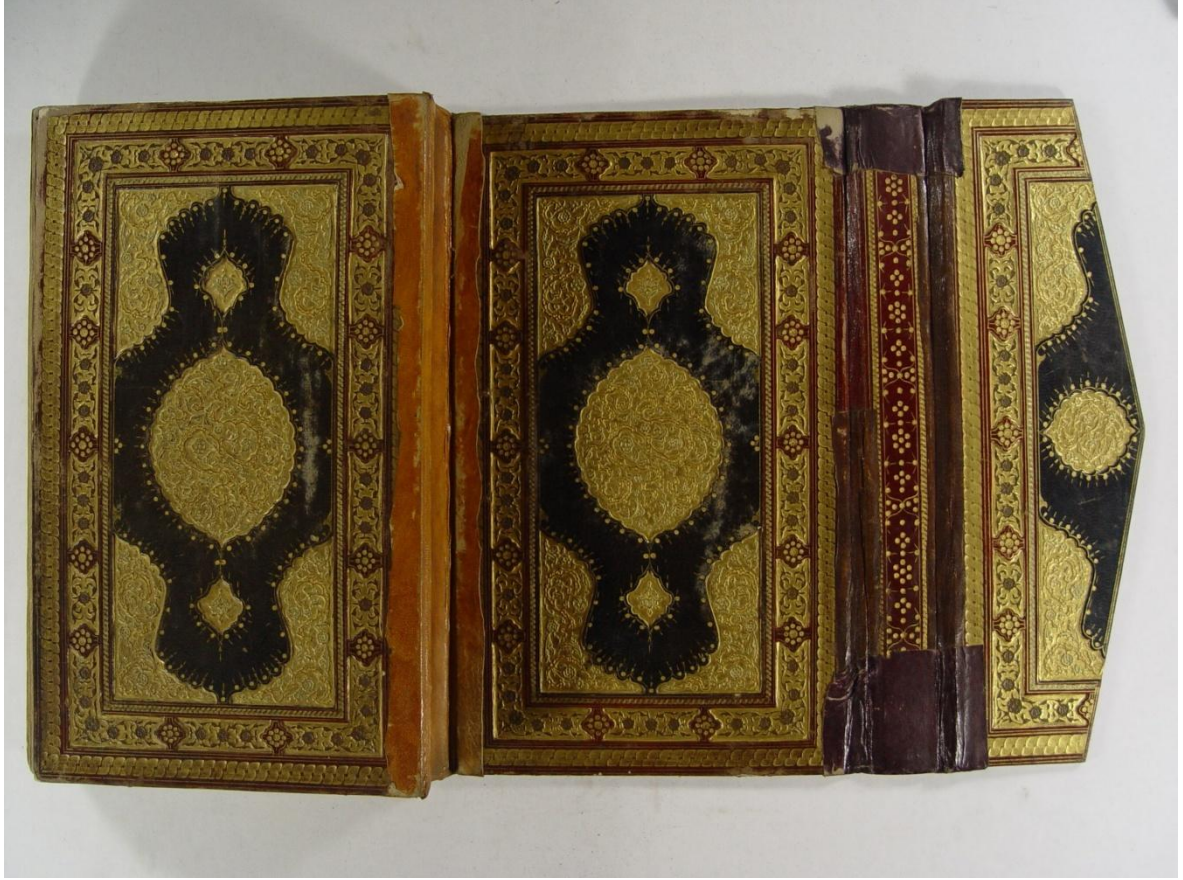
Kompozisyon: Kapak kenarlarında bordo renk deri tadilat görülür. Kapaklar ve mikleb bir sıra zencirek ve cetvel ile çerçevelemiştir.

Köşebent, şemse ve düzenlemesinde kıvrım dal üzerinde yarı üsluplaşmış çiçek, penç, gonca ve hançer yaprak motifleri görülür.

Şemse ve mikleb oval formunda, dandanlı ve salbeklidir. Salbek ve şemse birleşim yerinde iki adet gülçe motifi vardır. Salbek tepelik formunda; penç ve hançer yaprak motifleri ile bezenmiştir.

Köşebent, şemse, salbek ve mikleb altın ile tahrirlenmiş ve tığlarla hareketlendirilmiştir.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 37

Eserin Adı: Ğunyetü'l-Muhassılîn fî Tercümeti Tuhfeti'l-Mü'minîn

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 1248

Konusu: Tıp

Ölçüleri: 290x175 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 428

Ketebesı (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Ahmed Sâni b. Huseyn b. Hasan (ölüm 1146 Hicri)

Cilt Çeşidi: Gömme şemse, mülemma şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, bulut motifi

Cilt Rengi: Siyah, kırmızı

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın, kahverengi

Kompozisyon: Eser 1832 yılında istinsah edilmiştir. Kitabın sırtı ve sertabı tadilat görmüştür. Kapak ve mikleb cetvel, kalın zencirek, ince zencirek ve bordür ile çerçevelenmiştir. Bu bölüm ve sertab kısmında kırmızı deri, köşebent ve şemse yüzeyinde siyah deri kullanılmıştır.

Bordür dendanlarla oluşturulmuş küçük kartuşlara ayrılmıştır. Bu kartuşların yüzeyinde gülçe motifleri vardır. Kartuş zemini kırmızı deri, motifler altındır. Kartuşlar arasında kalan yüzeyin bitkisel bezemeli olduğu görülür. Kıvrım dal, penç ve yapraklardan oluşur ve zemin altın, motifler kahverengidir. Gömme şemse uygulanmıştır.

Köşebent, şemse ve miklebe; bulutların baskın olduğu, helezon üzerinde penç ve hançer yaprakları dikkati çeker. Mülemma tarzındadır. Köşebentin salbek'inde palmet motifi vardır. Köşebentler arasında üç adet gülçe motifi vardır.

Salbek ve şemse iki gülçe motifi ile birleşmiştir. Salbek tepelik formundadır ve hatai motifi ile bezenmiştir.

Şemse ve mikleb oval biçimindedir. Köşebent, şemse, salbek ve miklep tahrirli, gülçe motifli ve tığlıdır.

Sertab dikdörtgen kartuşlardan oluşur. Kartuşların içi gülçe motifinin oluşturduğu çiçek şeklindedir. Kartuşların arası da gülçe motiflerinden oluşur. Zemin kırmızı deri, motifler altındır.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 38

Eserin Adı: Eş-Şifâ b. Ta'rif-î Hukûkî'l-Mustafâ

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 105

Konusu: Şemâil

Ölçüleri: 218x140 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 284

Ketebesı (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Kazî-Iyâz b. Mûsâ (476-544 Hicri)

Cilt Çeşidi: Mülevven şemse, üstten ayırma şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, rumî motifi

Cilt Rengi: Kahverengi, siyah

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

Kompozisyon: 1837 yılında istinsah edilmiştir. Kitabın mikleb ve kapakları cetvelin sınırladığı kalın bir zencirek kuşağıyla çerçevelenmiştir. Kapağın köşesinde ve kenar ortalarında gülçe motifi vardır.

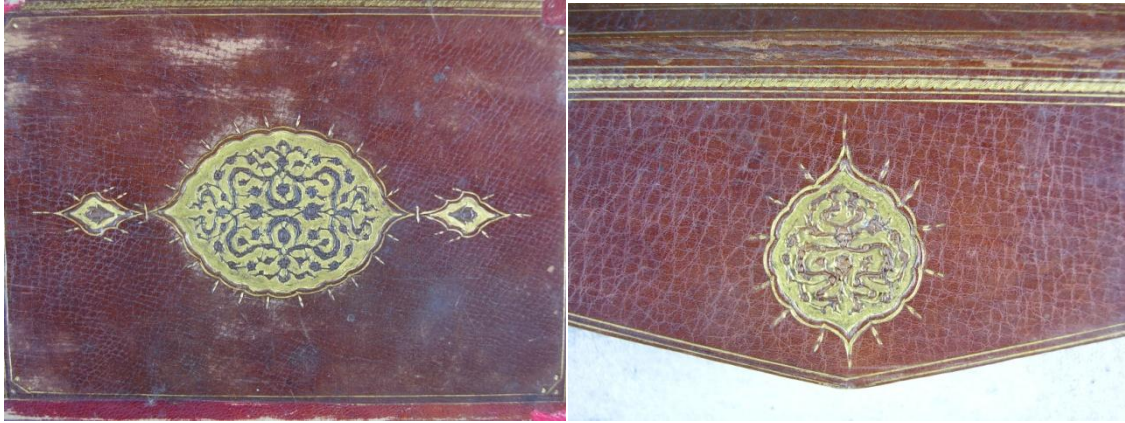
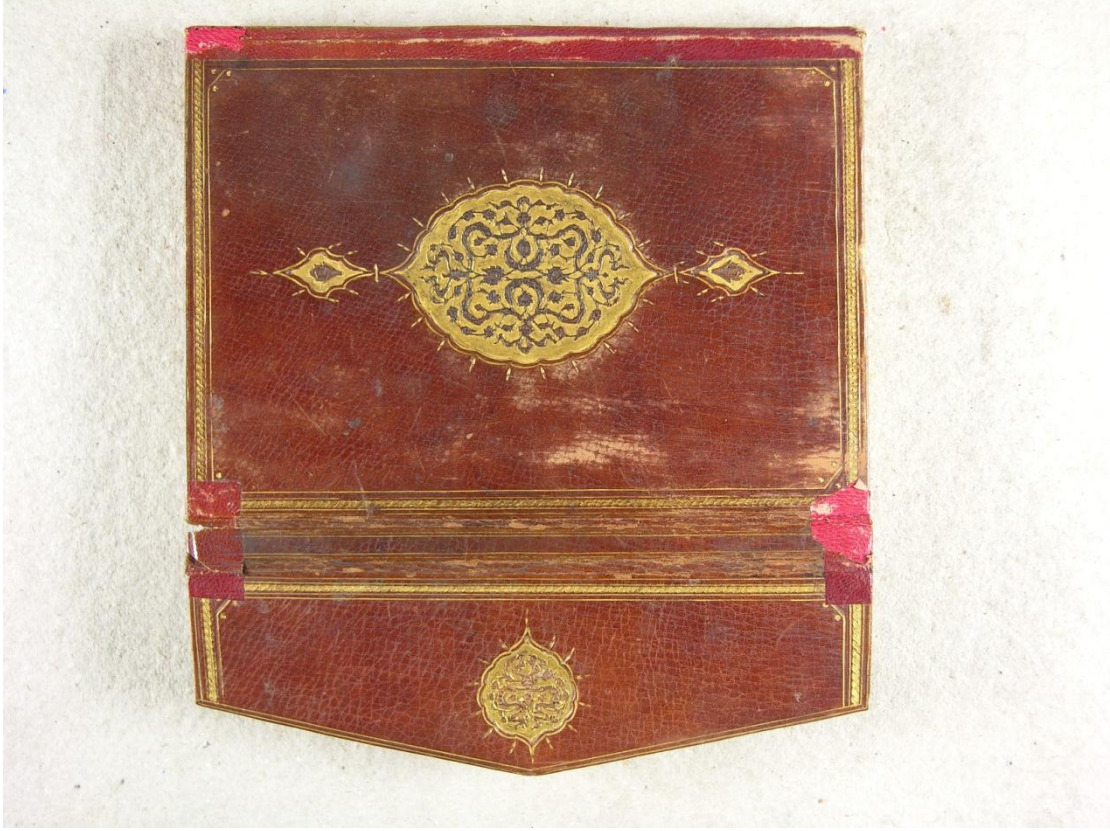
Şemse dikdörtgen biçimli olup dendanlıdır. Şemse yüzeyinde kıvrım dal, palmet ve rumî motiflerinin oluşturduğu bezeme görülür. Şemse zeminine siyah deri ile mülevven yapılmıştır. Üzerindeki bezemeler altın sürülerek üstten ayırma tarzındadır. Şemse tahrirli, tıgılı ve gülçe motifleri ile süslenmiştir.

Salbek gülçe motiflerinin oluşturduğu çiçek formundadır.

Mikleb oval şeklinde olup rumî ve hatai motifleri kullanılmıştır. Mikleb şemsesinde salbek yine gülçe motiflerinin oluşturduğu çiçek formundadır.

Sertab, beş adet dikdörtgen biçiminde kartuştan oluşur. Kartuşların içi gülçe motiflerinden oluşan çiçek biçimidir.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 39

Eserin Adı: Telhîsü'l-Miftâh

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 634

Konusu: Belâğât

Ölçüleri: 180x125 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 36b-82b

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Hatîbü Dîmeşk M. b. Abdu'r-Rahmân (ölüm Hicri 739)

Cilt Çeşidi: Alttan ayırma şemse, mülemma şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, bulut motifi

Cilt Rengi: Kahverengi

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Altın

Kompozisyon: 1838 yılında istinsah edilen eser, cetvel ve zencirek ile çerçeveslenmiştir. Kapak ve mikleb köşeleri düz çizgi ile kesişmiş, üçgen yüzeyler meydana getirmiştir. Üçgenin köşelerinde birer adet gülçe motifi görülür.

Şemse salbekli, dendanlı ve oval formdadır. Şemse yüzeyinde bulutlar hâkimdir. Bulut motifi dışında kıvrım dal üzerinde penç, hatai ve yapraklardan oluşan bitkisel bezeme görülür. Şemse etrafı tahrirli ve tıglıdır. Alttan ayırma tarzında uygulanmıştır.

Salbek tepelik biçiminde olup, yüzeyinde hatai motifi kullanılmıştır. Konturları tahrirlenmiş ve tıglarla süslenmiştir.

Mikleb oval biçimdedir. Bulut, penç ve yaprak motifi vardır. Mülemma tarzında yapılmıştır.

EK 1. Bilgi Formu

Örnek Numarası: 40

Eserin Adı: Mev'izatu'l-Habîb ve Tuhfetu'l-Hatîb

Bulunduğu Yer: Raşit Efendi Kütüphanesi, Kayseri

Envanter Numarası: 328

Konusu: Fıkıh

Ölçüleri: 208x140 mm

Varak (yaprak) Sayısı: 8b-19b

Ketebesini (tarih): Bilinmiyor

Müellifi: Aliyyü'l-Kârî, Nûrû'd-Dîn Ali b. Sultan M. el-Herevî (Ölüm 1014 Hicri)

Cilt Çeşidi: Soğuk şemse

Ciltte Kullanılan Malzemeler: Deri, sahtiyan

Ciltte Kullanılan Teknikler: Baskı tekniği

Ciltte Kullanılan Motifler: Bitkisel motif, bulut motifi

Cilt Rengi: Siyah

Cilt Süslemesinde Kullanılan Renkler: Renk kullanılmamış

Kompozisyon: 1892 yılında istinsah edilen eserin kapak ve miklebi cetvel ile çerçevelemiştir. Kitabın sırtı ve sertab kısmında bordo renk deri ile tadilat görülür.

Köşebent bezemesi olmayan şemse oval formda ve dendanlıdır. Şemse yüzeyinde bulut, helezon, penç ve yaprak motifleri ile bezenmiştir.

Mikleb oval şeklinde olup şemse yüzeyinde kullanılan motifler ile bezenmiştir.

GAZİ GELECEKTİR..